

სიმონ ბერიძე

~~11.~~
1917 3 2053 n

53.
23. 641256
641256 105 n 23. 56.

Handwritten red signature or mark at the top right of the page.

ს. ს. ლ. ი.

ქართული გრამატიკა

სწარტულად დაწერილი
მამისაგან შეიღებოსათვის.

„რა ენა წესდეს,
„ყოც დაეცეს“...
„წყეოს“ ხორც ცამარს წოდეს“
გრიგ. ბრძელაძე.

4144

შამიგრა ყიფიანისა.

სახკტაშეტეზბუზდი.
სამეცნიერო აკადემიის სკამბა.
1882.

ქუჩდვაში შემოპარულს წამდენსამე შეტომას მოგჭკან
 წით თვადი და გასწორებს ვითხრავთ.

და ბეჭდილია.

უნდა იყოს.

გვერდზედ სტრიქონში.

3.	3.	ბოლოდამ გადავივიწყეთ...	გადავივიწყეთ
6.	1.	თავილამ მოგაყოლეს.....	მოგაყოლეს
—	4.	ბოლოდამ 377.....	477
11.	8.	თავილამ «გ ის».....	«ფ» ის
12.	12.	» მიეჭვოთ.....	მიეჭვოთ
—	7.	ბოლოდამ გამითქმოდეს.....	გამითქმოდეს
—	4.	» ასოთავანი საჭირო.	ასოთავანი საჭირო
16.	7.	» საკუთრე ბილი	საკუთრე ბილი
17.	11.	თავილამ გადაწყუჭვილსა....	გადაწყუჭვილსა
27.	7.	» გასამართე ბელი.....	გასამართლე ბელი
—	6.	ბოლოდამ უფრი.....	უფრი
29.	6.	თავილამ იმრთის.....	იმრთის

31.	1.	ბოლოდამ «ი-თ»	«ი» თ
32.	3.	» იკარგებ.	იკარგება
—	2.	» «ა-თა» და «ე-თ».	«ა» თა და «ე» თ —
33.	11.	თავილამ და 4.	4.
—	13 და 14.	შუა უნდა ჩაემატოს.	და 5. ან ვითარებას არ გამოჰსწავლეს რასმე საქმისას:
			პატარა, სუმარა, მასხარა, მძინარა, მჭირალა. . . . .
—	5.	ბოლოდამ ოთხი.	ხუთი
34.	3.	თავილამ «სა-ს»	«სა» ს
—	7.	ბოლოდამ მძხალს.	მძხალს
41.	7.	» «მა ან.	«მა» ან
—	3.	» მრწყინვალე	ბრწყინვალე
45.	9.	ბოლოდამ ვისიმე.	ვისსამე
47.	6.	თავილამ «თი-ს» და «ი-ს».	«თი» ს და «ი» ს
52.	1.	» ვაითუ.	ვაითუ
55.	12.	» საბერავი	საბერავი
—	15.	» სიმოვანნი	სიმოვანნი
—	18.	» საცემნი.	საცემნი
56.	1.	ბოლოდამ რომელიმე.	რომელიმე
57.	4.	» მეორეზედ.	მეორეზედ
62.	6.	» ოციით დაცბორ-	იციით, დაცბორ-
65.	11.	თავილამ ვაცენებ.	«ვაცენებ»
—	12.	» ვაორძი-	«ვაორძი-
—	5.	ბოლოდამ ან, ...	ან,
66.	2.	» «ი.	«ი»
68.	5.	» მერყეობა ზედ.	მერყეობაზედ
72.	7.	თავილამ გამოაჩინოო.	გამოაჩინოთო

73. 13. თავიღამ ძალიან . . . . . ძალიან
74. 5. » **წ**ვროპიული . . . . . III. **წ**ვროპიული
77. 3. » გიწერია იმას . . . . . გიწერია, იმას
- 14. » ვარჩევ . . . . . ვერჩევი, ან ვარჩევი
78. 9. » მიმარმულეებითი . . . . . მიმართულეებითი
79. 6. » **წ**საკუთრად . . . . . **წ**საკუთრად
82. 8. ბოლოღამ იქმნენ . . . . . იქმენ
83. 6. თავიღამ არ — — — . . . . . არ — — ვიყოთ
86. 3. ბოლოღამ ნუ გეყოლების . . . . . ნუ გეყოლება (გეყოლე-
ბის)
97. 6 და 7. სტრიქონს შუა უნდა
ჩაემაცოს . . . . . დრო მომავალი, სრული.
51. გავაკეთო . . . 52
გავაკეთო . . . 53. გა-
მაკეთო . . . 54. გამა-
კეთოს . . .
98. 8. თავიღამ მაკეთებინო . . . . . მაკეთებინო
100. 2. ბოლოღამ გაკეთებინო . . . . . გაკეთებინა
101. თავიღამ 2, 3 და 4. სტრიქონების
მაგიერად ასე უნდა:
66. გამაკეთებინა, გაგვა-
კეთებინა, გაგვაკეთებინა,
გავაკეთებინეს, გააკე-
თებინა გააკეთებინეს
105. 9. თავიღამ მრავლიობით . . . . . მრავლობით
108. 9. ბოლოღამ გავლილი . . . . . მომავალი უსრული
109. 5. თავიღამ მომავალი . . . . . მომავალი მარტივი
110. 5. » თანღეგული . . . . . თანღებული
112. 3. » გამოვიდა . . . . . გამოვიდა
113. 5. ბოლოღამ კმოდგომა- . . . . . მდგომა-
115. 8. » უნდათ . . . . . უნდათ
- 13. » ნაცვალს ახელს . . . . . ნაცვალსახელს
126. 3. თავიღამ «ხვალა . . . . . «ხვალა»

128. 6. თავიღამ «ღ-თ») . . . . . «ღ» თ
 — 7. » «თ-ღ» . . . . . «თ» ღ
130. 1. ბოლოღამ ღ ანთვალეთ. . . . . ღანთვალეთ
135. 6. თავიღამ შეერთებს, ... შეერთებს
136. 2. ბოლოღამ ოჭ, ოჭ, ოჭ! ჭა, ოჭ — ოჭ — ოჭ! ჭა —
 ჭა, ჭა! . . . . . ჭა — ჭა!

დამსახურებულ პროფესორს დ. ი. ჩუბინოვს.

ძიწყალეო ღელმწიფეე

შავით სესესქეე!

ტქვენი ღრამმატიკა რომ აღარ იშოვებოდა, და აღარც სხვებისა, საქმე ისე გაგვიძნელდა, რომ დედა-ენის სწავლებას ვეღარ ვახერხებდით; — მეტი ღონე აღარ იყო, ჩემი შვილებისათვის მევე უნდა შემედგინა ღრამმატიკა, რეგორც მომეხერხებოდა და, აი, სტამბაში ვგზავნი კიდევ დასაბეჭდავად.

ღმ წლის რეკტორბრის დამდეგს რომ ჩემს სახლში ბძანდებოდით, მაშინ გთხოვეთ და თქვენც დამრთეთ ნება, რომ პირველად თქვენი პატივისცემით სახსენებელი სახელი ვახსენო და თქვენს მეგობრობას ვუძღვნა ეს წიგნი, ეგება თქვენ-მეგობრობით და თქვენი მაგალითით სხვებმაც ქართული ენის სიუფარულით, მითხრათ ან შემომითვალოთ, რასაც ეს სიუფარული ჩემთვის სათქმელად გაგონებთ: ენას ერთგულებას გაუწევთ მაგითი და მე დიდად დამაწალებთ.

თქვენი აღმატებულების

გულითადი პატივისცემელი

შიშიტრი ჟიფიანი.

სოფ. ქვიშხეთი,
12 დეკემბერი 1881.

რინასიტუვაცობის მაგიერად.

ღრმამატიკაში ყოფლის უზირველესი ღაჰარაკი ანბან-
ზედ არის ხოლმე, — და აგრეც უნდა იყოს, რადგან ანბანი
არის სათუთველი ღრმამატიკისა. — შაგრამ, ვისთვისაც
ამ წიგნსა ვსწერ, რადგან ქართული წერააკითხვა ყველამ
კარგად იცით, ანბანის ხსენებას მე სულაც აღარ ვაპი-
რებდი, მოულოდნელი მიზეზი რომ არ გამჩენიყო.

ძალიან ვსწუხდი, რომ წერაში და ბეჭდვაში ასომთა-
ვრულის ხმარება გადავარდნილი იყო; სხვა არა იყოს რა,
თვალათვის მაინც დიდად სამძიმო არის სტრიქონების
ისეთი ერთნაირი გაბმა, რომ შესასვენებელი აღარც სად
წერტილი ჩნდეს და აღარცსად მომსხო ასო, წვნიკი ასო-
ბისაგან გასარჩევი.

ღმ ხემ წიგნს რომ საბეჭდავად ვაძლევი, ვითხრევი,
სადაც ახლანდელი ევროპიული მართლწერა მოითხოვს,
იქ ყოველგან მომსხო ასოები ხმარებულყო. უკ არ
შეიძლება, მითხრეს; წვრილ მხედრულ ასოებთან მსხვილი
მხედრული ასოების ჩაკვეტება არ მოხერხდება, თუ ისევ
ხუცური ასომთავრული არ ვინმარეთო.

ტყვალით დამანახვეს, რომ მართლაც არ მოხერხდებოდა; და მაშინ ორში ერთის რჩევას დაჟაღვეთ :

ან ხელახლა უნდა მოგვეჭრევილებინა და ჩამოგვესხმევილებინა ისეთი მსხვილი ასოები, რომ წვირილებთან ყალბში მოსათავსებელი ყოფილიყო; — ამას დასჭირდებოდა — დრო ორიოდ თვე და ფული ათიოდე თუმანი; —

ან არა და, ისევ ძველებურად — ჩვენებურად, საეკლესიო სტამბის ასომთავრული უნდა გვექმანა.

ჩუ ეს ვამჯობინე, ამიტომ რომ: 1. დრო მეტი სულ არა დაგეჭირდებოდა რა, რადგან ეს ასოები მზად არის; — 2. ხარჯს არა მოემშატებოდა რა იმავე მიზეზით, — და 3. ბეგრმა ასომთავრული და ხუცური ანბანი სულაც აღარ იცით და სულ რომ გადავიფიწყოთ, რა საქციელი იქნება.

ღმ სწავლის გასაადვილებლად იბეჭდება აქ სამნაირივე ქართული ანბანი :

ახალი ქართული გრამმატიკა.

შესავალი.

ყველაფერს თავისი ბეჭედი აზისო, ნათქვამია, და ისეც გამოდის, რომ ამ ჩვენს დროთაგითარებასაცა ჭსმია თავისი ბეჭედი.

ძიგი და სამართალი შოთხოფდა სწავლას ისე დაგიწეებდეთ ხოლმე, რომ ადვილიდამ ძნელამდინ და ძნელიდამ უმძიმესამდინ გაუჭირვებლად ვიფიდიდეთ; თორემ რასაც ახლას თვალთა ვჭხედავთ და რაც გარს გვანხვევია; აქედამ მოყოლები მსაგიერად, სწავლას იქიდან გვანწეებინებენ ხოლმე, რაც ჯერ მიუწითომელია ჩვენი თვალისათვისაცა და გონებისათვისაც; და ამითი საქმე მეტად გვიძნელდება.

ძქვენიც აგრე იტანჯებოდით სწავლითა, შვილებო! **ქეოგრაფიაში**, მაგალითად ვიტყვი, ჯერ მთელი ქვეყანა შემოგარბენინეს ფიქრითა და ბოლოს მოგიყვანეს ამ ჩვენს, ქვეყნის ოდენა **ძუსეთში**; — **საქართველოს** გეოგრაფია სომ ჯერაც არავის უსწავლებია თქვენთვისა. —

უნებში ჯერ ფრანცუზულს მოგაყაღეს, მეტე რუსულსა და თქვენი დედა ენა კი, გეოგრაფიისა ან იყოს, სულაც არა ვის უსწავლებია, და, — როგორც პირ წყლიან ქართველებს, გინდათ ახლამანტ ისწავლათ. **ზ**იად კარგი და პატიოსანი; ვთქვანთ, დრო არც ახლა იყოს დაკარგული, — სწავლა ვის როდის მოსჭარბებიაო, ნათქვამია; — მაგრამ ვინ უნდა გასწავლათ და რა წიგნით?

ჩამა რომ შვილებისათვის არც მკურნალად ვარჯა და არც მასწავლებლად, ეს კარგად ვიცით, მაგრამ რა გაგვეწყობა.

სახელმძღვანელო წიგნი რომ არა გვაქვს, ეს უფრო ძნელი ჭიზია, მაგრამ ან აქ რა გაგვეწყობა.

წი! ავიდე კალამი და გიწერთ **ქ**ართულ **ღ**რამმატიკას.

ქატომ ამბობს **ზ**იმ. **წ**იფიანი, რომ ქართული **ღ**რამმატიკა არა გვეჩინოდესო, იტყვის **ზ**ოგიერთი ახლანდელი მწიგნობარი და მართაღსაც იტყვის, — დიდა გვეჩინა და გვაქვსცა:

ჯერ «პირველშედეგნილი **ღ**რამმატიკა ბატონის **წ**ნატონ **წ**ათოლიკოზისა», არსიებისკოპოზად რომ იყო მას შინდელი¹; —

---

¹ ანტონის მიერ არსიებისკოპოზისა, სრულიად საქართველომას, დავითიანისა, სიკყევა ძეთაში საქართველომასთა, ჯესცამენცი, შრომათა თვისთა», კელნაწერი მთავარ-ღიაკონის ეგნატესი, ზუცის ონიოსიმეს ძისა, ქვეს უოზ (377) ქრისტეს აქეთ ჩლპთ 1783. — დაწვრილებით განხილული და ღირსეულად დაფასებული ალექსანდრე ცაგარლისაგან, მისს წიგნში: *О грамматической литературѣ Грузинскаго языка*. Спб. Типографія Акад. Наукъ 1873.

ბევრით იმას უწინ შედგენილი ხურობა შანშოვანისაგან და ჩვენი სასიქადულო პროფესორი **წლექსანდრე გაგარლის** დაბეჭდილი 1881. ს. პეტერბურღს მეცნიერებათა აკადემიის სტამბაში; —

მეკე **ირამმატიკა** **წრხიკვისკოპოზის** **უაიოზისა**, **ყრე-მენჩუგში** დაბეჭდილი 1789-ს.;

მეკე **ირამმატიკა** **ღავით** ბატონიშვილისა, ანგარიშით 1798-ს. შედგენილი; —

ირამმატიკა **ჩარლასამ** მიტროპოლიტისა, რუსულად დაწერილი და 1802-ს. ს. პეტერბურღს დაბეჭდილი; —

ირამმატიკა **იოანე** **ქართველავისა**, 1809-ს. ხელნაწერი; —

ირამმატიკა **დეკანოზის** **იესე** **რუბინავისა**, ხუტუადა დაბეჭდილი, რადის და სად, ანა სჩანს, მაგრამ ჩემ დროს სასწავლებელი წიგნი ეს იყო სასულიერო და საერო სასწავლებლებში, ტფილისს; —

ირამმატიკა **უოდერძი** **ჟინალავისა**, ს. პეტერბურღს-იოს. იოანესავის სტამბაში დაბეჭდილი 1820-ს.

ირამმატიკა **სოლომონ** **შოდავავისა**, 1830. ტფილისში დაბეჭდული.

«**სირუჭლ** დაწეებითნი კანონნი ქართულისა დრამმატიკისა, შედგენილი **სლათონ** **უგნატისა** ძისა **იოსელიანისაგან**», 1840. ტფილისს.

ღა ბოლოს, ჩვენი დირსად პატივცემულისა და სასიქადულო პროფესორის **ღავით** **იესეს** ძის **რუბინავისა**, 1855-ს. დაბეჭდილი სპ. ბურღს.

ძამდენიმე უცხო პირიცა ყოფილა ჩვენი ლრამმატიკის შემდგომეები, როგორც, მაგალითად: ენების მცოდნე ვინმე სვეტინი ფატერი, 1822-ს.; პატრი პირლამოდა — ჩოჩია, 1827-ს. უმეტესადრე ჩვენი გავლილი ყოფა ცხოვრების მეცნიერი გამოძიებელი და ჩვენი მწიგნობრობის გამოკვლევასუდ დიდი ღვაწლის დამდები ლკადემიკოსი ძარიას ყროსსე, — და ვინც აქ მოხსენებულნი არიან, ყველასუდ უწინ გაუწევია დიდი შრომა ქართული გრამმატიკის შედგენასუდ, ლათინურად, დონ ფრანსესკო ძავჯოს, რომელსაც ორჯერ დაუბეჭდია თავისი ნაღვაწი გრამმატიკა: 1643-ს. და 1670-ს.¹

ჩისა და ვის, როდის და როგორი ქართული გრამმატიკა უწერიათ, დაწვრილებით არის გამოკვლეული და დაფასებული ჩვენი პატივცემული პროფესორი ლექსანდრე ნაკარლისკან 1873-ში².

წინტონ ლათალიკოზი და ყროსსე ქართული გრამმატიკოსების მოთავედ იხსენიებენ ჩინებულს თილოსოფოსს იოანე სეტრიწის, რომელსაც უღვაწნია მე XII. საუკუნეში; მაგრამ თვალთ კი არც იმათ უნახავთ იმისი გრამმატიკა.

¹ Syntagmata linguarum orientalium que in Georgie regionibus audiuntur, authore D. Francisco — Maria — Maggio, clerico regulari, panormitano, Romae: Ex Typographia Sacrae Congregationis des Propaganda Fide MDCLXX.

² О грамматической литературы грузинского языка, критический очеркъ. Спб. Типографія Академіи Наукъ, 1873.

წი, შვილებო, რამდენი გვაქვს და გვექონია; მაგრამ რა განდა: ჯერ ეს უნდა გითხრათ, რომ ახლა თითქმის აღარც ერთი არ იშოვება; თუ არ დიდის გაჭირვებითა და ხაილჯობით; და მეტი, — აღარც ეს არის დასაძლავი, — აღვილადაც რომ იშოვებოდეს, საისტორიო მასლად კი გამოდგება, რა საგვირგელოა, მაგრამ სასწავლებლად აღარა.

ქატომ? ჰატარანანს უკან თვითან თქვენ იტყვიან ამისს ჰასუხსა.

რამმაცოკა რა ლექსი ა, რასა ნიშნავს, ამაზედ თქვენთან სიტყვის გაგებება საჭირო აღარ უნდა იყოს; სხვა ენების გრამმატიკა გისწავლიათ და იცით რაც არის; — მაგრამ განა არ შეიძლება ეს თქვენთვის დაწერილი წიგნი ისეთ ქართულსაც ჩაუვარდეს ვისმე ხელში, რომ ამ სიტყვის მნიშვნელობა ჯერ არ შეეცოდეს და თავში საცემად რათ გაუჩინდეთ უბრალო საქმე.

რამმაცარის ბერძნული სიტყვა, γράμμα; — ქართულად ითქმის — «ასო, დასაძლავი, დასაწერი; — «გრამმატა» — ასოები; — გრამმატიკა გამოდის — «ასოთ სმა», «ასოთ წერა», «მწერლობა». ეს იყო პირვანდელი მნიშვნელობა ამ სიტყვისა.

ყო რომ კაცი დროს არ მიჭყვა და თავისი ცოდნაც თან არ მიადევნა, იმისთანა საქმე დაეძარტება, რაც ამ ბერძნულ გრამმატიკას დაეძარტათ: დრო დაუდგა ისეთი, რომ აღა რა ვინა სწერდა ისე, როგორც ლაზარაკობდნენ, — და აღა რა ვინ ლაზარაკობდა ისე, როგორცა სწერდნენ. სამ-

წიგნობრო და სსსაუბრო კილოები მეტად დასტილდნენ ერთმანერთსა და სხვა და სხვა გზას ისე გაუდგნენ, როგორცა, ვთქვათ, ახლანდელი სსსაუბრო და ძველი სამწიგნობრო ქართული; ან როგორც რუსული და სლავენური; ძველი ზ ახალი ბერძნული ხომ-ერთი ალთას მიდის, მეორე ბალთას.

წნტონი ღათალიგოზი ამბობს თავისს წინა სიტყვაობაში:

ამნებას მე ქადაღდა ზედა მეღენთა მიერ ნიშნობა განითა ღრამითა, რა განგიცხადოცა საიდუმლოჲ ჩემი, რათა ნუ სადა წარვიტატემცა მსწრაფლ მან-«გლისა მიერ მფრინვალისა და ნუ სადა რა არა «ზღუაჲ მე წილმხედეს თქვენთჳს».....

ძაც ეს დაიწერა, მას აქეთ ჯერ არ გასულა ერთი საუკუნე; მაგრამ კი აღა რა ვინა სწერს ასე და ღაპარაკით ხომ-არა მგონია შეტომა მომივიდეს, თუ ვსთქვი, ასე არც მაშინ უღაპარაკინათამეთქი.

ყველა იმ ძველ წიგნს ერქვა **წ**რამმატიკა და მე **წ**ის მაგიერად «**ღ**ასა» ვხმარებ, რადგან სიტყვა, როგორცა ვთქვით, ბერძნულია და «ღ» არც ანბანში არის ბერძნულსა და ღათინურში, არც ენაში. — **ტ**ომ ვამბობთ: ღენერალი, ღუბერნატორი, ღეოღრაფია, ღეოლოღია, — არც ერთი არ არის სწორე: უფელგან «**გ**» უნდა იყოს «ღის» მაგაერ.

ჭაინცა და შაინცა უური შეხვეული გვაქვსო და ისევ

ღათა ვსწეროთო, იქნება სთქვან; დიად კარგი და ჰატიოა სანი; — მაგრამ მართლწერასაც თავისი კანონები აქვს და კანონის დარღვევას სომ სსსჯელიც დაჭყვება სოლმე და სსსჯელი შეიძლება შემკვიდრეობით მიადგეს სულ უბრალო მეცნიერს ვისმე გამომკვლეველსა, რომ სიტყვისა რომლისაზე ახსნა სჭირდებოდეს და ველარ მოეხერხებინოს ამ კანონის დარღვევის მიზეზით. — უმას გარდა თუ ბერძნული ან ლათინური სიტყვების წერაში «უ» და «გ-ის» მაგიერად «ღ» ვისმარეთ როდისმე, ბარემ დაფადგეთ ამასა და ბოლომდინ აგრე ვიაროთ; ე. ი. ყოველი იმ ენებბდამ მიღებული სიტყვა, სადაც ეს ასო იხმარება, სულ ერთნაირათა ვსწეროთ: **ი**ეორღი და აჩა **ი**იოროგი; **ი**რიღოლ და აჩა **ი**რიგოლ; **ი**აბრიელ და აჩა **ი**აბრიელ; **ი**ღნატე; **ი**ეოღჩაფია, ლელემონია და სხვ.

ჟამ **ი**რამმატიკა, თავისი ჰირფანდელი მნიშვნელობით, სწავლა იყო კანონიერად წერა კითხვისა და ლაჰარაკისა; — და რაც ახლა მნიშვნელობა აქვს, სწავლა აჩის სსსაუბროთ თუ სალიტერატურო ენის თვისებათ გაცნობისა, ენის კანონთ შეკრებისა და ისეთი წესით დაწყოებისა, რომ შესწავლა გაადვილებული იყოს, რამდენადაც კაცის მეტადინეობით მოხერხდებოდეს. —

ბა რომ ეს ასე ა, ახლა ვიკითხოთ, რამდენ ხაწილად გაიყოფება ეს სწავლა?

იაიყოფება სამად.

სირველი აჩის — **ი**ტიმოლოგია, ქართულად **ი**ხეკსო-წარმოება; —

მეორე — სინტაქსის, ქართულად **ჩექსთათხზულება** და
მესამე — **მართოგრაფია**, ქართულად — **ძართლ წერა**.

სამივე სახელი, როგორც ვხვდებით, ბერძნულია. **ძად-**
გან ახლანდელი ევროპული განათლება უფრო საბერძნე-
თიღამ მოდის და იტალიიღამ, სამეცნიერო წიგნებისა და
იმათ განყოფილებათ სახელები უფრო ბერძნული არის და
ლათინური; — მაგრამ ზოგი და ზოგი არაბული შარავან-
დედიც ურევია ამ განათლებასა, ესპანიიღამ შემოსული და
ამიტომ ახლანდელს მეცნიერებას შიგა და შიგ არაბული
სიტყვებიც ურევია; — მაგალითად: ქიმიას, ალ-ალუმინი,
ალკოჰოლ, ალ-ღებრა და სხ.

ჩქ ახლა **ჟტიმლოგიის** შესწავლას უნდა მივუჭოთ
ხელი.

ჟოველი გრამმატიკის დასაწყისი არის ანბანი. **ჩქ** აქ
მარტო ამას ვიტყვი, რომ არა მგონია სხვა ხალხს ჭქონ-
დეს ვისმე ისეთი ბუნებასთან დაახლოვებული, განმარტო-
ვებული და ადვილად სასწავლი ანბანი, როგორც ჩვენს
გვაქვს. **ჩქ** რათუ ასო არგუაკლია, რომ ქართული ხმა სწო-
რედ გამოთქმოდეს, შე ამასაც გავბედავ და ვიტყვი, რომ
რამდენიმე ასო მეტიც არის; მაგალითად: «**ჭ, ჟ, ჴ, კ, ჳ**».
ტუ არ ანგარიშისათვის, არას შემთხვევაში არც ერთი ამ
ასოთაგანისაჭირთ არ არის და სულ რომ გამოიჩინებუ-
ბოდნენ, — ჩვენი ანბანის დიდღირსებას მიემატებოდან
ასოთ რიცხვის შემცირება, და მართლწერის ძალიან გაად-
ვილება. —

ჩეჩუხი.

ეტიმოლოგია.

ეს სიტყვა რჩი სიტყვით არის შედგენილი:

ეტიმოს — მართალი, სწორე, ჭეშმარიტი და ლოგოს — ლექსი, სიტყვა.

ეტიმოლოგია — მართლ-სიტყვაობა, სწორე-სიტყვაობა, — ლექსთა-წარმოება.

ძროგორც ქვეყნიერებაში ისეთი არა იზრდება რა, რამ თავისი დასაწყისი არა ჭქონდეს, თავისი დასაბამი, მიზეზი, საფუძველი, ძირი; — ისე არც სიტყვა იზრდება ისეთი, რამ თავისი დასაბამი არა ჭქონდეს, თავისი ძირი. . .

ძამდენფრადც, რამდენნაირადც უნდა იცვლებოდეს ლექსი და სხვა და სხვა მნიშვნელობას ითვისებდეს, იმისი ძირი მაინც უცვლელათა რჩება, ათასში ჭ ათათასში ერთს განდბ.

ძროგორც ერთძირ ხეზედ აურიცხველი ტოტი და ფოთელი იზრდება, სიტყვის ძირიც ისე ბარტყობს და მრავლდება, მაგალითად: «გაცი».

კაცი, კაცური, კცადი, კაცობრივი, კაცობრიობა, კაცებრი, კაცობითი, კაციანი, უკაცო, უკაცური, უკაცურობა, უკაცრავობა, უკაცრული, კაცუნა, საკაცო, კაცობა; დედა კაცი, მამაკაცი, ბერიკაცი, კაცთმოყვარე, კაცთმოყვარება, სიდედაკაცი, სიბერიკაცი. . . .

წი, ერთი სიტყვისაგან წამდენი სხვა და სხვა სიტყვა კეთდება და სხვა და სხვა აზრი გამოდის.

წმ სიტყვების წარმოებასაც თავისი კანონები აქვს და ყველას თავთავის დროზედ ამოვიკითხავთ.

წხლას სიტყვა რა და რა გვარი არის, ისა ვთქვათ; — ან გრამმატიკულად რომ გავშინჯოთ, წამდენი და რა და რა სიტყვის-ნაწილი არის ქართული?

ქართული სიტყვის ნაწილი გამოჭყავდათ, სხვა ენების მიხედვით, რვა, მაგრამ — მიუბაძვად რომა ვთქვანთ, არის შვიდი:

1. სახელი, 2. ნაცვალ-სახელი; 3. ზმნა, 4. ზმნის-ზედა, 5. კავშირი; 6. თანდებული და 7. შორისდებული. ზოგნი სიტყვის ნაწილებში ჰსთვლიდნენ სახელსა თვისე-ბითსა, რომელსაც არქმევდნენ ზედშესრულს; — და ზოგნი ჰსთვლიდნენ მიმღობასაც, რომელიც აუცილებელი და-სასრული არის ზმნის უღლვილებისა. — წსე სიტყვის ნაწილი გამოჭყავდათ ზოგთა რვა და ზოგთა ცხრა.

სხვა ენების მიუხედავობამ ამ ნაწილების რიგით-ხსე-ნებაც შეგვაცვლევინა, როგორც ქართულს უფრო შეშვე-ნის.

თავი I.

ს ა ს კ ე ლ ი .

ყოველს თვალთა დასახსნავს ან თუქრით წამოსადგენს
საგანს უთუოთ სახელი ჭქვია რამე :

კაცი, ქალაქი, ქვეყანა, წყალი, ხე, პალახი, ფრინველი, პირ-
რუცუფი და სხ.

ყაცსაც ყველას თავისი საკუთარი სახელი ჭქვია, ქალაქ-
საც, ქვეყანასაც, მდინარესაც :

თიმიურაზ, ქეთევან, ქუთაისი, კახეთი, ჭოროხი... .

ყოველი საგანი დასათვლელადაცა ხდება ხოლმე :

ათი კაცი, სამი ქალაქი, ცხრა მთა... .

ყოველსაგანს თვისებაცა აქვს როგორიმე :

კარგი, ავი, თეთრი, მარდი... .

ყვერი ისეთი სიტყვაც არის, რომ ერთი თქმით თვალწინ
დაუთვლელისიმრავლე წამოგვიდგება ერთნაირისაგნებისა :

გუნდი, ჯოგი, ჯარი, ცყე... .

ჩქედამ გამოდის რომ სახელი, გრამმტიკულად, ხუთ-
გვარი ყოფილა :

1. სახელი აწსებითი საზოგადოებითი.
2. სახელი აწსებითი საკუთრებითი.
3. სახელი შემკრებლობითი.
4. სახელი რიცხვითი; და
5. სახელი თვისებითი (ზედშესრული).

ღ ვ ა რ ი 1.

სახელი არსებობთი საზოგადოებობითი.

ღრსებობითი სახელი მაშინ არის საზოგადოებობითი, როდესაც უგელას ერთნაირათა ჰქვია, რასაც კი ერთს მეორეს საგან განუჩიველად წამოფიდეგნთ, როგორც წელანაც ვთქვთ:

კაცი, ქალაქი, ქვეყანა; წყალი, ხე, ბალახი, ფრინველი, პირუტყვი:

ღმავე გვარს ეკუთვნის ბევრი ისეთი სიტყვაცა, რომ თითქო მრავლისაგან გამომჩიველდეს, — მაგრამ გაცალს კეგებთ კი ვერ წამოადგენდეს საგანსა:

ხე: ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი, მუნა, თელა, წიფელა, რცხილა... ბალახი: კოინდარი, ჯინჭარი, ბალბა, ნაცარქათამა... ფრინველი: მწერი, ბაცი, ორბი, გვრიტი... პირუტყვი: ხარი, კამბეჩი, ირემი, ფური...

ყველა ეს სიტყვა არის სახელი არსებობითი საზოგადოებობითი.

ღ ვ ა რ ი 2.

სახელი არსებობთი საკუთრებობითი.

საკელი არსებობითი მაშინ არის საკუთრებობითი ან კერძობითი როდესაც მარტო იმასა ჰქვია, ვიზედაც ან რას ვედაც ღაშარაკი არის ჩამოგდებულნი:

ივანე, პეტრე, ანდრია;... ანა, მართა, მარიამ;... ცფილისი, ქუთაისი, ბათომი;... მტკვარი, რიონი, ქოროსი;... უაზბეგი, იალბუზი, კავასია...

რეცია 3.

სახელი არსებითი შემკრებლობითი:

სახელი შემკრებლობითი განუყოფელათა რჩება; მარ-
თალია, ვამბობთ, დიდი ჯარია, ჰატარა ტყეა, ცოტა
ბნეა; მრავალი გუნდია; მაგრამ გრამმატიკული დაყოფა
აქ არა გამოადის რა.

რეცია 4.

სახელი რიცხვითი.

სახელი რიცხვითი არის რვა ნაირი:

ა. თვლითი, რომდესაც რიცხვს წარმოვიდგენთ ბუ-
ჯითსა, გადაწეჭტილსა:

ერთი, ათი, ათასი...

ბ. რომდენობითი; — რომდესაც ჯგუფად და ჯგუ-
ფად, მწეობრად და მწეობრად გამოვიხატავთ რასმე:

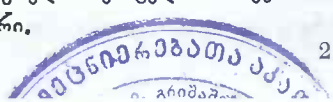
ორორი, ათ ათი, წყალ წყალი, ცეუბ ცეუბი.....

გ. მიეოლებითი, რომდესაც ერთი ერთმანერთს მივა-
დვენებთ ან მივაყოლებთ; ან რომდესაც სავანი სავანს თა-
ვისთავად მისდევს, მიჭეუება:

პირველი, მეორე, მესამე, მესამათსე.....

დ. განწილვითი, — რომდესაც მრთელის ნაკვეთი არის
სათვლელი, რომელსა არითმეტიკაში ჭქვია «ნაწევარი»:

მეთათსელი, მესელი, მეხუთელი, მეოცელი, ჩარევი ან მეოთ-
ხელი, — მესამელი, ნახევარი.

ე. წყვითი, რადესაც ჭურჭელსა, იარაღს ან სათვლელს რასმე ნივთიერებას აწყვით გამოცდილი ზომისას წამომავიდგენთ:

ორეული, სამეული, ათეული, ასეული. . . . .

ვ. მოგონებითი, რადესაც თვალწინ წამომავიყენებთ, ან მოგვაგონდება, რას რა ზომა ჰქონდა:

ნორალი, ნასმალი, ნათალი, ნასალი, . . .

ზ. მოაზრებითი, რადესაც მოთქმებით ვამბობთ:

ორიოდე, სამიოდე, ათიოდე, ასიოდე. . . . .

და ლ. უსაზღვრო, რადესაც ვერც ბეჭითად დაგვითვლია ზე ვერც მოთქმებით; მაგრამ დასათვლელი კი არის:

ბევრი, ცოცა, მეტი, ნაკლები, ლუწი, კენტი.

ღ ვ ა რ ი 5.

სახელი თვისებითი.

სახელი თვისებითი, ან ვითარებითი, ის გვარი არის, რომელსაც ძველ ღრამმატიკებში ერქვა **ხედშესრული**.

ის სახელი არის სამნაირი:

ა. პირველთქმითი; რადესაც ვითარება თუ თვისება საგნისა შეუდარებელად ითქმის, პირველ სახედ:

კარგი, კეთილი, ძლიერი, მკობი. . . . .

ბ. შედარებითი, როდესაც თვისება ითქმის შეტყობებით, შედარებით, მეორე სახედ.

უკეთესი, უძლიერესი, უმჯობესი, უფრო კარგი, უფრო ძლიერი, უფრო მგობი...

და გ. აღმატებითი, როდესაც თვისებას ისეთს წარმოვიდგენთ, რომ მეტი აღარ შეიძლებაოდეს.

ღმ მეორე სახეს ან წინდაჭეუება ჭიდევე ერთი «უ», რომ გამოადიოდეს:

უკეთესი, უძლიერესი, უმჯობესი...

ან პირველ სახეს წინდაჭეუება ერთაერთი ამ ლექსთაგანი:

ყოვლად, ფრიად, მეტად, ძლიერ, ძალიან და ითქმის:

ყოვლად საქები, ფრიად კეთილი, ძალიან კარგი, მეტად მკავე და სხვ.....

ტ ე რ ე ე ბ ა .

სიტყვის ტრიალში, თუ ლაპარაკში, ყოველი სახელი მოძრაობს, ბრუნავს, ხან ბოლოს იცვლის, ხან თავსაც. მას დაჭრქმევია ძველათგან სრბოლვა. მანშოვანისაგან, ტერეუობა მსტონ-ჰათალიგოზისაგან და ჰანკლელობა სხეებისაგან.

სხვა ენების გრამმატიკოსები ამას დრეკას აჩქმევენ, ან დრეკილებს: *declinatio, déclinaison, — склонение.* — ჰანკლელობა — ვაკანკლედებ, — ვითამ ვარყევ, აქეთაქითა ვდრეკავ, თავს ხან აქეთ დავაწევინებ, ხან იქით.

ჩუ ისევ ჭერყეობას ვამჯობინებ, ამიტომ რომ:

1. ღრეკით იმდენჯერ და იმდენხანს ვყოფილვართ ხალხე თავის ღრეკაში, რომ ღრეთის წინაშე გვეყოფა და ახლა მანც დაფიჭირთ თავი, რომ გორც სნება მოხდილის რიგია; — ან რომ გორც ისეთ კაცს მოაქვს თავი, რომელს საც გულში ცუდი ანა უქვეს რა; —

2. კანკლელობით, ჩვენს ვაღდებულებას რომ ანს ღრეს ან გადავსდგომივართ, თუ ან სიკვდილისგან და სხსნელად, და რაც გვრწმენია, იმაზედ შეუზოვრად, უკანკლელობათა ვმდგარვართ, ამაზედ ანა თუ ჩვენი ისტოა რია, — უველს იმ ხალხთა ისტორიაც დაგვემრწმება, ვისაც კი ჩვენთან საქმე ჭქონია რამე; და

3. მერყეობით ხომ რყევს სწორეთ ზედგამოჭრილი თვისება არის ჩვენი, დღევანდელი ხასიათია ჩვენი, რომ ვერა საქმეს ვერ დავადგებით, თუ ან დიდი ყოყმანით, დიდი გაჭირვებით, რაღაც ნაირი ზოზინით, გაუბედავობით, — ერთი სიტყვით, რყევითა.

რუ ამ სიტყვას გამიმტყუნებს ვინმე და აღარც წათაა ლიკოზის ნათქვამს დაიჯერებს, ნუღარც მერყეობას იყა — ბულებს გრამმატიკაში; — ისევ კანკლელობა დაარქვას, ნუ გენაღვლებათ. —

წართული ჭერყეობა არის ოთხრიგი და ყოველ რიგში არის ბრუნვაც ოთხი, ან ოთხ ნაირი ისეთი დაბოლოება სხსელისა, რომ ოთხნაირ კითხვაზედ სწორე პასუხს იძლეოდეს.

ათხს რატომ ვამბობ და ანა ექვსსა, რვასა, ათსა თუნდა თორმეტსა, — ესეც მაღე აიხსნება.

პირველი კითხვა:

ვინ, რა, როგორი, რამდენი, სადაური? . . .

ყოველი ამ კითხვის პასუხი იქნება ერთი მარტივი, წრფელი, გადუბრუნებელი სახელი საგნისა:

ივანე, პეტრე, კაცი, ბოძი, მესამე, კარგი, აქური, იქური . . .

ღმ მიზნით პირველ ბრუნვას დაარქვას **ნათელიკოზმა** წრფელობითი, ან სახელობითი, გადმოთარგმნილი ლათინურნიდამ — **nominativus**, და რადგან კითხვა მოითხოვს მარტო დასახელებას, მე მგონია სიტყვს მნიშვნელობა უფრო დაახლოებული იქნება, რომ ამ პირველ ბრუნვას ეწოდებოდეს სახელობითი.

ტორე კითხვა:

ვისი, რისი, როგორისა, რამდენისა, სადაურისა? **ივანესი**, **ბოძისა** **კარგისა**, **აქურისა** . . . .

ძადგან ამ რიგს კითხვასაც და პასუხსაც უთუოთ და მოკიდებულება აქვთ სხვისი როგორიმე:

ძმა ივანესი; ძირი ბოძისა; რიგი მესამესი, ადგილი აქურისა, —

ამ მიზნით ბრუნვას დაარქვას **ნათესაფობითი** — **genitivus**. —

ტესამე კითხვა:

ვის, რას, როგორს, რომელს, სადაურს?

მიენლო ივანეს, მიეყულა ბოძსა, შეუთვალა მესამეს, უთავაზა იქურს; —

ცხადია, რომ ამ ბრუნვას სახელად ისე ანა მოუხდებოდა და რა, როგორც მიცემითი, **dativus**.

და ძეგოთხე კითხვას:

გინ, რამ, რომელმა, როგორმა, რამდენმა, სადაურმა?

ივანემ მითხრა, ზომმა შეიმაგრა, — კარგმა აჯობა, მესამემ
გასცა, აქურმა გაგზავნა...

ეს სულ ამბავია, მოთხრობას და იმიტომაც დაერქვა
მოთხრობითი, — *narrativus*.

ღმ ოთხს გარდა ძველ დრამმატიკებში იყო კიდევ
ოთხი სხვა ბრუნვა: 5. შემასმენელობითი, 6. დაწეებითი,
7. მოქმედებითი, 8. წოდებითი; მაგრამ:

5. შემასმენელობითი არის პირ და პირი თარგმანი ლა-
თინურისა *accusativus*, როგორც რუსული *винительный*
და ჰნიშნავს «ბრალდებულებას», — «დაწამებას», «შესმენას»,
«შემასმენელობას»; ქართულს ენაში ამ ბრუნვას სრულე-
ბით არა აქვს ადგილი; — ახლა შეიძლება აქაიქა იზოვებო-
დეს ისეთი კაცი, რომ იმის დასახელებით სიტყვა გამიმ-
ტუნონ; მაგრამ თვითან შე მახსოვს ის დრო, როდესაც
მეფეების გაცემა, დაბეზლება, დასმენა, ისეთი სათაკილო
საქმე იყო ქართველებში, როგორც, მაგალითად, ქურ-
დობა, — და შემასმენელობითი ბრუნვა რაღათ გვექმე-
ბოდა: — ამას გარდა — ყოველს შემთხვევაში თითონ სა-
კითხავიც პირველი ბრუნვის სახის მექონია და ვასუხიცა;
აი მაგალითი:

უყურეთ ერთი იმ საძაგელსა, ავი დასმინა ბატონსა ჰავლე,
მართალი, ჰაციოსანი, უბრალო...

6. დაწეებითი ქართულში ცალკე ბრუნვა კი არ არის,

ან ნათესავობითია, ან მიტყემითი, რომელსაც დაჭყეება თან-
დებუელი — გან,

ბოძისაგან, კარგისაგან, ივანესაგან, პეტრესაგან;

7. მოქმედებითი ბრუნვაც ასეა; სახელობით სახეს და-
ჭყეებოდა, სამწიგნობრო კილოში, თანდებუელი «თურთ»;
ან ნათესავობითს «თანა».

პავლეს თანა, კეთილი თურთ...

მა ახლა ეს «თურთ» და «თანა» ისე შევამოკლეთ, რომ
სახელობითს ვუმატებთ მარტო «თს.» ან «თი» ს და ნა-
თესავობითის მაგიერად მიტყემითს — «თანს.»

ამისი უფრო ვრცელი ახსნა ამ მრამდამატიკის ტყეოც
ჩაწილში იქნება, მქსთათხზულებასში.

8. წოდებითი ბრუნვაც ასევეა: სახელობითს დაჭყეება,
და თუ «ი» უზის, იმის მაგიერად უჯდება წოდებითი თან-
დებუელი «ო»; სხვა ხმოვანს ემატება ვ.

სამართალი მოითხოვდა, რომ სადაც ამ ოთხ ბრუნვას,
(5, 6, 7 და 8) ექნებოდა ადგილი, იქ უსატილოდ კიდევ
რამდენსამე სხვა ბრუნვასაც ჰქონიო:

9. მყოფობითსა:

სახლში, ცყეში, წყალში...

10. აღმავლობითსა:

ბანზე, ხეზე, წყალზე...

11. გამოსვლითსა:

სახლიდამ, წყლიდამ, ცყიდამ...

12. უკუთქმითსა:

უსახლოდ, უწყლოდ, უცყეოდ...

და 13. ცვლილებით:

სახლად, წყლად, ცყელ...

სულგვექნებოდა მასშინ ცამეტი ბრუნვა, — სიმდიდრე თავსგადასაყრელი, შემაწუხებლი! მაგრამ რაც საჭირო არ არის, რათ უნდა ვიძნელებდეთ იმითი საქმესა¹?

სიჩველი რთხი ბრუნვის დაბოლოება აუცილებელი საკუთრება არის ბრუნვისა და თავისთავად კი არც ერთს არა აქვს არა ვითარც მნიშვნელობა; მესუთე ბრუნვას სულ არა აქვს ქართულში ადგილი; — და სხვა ექუსი ბრუნვების დაბოლოება კი ეგელს ისეთია, რომ თავისთავად შეადგენენ ცალკე სიტყვის ნაწილსა, თანდებულსა, რომელსაც თავის დროზედ უფრო დაახლოებით გავშინჯავთ. წი ის თანდებულები:

გან; ო; ში, შინა, ზე, ზედ, ზელა, ზედან;

თანდებული, ამათ გარდა, სხვაც ბევრია:

წინ, წინეთ; გარე, გარეთ,—თან, თანა; ქვე, ქვეშ, ქვეზე, შემდეგ; უკან, აქეთ, იქით და სხ.

ყველას თუ თითო ბრუნვა მივაჩემეთ, კრიჭაა!!...

---

¹ ზურაბ შანშოვანი ანგარიშობდა სრბოლს ათსა: საწრფელოს, სანათესაოს, სამიცემადოს, სამოქმედოს, სამიებოს, სადასაზამოს, სამეცყეველოს, საშორის-მყოფოს, საგარეშემცოს და საწოდებოს და მერყეობა მოჭყავდა ასე:

კაცი, კაცისა, კაცსა, კაცით, კაცს, კაცისაგან, კაცისას, კაცში, კაცითა, კაცო.

ყოველ ოთხ მეტყეობაში და ყოველ ოთხ ბრუნვაში
აჩის სახე მსოფლობითიცა და მრავლობითიცა.

კაცი, კაცები; ბოძი, ბოძები; ქალაქი, ქალაქები, მდინარე,
მდინარეები...

აჩის ზოგი ისეთი სიტყვა, რომ მარტო მსოფლობით
თად იხმარება:

«ჭეშმარიტება, ბუნება», — რადგან ჩვენი გონება ვერ
გამოიხატავს, თუ არ ერთ ჭეშმარიტებას, ერთბუნებას:
«ჭეშმარიტებანი», «ბუნებანი» — ითქმის, მაგრამ კი არ
ვამბობთ;—

ზოგი ისეთი სიტყვაა აჩის, რომ სახე მრავლობითი
აქვს, და მსოფლობითის წესით კი ირყევა:

ლოცვანი, ქამნი, ღვითონი, თვენი, მარხვანი;...

საკუთრებითი სახელი, მარტივად თქმული, შეიძლება
მრავლობითშიაც დაბრუნდეს:

მარიამ, მარიამები; თამარ, თამარები;—

და თუ სხვა სახელიც დაჭყვა ღირსებისა, ვითარებისა
ან წოდების გამოიხატველი, — მაშინ კი მრავლობითად
დაბრუნება აღარ შეიძლება:

მარიამ ღვლოთალი; თამარ-მეფე; ზურაბ-სარდალი; პავლე-
მოციქული;

მრავლობითის დაბოლოება ზოგი აჩის ახლანდელი
კილოსი:

ბოძები, ხეები, წყლები....

ზოგი სამწიგნობრო კილხსიცა:

ერთნი, ათნი, ასნი...

ანშეიძლება თქმა:

ერთები, ათები, ბევრები, ცოცაები, ორებივე, წუთებივე;—

სამჯობინარია თქმა:

საერთონი, სამღვდელონი, რომელნი, რომაელნი, წარმოებანი..

და არა—საეროები, სამღვდლოები, რომლები, წარმოებები..

საქმე დაგვანახვებს, სად როგორ ემჯობინება.—

ჩრის კიდევ ერთი სახე მრავლობითის ბრუნვისა, რას შელსაც, მართალია, ძველი ღრამმატიკოსებიცა ხმარობდნენ და ახლა უფრო ხმარობენ ზოგნი მწერლობაში და ზოგნი საუბარშიცა.

დიდი კრძალვითა და მოწიწებით მოფითნოვ შენდობას ჩეტარსენებულე ღათალიკოზისაგან, — და ძალიან შევეფედრები როგორც ჩვენს ახლანდელ ლიტერატორებს, ისე ერთობ ღასავლეთ-საქართუელს თავად-აზნაურთა, რომ სულგრძელებით მომიტეონ კადნიერება და მოიხსენონ ჩემგან, რომ ეს შესამე სახე მერყეობაში მრავლობითის რიცხვისა სწორეთ არ არის საჭირო. ქართული ენი-სათვის და ვერცა რა საგრამმატიკო კანონი გაამართლებს; ჩვენ ვამბობთ:

მეები, მამეები, ღედები, გზეები, მთები, მინდვრები; კარგები. ღიდები, წითლები...

შეიძლება ასეც ვიტყოდეთ:

მმანი, მამანი, ღედანი; გზანი, მთანი, მინდორნი; კარგნი, ღიდნი, წითელნი:...

ორივე გვაჩი თქმა, ერთი-ასლანდელი კილოსი ზე შეორე
სამწიგნობროსი, — გრამმატიკულად კანონიერია და მას
ურთიგო ანც ერთი არ იქნება; — მაგრამ ამ ორისავე სახის
შეკრვა და თქმა:

ძმეზნი, ძმანებოგან; ღებნი, ღანებოთიგის, რომღებნი, რომ-
ლებოგან, კარგებნი, ღიღებნი, ბებრებნი, —

სადაური გრამმატიკით იქნება გასამართლებელი ან რა
საჭიროებით? —

ღუ ანც კანონიერია და ანც საჭირო, ცამეტი ბრუნ-
ვისა არ იეოს, რაღათ უნდა ჭქონდეს ამ სახეს ადგილი სასა
წავლებელს წიგნში? საქმეს კი არ უნდა ვიძნელებდეთ,
უნდა გაფიადვილებდეთ.

ინის სიმდიდრეაო, ამას კი ნუ ვიტყვით აქა: ჩვენი ენის
ნამდვილი, მართალი სიმდიდრე სხვა არის, როგორც მალე
ფნახვით, და იმას დავსჯერდეთ, დიად გვეყოფა.

ღერ რომ ქართული გვესწავლებინა საფუძვლიანად
თქვენთვის, ჩემო შვილებო, — სხვა ენების შესწავლა ძა-
ლიან გადავიღებულე გექნებოდათ; — მაგრამ, რომ იტ-
ყვიან, ზოგი ჭირი მარტებელიაო, თქვენთვისაც აქედამ ის
სარგებლობა გამოდის, რომ ახლა ქართული ენის კანონ-
ებს უფრო ადვილად შეითვისებთ; ამ კანონების შედა-
რება სხვა ენების კანონებთან ხშირად მოგიხდებათ და მას-
შინ თითონ დაუწყებთ საქმეს ჩხრეკასა. —

ღო არის მიზეზი ახლა რომ მკითხეთ, — მხოლოდობითი
და მრავლობითი რომ აგვისენ, სქესისას რატომ აღა რას
გვეტვიო, ესე იგი საგრამმატიკო ნათესავისას?

შიტომ აწას გეტყვით, რომ მამრობითად და მდეუ
დრობითად სიტყვის დაყოფა ქართული ენისათვის აწას
დრას არცა ყოფილა ჭ არც არის საჭირო. ჭმ ჩემს ხსოფ
ნაში შემოიღეს ვითამ არიოდსამი გარჩევა სქესისა, მაგა
ლითად: ხელმწიფა, მეფა, მთაფრინა, გენინა; მაგრამ ქარ
თული ენა ვერც ამას ითვისებს; — მდედრობითისა და
მამრობითის გასარჩევი სიტყვა მრავალია ქართულში:

ქალი, კაცი; დედა, მამა; და, ძმა... სძალი, მამლი,...

ჰე მხლად ამას ვამბობ, რომ ქართული გრამმატიკ
ისათვის სქესების გარჩევა აწას დრას არაწის საჭირო.

ქართულები ამას ვადგეგვართ და ვამბობთ, რომ კა
ციცა და ქალიც ორნივე ადამიანები ვართო და ერთი რომ
მეორეზედ უფრო ნაწნარი და უფრო სატროფო იყოს, საქ
შით მეუღლეობას დიად, მაგრამ საგრამმატიკო ბრუნვასა
და მეწყეობას რა ხელი აქვსო.

ქალი რომ ჩვენი სატროფოა, რომ საფუძველია ამ წუ
თისოფელში ჩვენის ბედნიერებისა და იმედინი ბურჯი.
ჩვენის საფხასო მეუღლეობისა, ეს ძველათგანვე დამკვი
დრებული ხასიათი არის ჩვენის ყოფაცხროვებისა; —
გრამმატიკულად გვემოწმება ამანვედ შემდეგი ჩვეულება:

როდესაც ორივე სქესი ერთად იხსენება ლაზარაკში, ან
წერასკითხვასში, უსათუოდ ჯერ ქალს ვახსენებთ, მერე
კაცსა; — მაგალითად:

ქალ-ვაჟი, და-ძმა, დედ-მამა, გოგო-ბიჭი, ცოლ-ქმარი, რძალ-
მამლი;...

ერთად ერთ შემთხვევაში ვახსენებთ ჯერ მამაკაცს, მამის, როდესაც გვირგვინოსნებსე ვლანჯანაკობთ:

მეფე-დედოფალი.

სხვა რომელი განათლებული ხალხი დაიტრახებს ამას ქალებთანაცა და საქვეყნოთაც.

მძრთის წინაშე ჩვენს ქალებსე კი უოგელთვის დირსნი უოფილან ამისი. . . .

ნას თუ გამოიცნობთ, რაზედ გვემოწმება თვითან ეს ძველებური ჩვენებური ჩვეულება?

გვემოწმება ჯერ ამასე, რომ უნებობა გვექონია ძველათგანვე წმინდად-დაცული; — უამისოდ რაც ჩვენ აქამდინ აგვიტანია, როგორ ავიტანდით და დროთა განკლედობას როგორ გადაუჩქებოდით; —

მერე ამასე გვემოწმება, რომ არც ქალებს დაუფიწინათ დღევანდლამდინ თავისი დიდი მნიშვნელობა, — და თავის განთქმულს მშვენიერობასთან სახიერი გული არას დროს არ აუტრუვებიათ ოჯახობასე და სამშობლო ქვეყანასე; —

და კიდევ ამასე გვემოწმება, რომ. . . ვთქვა ესეცა, თუ ნულარ ვიტყვი? . . .

მეფე-დედოფალიო, რომ ვამბობდი, ჩვენ ამითი იმ საერო «აღსარებას ადვიარებდით», რომ უოგელთვის «ადმსარებელნი» ვუოფილჯანთ ერთმთავრობისა!

ისტორიას ვერა ვინ გადაუდგება.

ძუგვასე გუქონდა ლაზარაკი. ჟართული რუგვა, კანკა ლედობა, მერუეობა, ზოგის აზრით სამრიგია, ზოგისა ოთხრიგი და ზოგისა შვიდრიგიც; მაგრამ თვალთ დანინახვით, რომ ერთად ერთია. რქა იქა განსხვავებაც მონდება ხოლმე, მართალია; — მაგრამ ისეთი დიდი ცვლილება არა გამოდისრა, რომ კაცი იტყუოდეს, არა, აქ სწორეთ სხვანაირი მერუეობა გვჭირდება; — და თუ ანდაზა მოვიგონეთ «ჩვეულება სჯულთ უმტკიცესია», — უნდა ვატყვი ვსტყეთ ამ ჩვეულებასა და გაუჭყლოთ ოთხად ჩვენი მერუეობა.

რელა ცალცალგე გავშინჯოთ ეს ოთხივე მერუეობა. რე შინჯვაში ჩვენი სალაზარაკო იქნება მერუეობის ნიშნები მარტო სსსაუბრო კილასი. სამწიგნობრო კილას მერუეობაც მომყავს, მაგრამ მარტო იმისთვის, რომ განსხვავება თვალთ დანინახებოდეს; — ორ სვეტად მომყავს სიტყვის დაბრუნება: მარცხნით სსსაუბრო და მარჯვნით სამწიგნობრო. რასხოვდეთ კი, რომ ჩვენი საკვლევი არის მარცხენა მხარე; ის არის ამხსნელი ჩვენი ცხოველი ენის კანონისა.

ძერუეობა ვირველი.

ძა სიტყვასაც ბოლას დაჭეება უხმო ასო რომელია მე: ბ, გ, დ, ვ, ზ, თ, კ, ლ, მ, და სხვა, ყოველი ეს სიტყვა ისე დაბრუნდება, თითქო ყველას ბოლოში ი სჯდოა მიყოს.

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ა დ

ს ა ს ა უ ბ ო ო .

ს ა მ წ ი გ ნ ო ბ ო ო .

დასახ. .	ანტონ	კაც ი	ანტონ	კაცი
ნათეს. .	ანტონ ისა	კაც ისა	ანტონ ისა	კაცი სა
მიც. . .	ანტონ სა	კაც სა	ანტონ სა	კაც სა
მოთხრ.	ანტონ მა	კაც მა	ანტონ მან	კაც მან.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ

დასახ. .	ანტონ ებ ი	კაც ებ ი	ანტონ ნი	კაც ნი
ნათეს. .	ანტონ ებ ისა	კაც ებ ისა	ანტონ თა	კაც თა
მიც. . .	ანტონ ებ სა	კაც ებ სა	ანტონ თა	კაც თა
მოთხრ.	ანტონ ებ მა	კაც ებ მა	ანტონ თა	კაც თა.

ძას დავინახავთ, ამ შეკრეობას რომ დავაგვირდეთ?

რომელსაც სიტყვას ბოლოში უხმო ასო უხის, იმ ასოს ბრუნვებში ემატება: მხოლოდობითში — «ისა, სა, მა»; მრავლობითში — ჯერ სიმრავლის ნიშანი «ებ» და მასუკან იგივე მხოლოდობითის ნიშნები; —

რომელსაც სიტყვას ბოლოში უხის ხმოვანი ასო «ი», ეს ასო ჰქრება მიცემითში და მოთხრობითში; და ისე გაა მოდის, თითქო ან ჰიჩვეულ სიტყვასაცა ჰსჯდომიყოს «ი», — ან არც ამ შეკრე სიტყვასა ჰსჯდომიყოს; სწვებ რე ვსთქვანთ: თითქო ან ასე ყოფილიყოს: «ანტონი, კა ცი»; ან ასე: «ანტონ», «კაც»; — გახსოვდეთ, რომ აქ ხმო ვანი «ი» იგარგება მიცემითში და მოთხრობითში.

ყოველი სიტყვა, დაბოლოებული უხმო ასოთი, ან ხმოვანი «ი-თ.», ამ ჰიჩვეული შეკრეობით დაბრუნდება, — იმ

სიტყვებს გარდა, რასაც აქ მეორე, მესამე და მეოთხე მეორეობაში მოგიყვანთ.

ჩეკეეობა მეორე.

ქასაც სიტყვას რჩეში ერთი ხმოვანი ასე დაჭყეება, «ა» თუ «ე», მაგალითად: «მთა», «კლდე», — ასე დაბრუნდება:

მხოლოობითად.

დასახ. . . მთა	კლდე	მთა	კლდე
ნათეს. . . მთ ისა	კლდე ისა	მთ ისა	კლდე ისა
მიც. . . მთა სს	კლდე ესა	მთა სსა	კლდე ესა
მოთხრ. მთა მ	კლდე ემ	მთა ამან	კლდე მან.

მრავლობითად.

სასაუბრო.

სამწიგნობრო.

დასახ. . . მთ ებ ი	კლდე ები	მთა ნი	კლდე ნი
ნათეს. . . მთ ებ ისა	კლდე ებისა	მთა თა	კლდე თა
მიც. . . მთ ებ სს	კლდე ებს	მთა თა	კლდე თა
მოთხრ. მთ ებ მა	კლდე ებმა	მთა თა	კლდე თა.

ქე რადსა ვჭხედავთ?

«ასა» და «ესა» ჭკარგავს მხოლოობითში მარტო ერთი ბრუნვა, «ნათესავობითი»; მრავლობითში კი: ყოველგან იკარგება «ა» და არსად არ იკარგება «ე».

ესე დაბრუნდება ყოველი «ასა» და «ესა» დაბოლოებული სიტყვა, რღონდ:

1. ან საკუთრებითი სახელი ან იყოს ადამიანისა:

ანა, მართა, პეტრე, პავლე . . . .

2. ან საზოგადოებითი სახელი ან იყოს მღვდლისი, მტენარესი, მწერისა და მდაბალგვარის ცხოველისა რისამე:

გვირილა, ბურბუშელა, კრაზანა, ცოროლა, თრითინა, დედოფალა . . . .

3. ან ისეთი სახელი ან იყოს საზოგადოებითი, რომ ორისაში სიტყვისაგან იყოს შედგენილი:

ლობემძვრალა, გუდაფშუტა, ძირმწარე, ძირცკბილა, ღობე უურე, შავთვალწარბა . . .

და 4. ან სახელწოდება ან იყოს ხელობისა ან სადგომისა რისამე:

მენავე, შვევლე, მერიქიფე; საირმე, საქათმე, სალორე . . .

ყველა ეს მეორე მეჩუეობიდან გამოსარჩივნავი სიტყვას თავისთავად გადადის მესამე მეჩუეობაში.

ტ ე რ ე ე ბ ა მ ე ს ა მ ე .

ღე მეჩუეობით იბრუნვიან:

1. ყოველი ზემოთქმული, ოთხი მუხლით მეორე მეჩუეობიდან გამოსარჩიული, სიტყვები; —

და 2. ყოველი სახელი, რასაც კი ბოლოს დაჭუეება «ო» და «უ».

ღე მეჩუეობაში ან იკანტება ანც ერთი დაბოლოე-

ბითი ხმოვანი ასო; ყველას ისევ ბრუნვის ნიშანი მიემატება, რაც მეორე მერუეობაში იყო, მარტო «ნათესავეობითს» გარდა, სადაც «სას» მაგიერად ემატებათ «სი»:

პავლესი, მენავესი, ოქროსი, ბუსი.

მ ე რ უ ე ო ბ ა მ ე ო თ ხ ე .

ღმ მერუეობით დაბრუნდება ყოველი ორსასამოთხ და მეტმარცვლოვანი სახელი, რომელსაც ბოლოს დაჭყეება:

ალი, ამი, ანი, არი; ელი, ემი, ენი, ერი; ოლი, ომი, ონი, ორი.

და ამ სახელების ბრუნვის განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ ა, ე და ო აკლებათ: მხოლოდობითში-ნათესავეობითსა და მრავლობითში-ყველა ოთხსავე ბრუნვას.

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ა დ .

დასახ.	მძახალი	ქედანი	მძახალი	ქედანი
ნათეს.	მძახლისა	ქედნისა	მძახლისა	ქედნისა
მიც.	მძახლს	ქედანს	მძახლსა	ქედანსა
მოთხრ.	მძახლმა	ქედანმა	მძახლმან	ქედანმან.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ .

დასახ.	მძახლები	ქედნები	მძახლნი	ქედანნი
ნათეს.	მძახლების	ქედნების	მძახლთა	ქედანთა
მიც.	მძახლებს	ქედნებს	მძახლთა	ქედანთა
მოთხრ.	მძახლებმა	ქედნებმა	მძახლთა	ქედანთა.

ასე დაბეჭდებიან.

აბჯარი	ზონარი	მდაბალი	მწერალი
აეროვანი	ზვარი	მღევარი	მწიგნობარი
ამქარი	თათარი	მდიდარი	მწოვარი
ატამი	თვალი (ურმისა)	მეგობარი	მწუერი
აფიცარი	თითბერი	მეზობელი	მჭამელი
ალმავალი	თითისცარი	მეიღანი	მჭედელი
ალმსარებელი	ირემი	მელანი	მხალი
ალმშენებელი	ისარი	მერცხალი	მხმობელი
ბაღალი	კალამი	მთხოვარი	მხევალი
ბაზარი	კეისარი	მთხრობელი	ნაკვეთი
ბაყალი	კისერი	მიზანი	ნამგალი
ბაწარი	კოჭობი	მინაბქარი	ნაყროვანი
ბერძენი	კოჯორი	მისანი	ნიაღვარი.
ბეჭედი	კვალი	მკელოზბელი	ნიშანი
ბიშერი	კუტალი	მკერვალი	ობოლი
ბოლორი	ლურსმანი	მკვარი	ოქრომჭედელი
დამბაღებელი	მაგარი	მკვარი	ოხშივარი
დამქაღებელი	მაღიღებელი	მქაღებელი	რომელი
დამწამებელი	მამალი	მლაღებელი	რძალი
დამწვარი	მანდილოსანი.	მღებარი	სახბელი
დეღალი	მარცვალი	მღებელი	საგანი
დეღანი	მატყუვარი	მშობელი	საპონი
დივანი	მაქებარი	მშველი	სარდალი
ეკალი	მაღალი	მჩვარი	სარკმელი
ერკემალი	მაცხოვარი	მძახალი	სასთუმალი
ვაჭარი	მგალოზბელი	მძევალი	სასმელი
ზამთარი	მგელი	მძოვარი	საქონელი
ზეწარი	მგოსანი	მწევალი	საჭმელი

სიწმარე	ფიწალი	ცვარი	ჭერამი
სთველი	ქათამი	ცხვარი	ხალხოხანი.
სომეხი	ქამარი	ძმარი	ხანჯალი
სოსანი	ქედანი	ძველი	ხმალი
ცალაფარი	ქმარი	ძღვენი	ჯანჯალი
ცაპარი	ქოთანი	წამწამი	ჯეირანი
ურემი	ქონღარი.	წელი (წელი-	ჯეროვანი
ფალავანი	ღრუბელი	წადი)	ჯვარი
ფარგალი	ყურძენი	წვენი	ჭეროვანი...
ფილაქანი	შაქარი	ჭანღარი	
ფიცარი	ჩადროსანი	ჭარხალი	

ერთის სიტყვით, ასე დაბრუნდება უფუფევი სახელი, რომელსაც ბოლოს მოექცევა:

ალი, ამი, ანი. (მეტადრე-ოვანი), არი; ელი ემი, ენი, ერი და ოლი, ომი, ონი, ორი.

მაგვამ:

1. არის ზოგი ისეთი სახელიცა, რომელსაც უბოლოვდება და ამ კანონს კი არ ემორჩილება:

ბედნიერი	დამჭენარი	მკბენარი
ბიწიერი	თვალი (რომ-	მცბიერი
გამცემი	ლითაც ვი-	სარბიელი
დამცემი	ხედუბით.)	საქციელი
გალამწერი	მადლიანი	ხმიანი
გადანაწერი	მარილიანი	ხმოვანი
კვარიანი	მოღვინარი	ხმოსანი
დამღნარი	მოცინარი	ხრინწიანი...

2. არის რამდენიმე სახელი, რომელთაცა, ე, ოსკი ან ეკარგებათ, ვაღ ეცვლებათ:

მშვენიერი, გონიერი, ნიორი; მშვენიერისა, გონიერისა, ნიორისა;

ძაც აქ ბრუნვები მოვიყვანეთ, ისე დაბრუნდება ყოველი სახელი არსებითი, რიცხვითი ჭ თვისებითი; აგრეთვე ყოველი სახელწმინა ჭ მიმღება, როგორც წმინის შინჯვაა შიაცა ვნახავთ; —

და ყოველი ამ სიტყვათაგანი უთუთ ისე დაბრუნდება, როგორც ამ ოთხი მეწყობის წესი მოითხოვს, თუ რომ სახელი ცალკე არის დასაბრუნებელი; და თუ ორი ან მეტი სახელი არის ერთად დასაბრუნებელი, მაგალითად:

გულადი კაცი, — ან გულადი, ღონიერი, გამბედავი კაცი; ან ერთი და ორი გამბედავი კაცი, —

მაშინ წინ დაგვხვდება ერთი სხვა რიგი კანონი, რომ შელსაც ჩვენი ახლანდელი მწერლობნი გრძნობით კი ჭგრძნობენ, არის რაღაცა კანონიო, მაგრამ ბეჭითად კი არ იციან, როგორი რა არის. **ღ**მათ რიცხვში დასათვლენი არ არიან არც «**შ**რომის» მოღვაწენი, რადგან იმათ შირაველში ვე დატყუთ, რომ სცოდნიათ ქართული; — და არც — **ზ**ოგი და **ზ**ოგი «ღრუებისა» და «ივერის» — მოსღვაწენი, და უფრო ჩვენი სახელთგანნი ზოეტები.

სხვებთან კი ნუ რას უკაცრავად: შვილებისათვისა ვსწერ მე ამასა.

ძატომ ინგლისებს არ მივბაძავთ, თვითნაც რომ ძალიან «განვითარებულ და განათლებულ მენავეები არიან

და საგრამმატიკოც რომ ძალიან შემოკლებულ, განმარ-
ტივებულ და განვითარებულ კანონები აქვთო, მეუბნე-
ბიან.

ყურთხეულთა ძენო და თვით კურთხეულნო! გულ დამა-
შვიდებით ისმინეთ კადნიერი და პირუთნებელი მოხსენება
ესე:

ზოგი ერთი მიზამვაც წასწუმედს აღმიანსა.

რინ როგორ იგლისება, უგელას თუ მივბაძეთ, მაშინ
ზნე და ხასიათი როგორ გამოგვეცვლება, ეს ვინლა იცის.

ტქვენ ეს გაიგეთოთ, ჩემო სიტოცხლე შვილებო, კარ-
გათა, რომ ყოველს ენას ბევრნაირი თავისი დასაკუთრე-
ბული ხასიათი აქვს, თავისი თანშეყელილი იდიოტიზმები,
რომელიც სხვა ენას ეუცხრავება, მაგრამ პატრონისათვის,
ვინ იცის, იქნება სასიქადულოც იყოს.

რე გვარია ის კანონიცა, რომლის გამოკვლევას ახლა
ვადგებით.

რბა, დავაბრუნოთ ზევით მოყვანილი მაგალითები:

მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

დასახ.	გულადი	კაცი	გულადი	კაცი
ნათეს.	გულადი	კიცისა	გულადისა	კაცისა
მიტემ.	გულად	კაცსა	გულადსა	კაცსა
მოთხრ.	გულადმა	კაცმა	გულადმან	კაცმან

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. .	გულადი	კატები	გულადნი	კატნი
ნათეს. .	გულადი	კატებისა	გულადთა	კატთა
მიცემ. .	გულად	კატებსა	გულადთა	კატთა
მოთხრ.	გულადმა	კატებმა	გულადთა	კატთა

ქ აწლებითი სახელი, «კატი», ჰბრუნავს რეგულარულ რიგა, თვისებითი კი, «გულადი», მარტო მიცემითში ჰკარგავს იას და მოთხრობითში იას მაგიერად მას ითვიანებს, მსოფლობითშიაც და მრავლობითშიაც.

ქსლა მეორე მაგალითი.

ს ა ს ა უ ბ რ ო.

მ მ ო ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. .	გულადი	ღონიერი	გამბუდავი	კატი
ნათეს. .	გულადი	ღონიერი	გამბუდავი	კატისა
მიცემ. .	გულადს	ღონიერს	გამბუდავ	კატსა
მოთხრ.	გულადმა	ღონიერმა	გამბუდავმა	კატმა.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. .	გულადი	ღონიერი	გამბუდავი	კატები
ნათეს. .	გულადი	ღონიერი	გამბუდავი	კატებისა
მიცემ. .	გულადს	ღონიერს	გამბუდავ	კატებს
მოთხრ.	გულადმა	ღონიერმა	გამბუდავმა	კატებმა.

ს ა მ წ ი გ ნ ო ბ რ. ო.

მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. . . — ი — ი — ი — ი

ნათეს. . . — ისა — ისა — ისა — ისა

მიცემ. . . — სს — სს — სს — სს

მოთხრ. — მან — მან — მან — მან.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. . . — დნი — რნი — ვნი — ტნი

ნათეს. . . — დთა — რთა — ვთა — ტთა

მიცემ. . . — დთა — რთა — ვთა — ტთა

მოთხრ. — დთა — რთა — ვთა — ტთა.

ქ თვისებითი სახელის სიმრავლემ მარტო ეს ცუდი ჯება მოახდინა, რომ მიცემითი ბრუნვის ნიშანი «ს» მხოლოდ იმ სიტყვას გამოსაკლო, რომელიც უმანლობეჯესია აწსებითი სახელისა.

ჩესამე მაგალითი:

ს ა ს ა უ ბ რ. ო.

მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. . გულადი, ღონიერი და გამბედავი კაცი

ნათეს. . გულადისა, ღონიერისა და გამბედავი კაცისა

მიცემ. . გულადსა, ღონიერსა და გამბედავ კაცსა

მოთხრ. გულადმა, ღონიერმა და გამბედავმა კაცმა.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ. . გულადი, ღონიერი და გამბედავი კაცები

ნათეს. . გულადისა, ღონიერისა და გამბედავი კაცებისა

მიც. . . გულადს, ღონიერს და გამბედავ კაცებს

მოთხრ. გულადმა, ღონიერმა და გამბედავმა კაცებმა.

ს ა მ წ ი გ ნ ო ბ რ ლ .

მ ს ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ .

დასახ. . — დი, — რი — ვი — ცი
 ნათეს. . — დისა, — რისა — ვისა — ცისა
 მიცემ. . — დსა, — რსა — ვსა — ცსა
 მოთხრ. — დმან, — რმან — ვმან — ცმან.

მ რ ა გ ლ ო ბ ი თ ა დ .

დასახ. . — დნი, — რნი — ვნი — ცნი
 ნათეს. . — დთა, — რთა — ვთა — ცთა
 მიცემ. . — დთა, — რთა — ვთა — ცთა
 მოთხრ. — დთა, — რთა — ვთა — ცთა.

ქ თვისებითი სახელის სიმრავლემ მხოლოდ ეს ცვლილებას მოახდინა, რომ პირველ რიგ თვისებას მიცემითში «სა», ან «ს» მიუსვას; და ეს ცვლილება მოახდინა ჰაწაწა კავაშირმა, დაამა.

ქმ მაგალითებიდან ერთი საზოგადო კანონი გამოიხატება, რომლისათვისაც ბევრს ჩვენგან თვალი ჟერაც ვერ მოუგონებს: მოთხრობით ბრუნვასში, რამდენიც უნდა იყოს ერთად სახელი, აჩსებითი იქნება, თვისებითი, თუ რიცხვითი, ამ ბრუნვის ნიშანი «მა ან «მ» უოგულთვის დაჭაუვება; — აჩ მიიღებს ამ დაბოლოებას ისეთი თვისებითი სახელი, რომ ბოლოს უჯდეს ე, ო, უ; — თუ ამგვარი სახელი აჩსებითს წინ მიუძღვის:

მრწეინვალო ვარსკვლავმა, მომეყო ქლიავმა, ზლუ ენამ; —

და თუ თან მისდევს აჩსებითსა, მაშინ კი უთუოდ უნდა მიიღოს მოთხრობითის ნიშანი:

ვარსკვლავმა ბრწყინვალემა, ქლიაფმა მომქაფომ, ენამა
ბლუმა.

წესლა მგონია ცხადი იყოს, რომ თვისებითი სახელების
დაუბრუნებლობა არსებით სახელთან ისე გამოდის, თითქმის
მდაბიურად ნათქვამი მართლდებოდეს: «როგორც უჯობს
ისე უბნობს». —

ქაშ არც ეს იქნება გრამმატიკულად კანონიერი, რომ
ვიტყუდეთ:

«განათლებულ და განვითარებულ მენავეებმა, ან სხვებ ამნაი-
რად.

ქუ უნდა მოვიყვანოთ ორი სახელი, რომელნიც გამოგ-
ვლევულ კანონებს არ ექვემდებარებიან და გაცალკევებით
იბრუნვიან:

მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

დასახ.	წთი	ხუცესი	წთი	ხუცესი
ნათ.	წთისა	ხუცისა	წთისა	ხუცესისა
მიც.	წთსა	ხუცესსა	წთსა	ხუცესსა
მოთხრ.	წთმა	ხუცესმა	წთმან	ხუცესმან.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

დასახ.	ღმერთები	ხუცები	ღმერთნი	ხუცესნი
ნათ.	ღმერთებისა	ხუცებისა	ღმერთთა	ხუცესთა
მიც.	ღმერთებსა	ხუცებს	ღმერთთა	ხუცესთა
მოთხრ.	ღმერთებმა	ხუცებმა	ღმერთთა	ხუცესთა.

ჟენიშნვა. პირველი სახელი, როგორც წოდება უსკუნასისა, იწერება ასომთავრულით და ქანკებით; და როგორც წოდება ზღაპარ სიტუვობითი, იწერება წვრილი ასოთი, სრულად და ქანკებითვე, მაგრამ ქვეიღამ. მრავლობითად იბრუნვის მხოლოდ მეორე, რადგან პირველი თავით თვისით არის მხოლოდ.

ერთი რთული მეწყობაც მოვიყვანათ სამწიგნობროსთან შესადარებლად:

მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ი.

ს ა ს ა უ ბ რ ო .

დასახ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდი	მამული
ნათეს. .	ჩემი	მეზობლის	დიდი	მამულისა
მიცემ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდ	მამულს
მოთხრ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდმა	მამულმა.

ს ა მ წ ი გ ნ ო ბ რ ო .

დასახ. .	დიდი	მამული	მეზობლისა	ჩემისა
ნათეს. .	დიდისა	მამულისა	მეზობლისა	ჩემისა
მიცემ. .	დიდსა	მამულსა	მეზობლისა	ჩემისასა
მოთხრ. .	დიდმან	მამულმან	მეზობლისა	ჩემისამან.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი.

ს ა ს ა უ ბ რ ო .

დასახ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდი	მამულები
ნათეს. .	ჩემი	მეზობლის	დიდი	მამულებისა
მიცემ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდ	მამულებს
მოთხრ. .	ჩემი	მეზობლის	დიდმა	მამულებმა.

სამწიგნობრო.

დასახ. . დიდნი	მამულნი	{ მეზობლისა	ჩემისანი
		{ მეზობელთა	ჩემთანი
ნათეს. . დიდთა	მამულთა	{ მეზობლისა	ჩემისათა
		{ მეზობელთა	ჩემთათა
მიცემ. . დიდთა	მამულთა	.....	.....
მოთხრ. დიდთა	მამულთა	.....	.....

ძერყეობით სიტყვების ცვლილებასედ ლაზარაკი აქ შევყენეთ. სხვა ცვლილებაც მრავალია ქართული ლექსისა, რომ ძერყეობის მიუხედავად სწარმოებს, და ახლა იმათ შინჯვას დავადგეთ.

წი, თვალწინ ჩამდენ საინი ცვლილება გამოგვეხატება:

1.

ბოლოსაც სახელი შეგვხვდება ისეთი, რომ მდგომარეობასა ჰნიშნავდეს ჩასმე, ან მოქმედებასა და ან თვით სებასა, ამისთანა სახელს თავში თუ «ნა» დაეუსვით ნამყოფი გამოვა; თუ «სა» დაეუსვით, გამოვა ახლანდელი; და მყოფადი გამოვა, თუ ბოლოს დაჭყვას «დი».

- კრეფა: ნაკრეფი, საკრეფი, კრეფადი.
- გმოზა: ნაგმოზი, საგმოზი, გმოზადი.
- წყობა: ნაწყობი, საწყობი, წყობადი.
- ყოფა: ნაყოფი, საყოფი, ყოფადი.
- ყოფნა: ნამყოფი, სამყოფი, მყოფადი.
- ღგმა: ნაღგამი, საღგამი, ღგმადი.

დგომა: ნადგომი, სადგომი, დგომადი.
რწყევა: ნარწყევი, სარწყევი, რწყევადი.
წყევა: ნაწყევი, საწყევი, წყევადი:
ფშენა: ნაფშენი, საფშენელი, ფშენადი.
უბნობა: ნაუბარი, საუბარი, უბნობადი.
შობა: ნაშობი, საშობი, შობადი.

ღმ მაგალითისაგან განსხვავდებიან:

თქმა: ნათქვამი, სათქმელი, თქმადი.
ჭამა: ნაჭამი, საჭმელი, ჭამადი.
შეჭმა: შენაჭამი, შესაჭმელი, შეჭამადი.
პარვა: ნაპარავი, საპარავი, პარვადი.
მოპარვა: მონაპარი, მოსაპარავი, მოპარვადი,

2.

ძოდესაც სახელი შეგვხვდება ისეთი, რომ საკუთრებას წარმოადგენდეს ვისსამე ახლანდელს, ან მოსალოდინებელსა, მაშინ ამ სახელს თავს მოუჯდება «სა»; და ერთხელ როდისმე ვისიმე ხელში ნამყოფს ან ვისსამე დანარჩენს, ბოლოს მოუჯდება ნათესაფობით ბრუნვას «ეული», «ეულობა».

საგაბრიელო, გაბრიელისეული, გაბრიელისეულობა.
სათომარ, თომასეული, თომასეულობა.
სამიქარ, მიქაძისეული, მიქაძისეულობა.

3.

ძოდესაც სახელი შეგვხვდება შეკრებითი, მოკლე-დრეებით კრებას გამოგვინატავს, თუ ხანგრძლივსა, და-

ბოლოებით შეეცემა: პიტეელს დაჭყეება «ოხა» და მეო-
რეს «ეხა».

საზოგადოება არის ღრობითი ყრილობა.

საზოგადოება — ერი ან ხალხი ერთიანად.

მყუდროება — მყუდროდ, მოსვენებით ყოფნა.

მყუდროება — თვისება ადგილისა, უდაბურება.

აზნაურობა — თავად-აზნაურთ ყრილობა.

აზნაურება — ღირსება, ან თვისება აზნაურებითი.

თავისუფლობა — ცალკე ყოფნა.

თავისუფლება — ვალმოცილებით ყოფნა; დაუმოკიდებლობა.

უფლობა — უფლად ყოფნა.

უფლება — თვისება, წესი, რიგი პატრონობისა, მბრძანებ-
ლობისა.

ხელმწიფობა — ხელმწიფედ ყოფნა.

ხელმწიფება — წესი, რიგი ქვეყანაში ხელმწიფის მფლობე-
ლობისა.

მეცყველობა — ნიჭი სიყვევისა.

მეცყველება — თვისება მოსაუბრობისა,

არსობა — ყოფნა.

არსება — ცოცხლად მყოფობა, სულდგმულობა.

პირობა — აღთქმა თქმული.

პირება — განზრახვა.

4.

ძინდა შევიტყო, სადაურთა ესა და ეს კაცი, ან ესა და
ეს საქონელი, ესა და ეს ნივთი; — მოვიყვანათ, მაგადი-
თისათვის, რამდენისამე ქვეყნის სახელი:

იმერეთი, ქართლი, კახეთი, შავშეთი.

ქაური კაცისა, თუ ქალისა, ითქმის:

იმერელი, ქართლელი, კახელი, შავშელი;

საქონლისა და **ნივთისა** ითქმის:

იმერული, ქართლული, კახური, შავშური.

ზამოდის რომ ადამიანის სადაურობის ზასუსად ქვეყნის სახელს ბოლოს დაჭეუება, «თი-ს» და «ი-ს» მაგიერად, უფველთვის «ელი»; და საქონლისა თუ ნივთისას — ან «უდი» ან «ური»; — «უდი» მაშინ, როდესაც სახელში არის ასო «დ»; — და «ური» მაშინ, როდესაც სახელში არ არის ასო «დ».

ღმ კანონს ექვემდებარება სხვა ქვეყნის სახელებიცა:

სპარსეთი, თურქესტანი, ინდოეთი, ჩინეთი; აგრეთვე იტალია, ისპანია, ბრაზილია, გერმანია; —

მაგრამ გამოსაჩინებელიც კი არის აქედამ რამდენიმე ქვეყნის სახელი:

საქართველო: «ქართველი, ქართული».

გურია: «გურული, გურიული».

მთიულეთი: «მთიული, მთიულური».

სომხეთი: «სომეხი, სომხური».

რუსეთი: «რუსი, რუსული».

ანგლია: «ინგლისი, ინგლისური, ანგლიური».

შვეცია: «შვედი, შვედური».

საბერძნეთი: «ბერძენი, ბერძნული».

ფრანცია: «ფრანცუზი, ფრანცუზული».

ბოსნია: «ბოსნაკი, ბოსნური».

არაბეთი: «არაბი, არაბული».

ქალაქებისა და სოფლების სახელებიც, ზოგსა და ზოგს გარდა, — ამავე კანონს ექვემდებარება; —

ამ კანონს ექვემდებარება აგრეთვე მომავლობა ვის-განმე, ჩისგანმე, საითგანმე; ან შედარება ვისიმე, ჩისიმე (აწასდროს ანა სთქვათ ვისმესი, ჩისმესი; ხომ გახსოვთ, რატომ?)

ჩემეული, ჩემებური; თქვენეული, თქვენებური; ქვეყნიერი, ქვეყნეული; ზეციერი, ციური.

მიდად მოწადინებული ვარ, რომ ჩვენი ლექსთწარმოების სიუხვე იმდენად მაინც დაგანახოთ, რომ ითქმოდეს, «მადლს მარლიტ მოეყარათ», — მაგრამ — ვინ აუგა? თუნდა თვითან ეს სიტყვა ავიღოთ ახლა; «მარლიტ»..

5.

ჩუროთ მოძღვრობისათვის, ან, მდაბიურად რომ ვთქვათ, სახლის შენებისათვის «მარლიტ» სულ უფარვისი მასალაა; — მაგრამ **II** ტომოლოგიაში კი, სიტყვათ შენებისათვის, ისეთი საძირკველია, რომ იმაზედ ეფუძნება მრავალნაირი გამოთქმა და მრავალნაირი აზრი. ძალიან საქმე იქნებოდა და შრომა კარგა შეგვიმოკლდებოდა, რომ მოვახერხებდეთ როგორმე და ათ — თორმეტ წყობაში მოგუყრიდეთ თავსა:

ა. რაც საჭმელი არის მარლიტაქნარი, ე. ი. გასაკუმარი ელვებად მარლიტით შეზავებული, იმისი ითქმის «მარლიტანია».

ი. სადაც მარტილი იყო და აღარ აჩის, ან წასაცა ჭკონდა და აღარა აქვს, იმისი ითქმის — «ნამარტილუვი».

ია. წასაც მარტილი უნდა მიეცეს, ან მოეუაროს, ის აჩის «დასამარტილებული»; წასაცა აქვს, ან აყრია — «დამარტილებული».

იბ. სადაც მარტილს აწუბუნ, როგორც შესანახვ მსსლას, ან როგორც სავაჭრო საქონელს, იმ შენობას ჭკვია «სამარტილო და რამიაც სხმარად ჭყრია» — «სამარტილო».

6.

ძასაც ხასიათი როგორიმე, ან სენი, ან ნივთულება რამე დასჩემებია, ან დასთვისებია, იმისას ვიტყვი:

ჟინი — ჟინიანი; ფული — ფულიანი; ყიფვი — ყიფვიანი; ღემამა — ღემამიანი; ორბელი — ორბელიანი; დადიშქელი — დადიშქელიანი; იოსელი — იოსელიანი; ყიფი — ყიფიანი; წყალი — წყლიანი; ღვინო — ღვინიანი; — ძმარი — ძმარიანი, ქმარი — ქმარიანი; — მთიანი, კლდიანი, ქვიანი, ქვიშიანი, სამართლიანი.

ამათი გადათქმა: უჟინო, უფულო, უყიფო, უღემამო, უწყლო, უძმრო, უქმრო, უმთო, უკლდო, უქვიშო, უსამართლო.

სხვა მაგალითიც გინდათ — კიდევ? —

ძა სიტყვაც ენაზედ მოგვადგებოდეს ის ავიღოთ:

ხანჯალი:

ხანჯლიანი, უხანჯლო; ხანჯლოვანი, უხანჯლოვანი; ხანჯლოსანი, უხანჯლოსანი; დანხანჯლოლი, დაუხანჯლოლი. . . . .

ტყავი:

ტყავიანი, უტყავო; ტყავოსანი, უტყავოსანი; გატყავებული ტყავიანი; ტყავმოსილი, ტყავუმოსილი. . . . .

ხელი:

ხელიანი, უხელი; ხელივანი, უხელივანი; ხელიოსანი, უხელიოსანი; დანხელივებული, დაუხელივებული; ხელი-მართალი, უხელიმართალი, ან ხელი-უმართალი; მოხელი; ხელიობანი, უხელიობა. —

ხელი:

გახელიებული, გაუხელიებული; გასახელიებული; გამხელიებული.

წითელი:

წითლიანი უწითლო, წითლოვანი, წითლოსანი, — უწითლოვანი, უწითლოსანი; გაწითლებული, გაუწითლებული; გადაწითლოლი, გადაუწითლოლი; გადაწითლებული, გადაუწითლებული; გასაწითლებული, გამწითლებული.

მართალი:

მართლიანი, უმართლო; — მჭყედილი, სამჭყედლო; — სახმილი, უსახმილო; — ქვაბი, ბარგი, დარდი, ყვავი, ვაზი; — უქვაბო, უბარგი, უდარდი, უყვავო, უვაზო; ბაგა, დაბა, ვადა, ჭკუა, ღობე, ღონე; უბაგო, უდაბო, უვალო, უჭკუო, უღობო, უღონო; ან კიდევ — დაბა: უდაბნო, უდაბური, უდაბურება.

ჩემი, ჩემიანი, ჩემეული, ჩემეური, საჩემო, უჩემო, უჩემეული, უსაჩემო, ჩემგანი, ჩემთგანი, ჩემეულთგანი. . . . .

წმინათსა მავალითუბი აქ გავათავოთ, თორემ — ვაძთუ შორს წაგვიტყუოს და აქ სხვატა გვაქვს კიდევ სალამაზაკო ლექსთწარმოებაზედ.

ძაც წინათ რიგი დავაწესეთ, მოდის ახლა მეშვიდე და ესარის ტყეში შევდივართ; შევიდეთ ბარემ.

7.

1. სადაც უფრო ერთ-გვარი ხე არის: მუხა, თელა, წაბლი, წითულა, მსხალი, ვაშლი, ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი, თუნდ ქეძვი და ბუჩქი იმისი ითქმის:

მუნარი, თელნარი, წაბლნარი, წიფლნარი, მსხალნარი, ვაშლნარი, ფიჭვნარი; ნაძვნარი, სოჭნარი, ქეძვნარი, ბუჩქნარი...

2. ძა ქვეყანასაც, ან რა მხარესაც უფრო იცის, ესე იგი, უფრო ეთვისება, უფრო მოდის, უფრო იზრდება ერთგვარი ხე, იმ ადგილისა ითქმის:

მუსოვანი, თელოვანი, წაბლოვანი, ვაშლოვანი, მსხლოვანი.

ძაც ამ ხეებ-ქვეშ სოკო მოდის, ეწოდება:

ფიჭვნარა, ნაძვნარა...

ზამოდის, რომ ხის სახელს ბოლომდელი ხმოვანი ასოს მაგიერად ეძლევა — ერთ შემთხვევაში — «ნარი» მეორეში — «ოვანი» და მესამეში — «ნარა»

წმ კანონიდან გამოსარიცხავი მაგალითი ძალიან იშვიათია.

8.

ერთი სახელისაგან მრავალგვარნი სხვა და სხვა აზრი წარმოსდგება, — თავი ან ბოლო, ან ორივე როგორცა გამოეცელება, იმის მიხედვით:

ღმისი მაგალითებიც მოვიყვანათ:

ა. ძალი:

ძალი, ძლიერი, ძლიოვანი, ძალუმი, ძალადი, საძალადო, ნაძალიაღვი; — ძლივა, ძლიული, ძლიეველი, სანაძლიეო, დაძალიება, უძლიები, უძლიეობა, უძლიეება, გაძლიება, გამძლიე, გამძლიეობა, გაუძლიეობა, გასაძლიისი, გაუსაძლიისი, გაძლიებინება, გაძლიოვნება...

ბ. კვეთა:

გაკვეთა, დაკვეთა, საკვეთი, ნაკვეთი, ნაკეთი, დასაკვეთი, გასაკვეთი, დანაკვეთი, განაკვეთი, შეკვეთა; დამკვეთი, გამკვეთი, შემკვეთი, შემომკვეთი, შენაკვეთი, შესაკვეთი; გაკვეთილი, დაკვეთილი, შეკვეთილი, — გამკვეთელობა, დამკვეთელობა, შემკვეთელობა, ნაკვეთ-ნაკვეთი...

გ. თქმა:

აღთქმა, მითქმა, მოთქმა, შეთქმა, შეთქმულობა, გადათქმა, განთქმა; თქმულობა, თქმეგინება, თქმული, ნათქვამი, სათქმელი, თქმადი; აღთქმული, აღნათქვამი, გამოთქმული, გამო-ნათქვამი, გადასათქმელი, გაღნათქვამი, — აღმოთქმული, აღმო-სათქმელი, თქმითი, აღთქმითი, მეთქვეობა, პირამთქმელი...

დ. წყალი:

საწყალი, პირისწყალი, პირწყლიანი, პირწყლიანობა, საწყლობა, სისწყლე, წყალობა, საწყალობელი, ნაწყალობევი,

შესაწყალებელი, გაწყალებული, წყალწალებული, წყალწა-
ნალები, წყალწასალეზი, გაქარწყალება, გაქარწყალებული, გა-
საქარწყალებელი, შეწყალება, მოწყალება, მწყალობელი,
მწყალობლობა, დასაწყალობევი, განაწყალობევი...

შესაძლებელია ამ მაგალითების მიმხედმა სთქვას ვინმე,
ერთი სიტყვისაგან რომ მაგდენნაირი სხვა და სხვა სიტ-
ყვები გამოგყავთ, ეგ ენის სიღარიბეს მოასწავებსო.

უნის დირსება პირველსავე სიტყვების რიცხვით კი არ
დაფასდება, — დაფასდება ბრუნვისა და ტრიალის მრავალ-
გვაროვნობითა, — ესე იგი — გრამმატიკული ფორმების
სიმრავლითა და სინონიმებით.

ჩართული ენისოდენი ფორმების სიმრავლე რომ არც
ლათინურსა აქვს, არც ბერძნულსა და არცა სხვა რომელს
სამე ევროპიულს ენას, ამას მაღე ვნახავთ, — და იქნება
თვითან ჩვენც გაგვიკვირდეს; —

და სინონიმებიც კი რომ მრავალია ჩვენს ენაში, — რამა-
დენსამე ამის მაგალითსაც მოვიყვან:

ბადე:

სათხვეელი, სახვეელი, სასროლი, ზელმა, ოსარო, პეტაკი,
სალიკი, ფარონი, ღრიბონი, ჩიჩქინური, ბარჯი, ხოჭი, ქვილითი,
ოჩნი, ხოლინი, კოვზი, ფაცერი, კონა, საფინხულიე.

გზა:

ბილიკი, ქაშანი, წავარნა, ქარკვანა, მეზოძირი, გაჭრილი,
ტკეცილი...

გუდა:

გვალაგი, ვაშკარანი, ბალანტი, თაღისი, მაფრაშა, პარკი, ცო-

მარა, საცალი, ქისა, საქუფიე, ჩახვი, ჩალოთა, ხალოთა - გუდა, ხურჯინი, აბგა, ჟაღლანა, ჟუზღანა, ამინაური...

დილა:

რიჟრაჟი, ცისკარი, განთიადი, დაფიონი, ალიონი.

ზროხა:

ფური, ხარი, დეკეული, უშობელი, ბოჩოლა, მოცედი, მოზვერი, ზვარაკი, კურო, ბულა, წიქარა, უსხი...

თოფი:

ჟაზაირი, ყარაბინა, მაჟარი, შაშხანა, სიათა, თურგმანი, მაჭახელა...

მუსიკა:

საბერავი იარაღები: ავილო, ბუკი, ზროხაკული, ზურნა, ნალარა, ნაფირი, ნაბათი, ნესცვი სალამური, სამვიკი, სასცვენელი, სპილენძქური, დუდუკი, ღორღოცოცო, სცვირი, გუდასცვირი; სიმოვანნი: ათძალი, ხუთძალი, ცსრაბოძალი, საორძაღე, ებანი, ქნარი, საფსალმუნე, კითარი, სამუხი, სანთური, ფანცური, საზი, ჩანგი, ჩონგური, თარი, ჭიანური, ხოინარი, ჩალანი; — საცემნი (საკრავნი): ბობლანი, დაბდაბი, დაფი, დაირა, დუმბული, ციმპანი, ქოსი, წინწილი, დიმლიპიცო...

ძოღი და პირველს სიტყვის ნაწილზედ ჩვენი საუბარი აქ შევსაყენოთ.

ნაში რომ წყალი ამოიღეფოდეს კიდეტა, არ უნდა ამოღიონ; იქნება სხვამაც მოიკლას წუურვილიო, იტყვიან.

ღმისი არ იყოს, რა გვენაღვლება სხვებმაც მოიკლას ქართული გრანმატიკოსობის ყინი: საქმეს მაინც ხომ არც არა ევენება რა და არც არა დააკლდება რა.

თავი II.

ჩატვალსასხელი

ან

ნაკლ-სასხელი.

ჩატვალსასხელი, ან, როგორც კათალიკოსს დაურქმევია, ნაკლ-სასხელი, იმისთვის არის, რომ ერთი და იგივე სახელი მეტად ხშირად არ იხსენებოდეს და ამითი საუბარს მეტის მეტი აჭრელებით სიამოვნება არ აკლდებოდეს.

ჩატვალსასხელი არის რვა გვარი:

1. პირფონებითი:

მე, შენ, ის — (იგი); ჩვენ, თქვენ, ისინი — (იგინი).

2. ჩვენებითი:

ეს, ესე (არა ასე); ეგ, ეგე; ესენი, ეგენი.

3. საკუთრებითი:

ჩემი, შენი, ამისი, მაგისი, იმისი, ჩვენი, თქვენი, ამათი, მათი; იმათი, თავისი, თვისი. —

4. კითხვითი:

ვინ, რა, რომელი; ვილა, რაღა, რომელიღა.

5. მოწარმებითი:

ვინმე, რამე, რომლიმე, ვილაცა, რაღაცა, რომელიღაცა.

6. შედარებითი.

ასეთი, ისეთი, ჩემისთანა, შენისთანა; ამისთანა, მაგისთანა, იმისთანა; ჩემოდენი, შენოდენი, იმოდენი, ჩვენოდენი, თქვენოდენი, იმათოდენი, თქვენისთანა; ამნაირი, მაგნაირი, იმნაირი; ამგვარი, მაგგვარი, იმგვარი; ამოდენა, მაგოდენა, იმოდენა, ამისოდენა, ამათოდენა, მაგათოდენა, იმათოდენა, ამდენი, მაგდენი, იმდენი.

ითქმის უოველ თვისებითს (ზედშესულს) სასქელს მიუდგება ნაცვალსახელი: «ამ, ამათ, მაგ, მაგათ, იმ, იმათ», მაგრამ ერთის აუცილებელიპირობით, რომ სასქელს წინა უძღოდეს ჯერ სასიათის ნიშანი მარცვალი «სი» და ბოლოს «ი» ეცვლებოდეს ედ.:

შენსიმდიდრე, ამსიმადლე, მაგსიწმინდე, იმსითურე, — ამსი-
მაგრე, მაგსინელე, იმსიბრიყვე. . . .

7. უკუთქმითი:

არა ვინ, არარა, არა ფერი, —

8. შემოკრებითი:

უველა, უოველივე.

პირველს ორს გარდა, თითქმის უოველი აქ მოხსენებული ნაცვალ-სახელი ისე ირყევა, მეორეობას ისე დაჭყეება, რომ გარც სახელი; — მაგრამ, «თითქმის» მეთქი იმიტომ ვთქვი, რომ განსხვავებაც კი არის რამდენიმე.

ზა ის პირველნი ორნი თავს სულაც არ იღრეკენ; უფრო ბეჭითად კი რა ვთქვათ, — პირველი მეორესედ, ცოტა უფრო იჩენს ზრდილობასა, რომ საკუთრებით სახეს მანც უთმობს ადგილსა და მეორე სამ თანდებულსაც ძლივსა ყაბულობს.

შაკატითი:

კითხვა.

პასუხი.

1. ვინ არის, ვინ იყო? მე, შენ.
2. ვისთვის, ვისგან? ჩემთვის — შენგან
3. ვის უნდა? მე — შენ
4. ვინა თქვა? მე — შენ.

შრავლობითში სულ არ იტყულებიან:

1. ჩვენ თქვენ
2. ჩვენთვის თქვენგან
3. ჩვენ თქვენ
4. ჩვენ თქვენ.

შესამე პირი ასე მეტყეობს:

მხოლოდ.

მრავლად.

1. ის,	იგი,	ისინი,	იგინი
2. იმისთვის,	მისთვის,	იმათგან,	მათგან
3. იმას,	მას,	იმათ,	მათ
4. იმან,	მან,	იმათ,	მათ.

ჩვენებითის მეტყეობა:

ცალკე:

1. ეს, ესე;	ეგ, ეგე;	ის, ისა;	ესენი, ეგენი,	ისინი
2. ამის,	მაგის,	იმის,	ამათი, მაგათი,	იმათი
3. ამას,	მაგას,	იმას,	ამათ, მაგათ,	იმათ
4. ამან,	მაგან,	იმან,	ამათა, მაგათ,	იმათ.

სხვა სახელთან.

1. ეს დანა	ეგ სმალი	ის სე
2. ამ დანისა	მაგ სმლისა	იმ სისა
3. ამ დანას	მაგ სმალოს	იმ სეს
4. ამ დანამ	მაგ სმალმა	იმ სემ.

ძრავლობითშიაც მარტო სახელი ჰყვება მეჩუეობას.

ამოდის, რომ თუ ჩვენებითი ნაცვალსახელი იმ სახელთან ერთად დავაბრუნეთ, რომელსაც გვიჩვენებს, — მაშინ ამისი რეკვა მხოლოდ ეს არის: «ეს, ამ; ეგ, მაგ და ის, იგი, — იმ». სახელი კი, თითქო ნაცვალსახელს უურსაც არ ათხოვებდესო, თავისთავად და თავისი რიგით ირეკვა.

შეადრებითი ნაცვალსახელები:

ამისთანა, მაგისთანა, იმისთანა; ამნაირი, მაგნაირი, იმნაირი, ამგვარი, ამფერი, ამდენი, ამოდენა...

სწორეთ ისე ირეკვიან, თითქო სახელები ყოფილს იყვნენ, — ასე რომ თითქმის სულაც არ უნდა ითვლებოდნენ ნაცვალსახელებად.

ღმგვარადვე მეჩუეობენ სხვა ნაცვალსახელებიცა:

საკუთრებითი: ჩემი, შენი; ჩემისა, შენისა.

კითხვითი: ვინ, რა, რომელი; ვისი, რისა, რომლისა...

შემოკრებითი: ყოველი, ყველა, ყოველისა, ყველასი.

და უკუთქმითი: არა ვინ, არცარა ვინ, არა ვისი, არცარავისი.

ღმავე გვანდ ირევიან კიდევ:

მაზრებითი: ვინლა ან ვილა, რალა; ვისლა, რისლა; ვინცა, რაცა
ვისიცა, რისიცა; ვინმე, რამე, ვისიმე, რისიმე; რომელილა,
რომლისლა, რომელიცა, რომლისცა, რომელიმე, რომლი-
სამე; —

და პიროვნებითი განმეორებითი: მევე, შენვე, „გივე ან ისვე“;

მაგრამ ეს ბოლონდელი მარცვლები: «ლა, ცა, მე, ვე» —
როგორცა ვჭყდავთ, ბრუნვის ცვლილებას კი არ უძლიან, —
ყოველთვის თან მიჭყვებიან ისე უცვალელებად, როგორც
დასახელებითს ბრუნვაში:

ვისილა, რამაცა, რომელომამე, ამითივე. . . .

ქაშ ეს როგორ არისო, მკითხავთ, რომ ზოგი გან-
თქმული და სახელოვანი ჩვენი მწერავი სწერს:

ვისმესი, ვისმესთან, რისმესაგან.

ქართაღს ამბობთ.

ღრთო ზოგიერთი კარგ-მწერლობათაგანი ლაშაჩაკა
შიაცა და წერაშიაცა ხმარობს მაგ უკანონო სახეს; —
ადგილ-ადგილ ძველ მწერლობაშიაც ამომიგიოთხავს; — ეს
კიდევ არა იყერი: თითქმის მთელი დასავლეთ-საქართველ-
ლოს ხალხი, — დანებისა და ძმანებისა არ იყოს, — მაგ
ჩვეულებას ადგია.

ქაქ დიდათა ვსწუხვარ, რომ იქნება ზოგს ისეთს ეწეი-
ხოს ეს ჩემი სიტყვა, ვისიც ჰატივისცემს და სიყვარული
დანერგილი მაქვს გულში; მაგრამ თქვენთან მანც, ჩემო
სიტყვასე შეილება, გამოტებით უნდა ვთქვა, რომ გრამ-

მატიკის წინაშე ისეთი დიდი უკანონოება არის ამგვარი სხსე, ამ გვარნი ფორმა ქართული სიტყვიერებისა, რომ ვისაც კი უკანონოება არ უყვარს, უსათუოთ უნდა ერიდებოდეს. —

ძოგორც ყოველი სამეცნიერება ან სხვალიტიკო კანონი იმისთვის იწეება, რომ სასოგადოებაში რიგი დაწესდეს ვნებათ-დამაცნებელი, დამამშვიდებელი და მართლ-მსაჯულებით კაცობრიობის სიტყვისლის განმავითარებელი; გრამმატიკის კანონებიც განსაკუთრებითად იმისთვის იწეება, თვითან ენის თვისებათაგან გამომდინარეობილი, რომ სიტყვიერებაში რიგი დაწესდეს უკმეხობის გამდევნელი, უურთაქმენის დამატკობელი და მართლ-მორბობით ენის განმამშვიდებელი.

ძომელი ქართველი იტყვის, თუ რიგინად დაუფიქრდა საქმესა, რომ ლაპარაკის შეუფერხებლად მიმდინარეობისათვის კინტოების უკანონო კილო სჯობდეს — წმინდა ქართულ კილოსა? რომელი იტყვის:

«სათის ხუთზე; საათის მეოთხეზე; ერთი ვისმესგან თუ ვინმესგან; ერთს რასმეზე დანაშაული ვარ; ერთ ვინმემ მომატყუილა; ორთავენი ვიყავით? პავლემ წავილა».

რინ იტყვის, რომ ამისთანა ლაპარაკი ჰსჯობდეს რაშიმე კანონიერსა:

«ხუთსათზედ; მეოთხე საათზედ; ვისგანმე; ვისთანმე, ვისთვისმე; რაზედმე, დანაშაული მაქვს, ან დამნაშავე ვარ; ერთმა ვინმე მომატყუა; ორნივე ვიყავით».

სიტომ რომ დაფიქრების მეტი კი არა უნდა რა, რომ უურთათვის საწყენი სიტყვა არ წამოგვცდებოდეს ხალ-

მე; — დაუფიქრებლობას ნუ შევეჩვენებთ, შვილებო; ცუდი ბოლო აქვს.

ზიდეტ ამითი გვიფუჭდება საქმე, რომ რაღაც ბატონობას ვართ დაჩვეულები, და არა გვნებავს დაუფიქრებით თავი შევიწუხოთ ხალხი.

ძანამდინ სახელზე და ნაცვალ-სახელზედ ღაპარაკს ვავათავებდეთ, ენის წინწაყენებაზედაცა ვთქვათ თრიოდ სიტყვა:

ის კი არა ვის ეგონოს, ქართულს ენას გამოქნა აკლია და აქაიქ ესა და ეს წამატება უნდა კიდევდეს.

ზრის!

ჩვენი სათქმელი აქ ის არის, რომ, როგორც ახლანდელი მეცნიერება გვიმტკიცებს, მთელს მსოფლიოში უძრავი არა არისრა; არა არისრა გაჩენილი ისეთი, რომ ან წინ არ მიდიოდეს ან უკან არა რჩებოდეს; — ენაც ამაგვარსდაუტყდომელ მოძრაობაში არის: თუ წინ მიდის, ქება და დიდება იმის ფაქტორებს, იმის მონაქმეებს. — და თუ უკანა რჩება... ფუ იმათ კაცობას...

ძაც განგებას თქვენთვის გზა უჩვენებია, თქმა არ გაბედოთ, დავიღალეთ, ველარ ვივლითო; — თორემ თუ ერთი შედეგით რადისმე, მდგარი წყალი — ხომ იცით დატბორდება და თუ დატბორდა, ხავსს მოიკიდებს და აეროლდება კიდევცა.

ინამაც უნდა იმდინარეოს; რაც ახალი სწავლისა ან ახალი აზრისათვის საჭირო ლექსი იქნება, ან შეხამება სიტყვებისა, უნდა შეითვისოს ენამ, როგორც მდინარე წყალი

პატარა-პატარა წყაროებს ითვინებს; ყოველი — საუბრის დამშვენებელი სიტყვით წეობილობა, ფორმა, ყოველი აზრის მოხდენილი გაძიხატვა, სასე, მოყვანილობა — დიად უნდა მიიღებოდეს; მაგრამ სიფუთხილით, წინმხედველობით, გარჩევით, რომ სიგონჯი და უმსგავსოება ანა შემოგვეპაროს რა.

ძოკამკამე მდინარეს ავღარში აქეთაიქიდან მღვრიე წყლები შეედინებიან და იმასაც აამღვრევენ; მაგრამ დიდი მდინარე მაინც თავისთვის მიდის და რაც ამღვრევი ერევა უურსაც არ განძირვეს, ისე დაილეკს ხოლმე; რაც შინ დასაქადებელი გვეკულება რამე ან დედამისისგან ნაღვაწი და შემუშავებული, რა კაცობა და რა ერის შეიღობა იქნება, რომ სხვების მიბაძვით ავითვალწუნოთ, აქო და «ელუსა შეოს თურმე უკეთა ჭფერვენ სახნისსაკვეთსო!» —

ზღა ერთი დიდი გაბეღვა უნდა გაგებდოთ და შესამე სიტყვისნაწილზედ დავიწუოთ საუბარი.

გვალწვდენელი ადგილი უჭირავს «ზმნასა» ყოველს ენაში და ქართულში ხომ რაღა თქმა უნდა.

თავი III.

ზ მ ნ ა.

ზმნა იმ სიტყვასა ჰქვია, რომლითაც ან მოქმედება გამოითქმის რამე, ან მდგომარება.

ვაშენებ, მძინავს.

ზმნა ყოველი ენისათვის სულია მაცოცხლებელი და ეს უნდა იყოს მიზეზი, რომ ყოველს გრამმატიკოსს დიდად უჭირს იმისი ხელში მოგდება. მათი უმთავრესი და დაუცხრომელი მეცადინეობა ის არის, რომ, რადგან სულს ხელი არ მოეკიდება, საბუდარი მაინც მიაგნონ როგორმე ზმნისა და ისე მიიმწევიდონ, რომ იმისი ბუნებისა და ხასიათის გულდასმით გამოკვლევა შეიძლებოდეს; და რა კი ამ სურვილს შეისრულებენ, მაშინ რაღა დაუშლით, რომ კანონიერი წრეც ისეთი დაუწესონ, საიდანაც დაუსჯელად გამოსვლა აღარა ზმნას აღარ შეეძლებოდეს.

ჟერმანიულს ენებში იქამდინ მიაღწიეს, რომ ზმნების უმეტეს ნაწილს ოთხსხუთ კალაპოტში მოუყარეს თავი და რაც ამ კალაპოტებს მოჰქვება, დაარქვეს ზმნა კანონიერი, და რაც არა, თითქო განჰკიცხესო, და დაარქვეს უკანონო.

რჩინს ზოგი ისეთი ენა, რომ თვლით იციან, რამდენიც არის იმ ენაში უკანონო ზმნა, — და რომელშიაც უფრო ცოტა არის, ის უფრო ადვილად შეისწავლება.

ჩართული ზმნების შინჯვას რომ დალაგებით დავადგეთ, ჟერ ის უნდა წარმოვიდგინოთ, რასაც ჩვენი ძველი ღრამმატიკოსები გვასწავლიდნენ.

ენტონაქთალიკოზი ბრძანებს თავისს ღრამმატიკაში:
«გარემონი ზმნათანთ აჩიან რვა:

1. ნათესავი-შემოქმედებითი და ვნებითი;

2. ნაკვეთი — მარტივი — «ფრიტორები», — რთული — «წრთუელფრიტორები», და ზედდადებული — «განვანებ», «დავსჯი», «უკუნვანქტევი», «ქვემოფილებ».

3. სასე — «წოვან», «არძვან», «ცენებან»; — სსმით-გარანდასვლითი — «ვანწოვებ», «ვანარძინებ», ვანცენებ, — და მწიობლსსმით გარდასვლითი, — «ვანწოვებინებ», ვანარძინებინებ», «ვანცენებინებ».

4. რიცხვი — მსოლობითი და მრავლობითი;

5. პირი — «მე, შენ, იგი; ჩვენ, თქვენ, იგინი».

6. ჟამი — «წმყოფი, ნამყოფი: უსრული»,

სრული, უსრულესი, უუსრულესი და მყოობალი: მარტივი და სრული.

7. სქესი:

1. საზღვრებითი: «ებ, ავ, ან, ამ, ონ, ოფ, უნ, ურს, ი, ი».

2. ბრძანებითი: «ებ, ავ, ან, ამ, ონ, ოფ, უნ, ურს, ი, ი».

3. საწადისი: «ებდე, ვიდე, ანდე, მიდე, ონდე, უნდე, ურდე, იდე, ოდე».

4. უჩინო — «ვად, ვად, ვად».

5. ქვეყნობილებითი: «მეკეთებინა, გაკეთო».

და 8. უღლვილება, რომელსაცა ჭყოფს ზოად, მაგონამ წიგნში კი ექვსის მეტი არა სჩანს:

1. შევიყვარებ, დავსცემ, ვარწმუნებ, ვნერგ, ვწმენდ, ვკვეთ, ვრეკ, ვცემ, ვასმენ, ვწეწ, ვწერ, ვლეც, ვხეობ, ვცხებ, ვლერღ, ვჭეჭე, ვჩეჩ, ვხვეც, ვრეცხ, ვამალლებ.

2. შევკრავ, განვბან, აღვიხვამ, მრწამს, ვესავ, ვკაფავ, მინდა, ვასმევ, ვალ, ველავ, ვჭმუნავ, ვსდგა.

3. აღვსწონ, განვჭყოფ, ვჭყვარობ, განვზომ, შევმოს, ვჭკოდ, აღვზოც, ვაჭნობ, ვაროკ, ვაჭვყოფ, ვბორგ, ვროკ, ვბრძნობ, ვგალობ, ვსთმობ, ვსწუხ.

4. მსურს, ვხურ, ხურს, მწუხურს, ვსუქ, ვსწუხ — (ეს წინაც არის).

5. განვხდი, დავვარდები, ვძრცვი, ვმკი, ვშლი, ვხსნი, ვსჭრი, ვმწუსი, ვტრფი, ვრცხი — ვრეცხე, ვსჯი».

შესანიშნავი არის ამ მეხუთე უღლვილების ხსენა, მეცხრე თავში:

«მეხუთისათვისცა უღლვილებისა» ხამს ჩვენდა აღძრვად ერმი ჩვენ შორის და გარდაცემად თუ ვითარ არს ესე:

«პირველად ინისა უკვე უღლვილებისა ქვეშე მეზობელთა ჩვენთა «ჰაოსიანთა ენასა არა აქვს შემოქმედებითნი ზმნანი, არამედ «უფროსლა ვნებითი განწესებით და ესე ფრიად ეთნების გონებასა ჩვენსა, რამეთუ კანუნისა ქვეშე დანაკვეთლების ზმნათ შევნიერ- «გვარად, და არა ბარბაროს მეტყველად, მაგრა ჩვენსა. ზედა ენასა «ფინადგან მოვლენ ინისცა უღლვილებისა ქვეშე შემოღებისაებრ «ფარნავაჲ მეფისა ქართველთასა, შემოვიყვანებით ჩვენცა კანუ- «ნისა ქვეშე ინისცა უღლვილება: ხოლო დაღება, მეხუთედ «აღალმად, და არა მესამედ ინისა, ამით იქმნა ჩვენ მიერ; რამეთუ «ი ვინათგან ვნებითად სცვალებს ზმნაჲ შემოქმედებისა: აქ შე- «საბამ დაღებად იგანმხედველა გონებაჲმან. ჩვენმან».

და 6. პირნაკლიზმნა — «თავს, წვიმს, თენდება».

ზაიას აწიკვისკოპოზი ზმნებსა ჭყთავს ორ რიგად: ერთს რიგში მოჭყავს ზმნები, რომელთაც თავს უზისთ მ:

მსურს, მეგულება, მწადს...

და მეორეში, — რომელთაც უზისთ ვ:

ვსწერ, ვაშენებ, ვზრუნავ...

ოდღეღებებსა ჭყთავს ექვსად.

სლანტონ ოსელაინიც ორ რიგათა ჭყთავს ზმნასა, მაგრამ თვითანვე აუქმებს ამ დაყოფას: «ქართულისა ენისა ზმნანი ყოველნივე არიან უკანონონიო», მოწყვეტით ამბობს თავისს ღრმმატიკაში.

ქათალიკოსს აქეთ ჩვენს ჰატიფცემულს ჰროფესოსს რებს **ზ**ავით **ჩ**უბინოვსა და **წ**ლექსანდრე **ს**ავაკრელ — სედ უმეტესი შრომა არამგონია გაეწიოს ვისმე ქართული გრამმატიკის შემუშავებაში და ქართული ზმნის დასწლას ვებით კვლევასი: ოც საჩისსადა ჭყთავს ჩუბინოვი ზმნის უღღეღებებსა და სიმართლეს ვინ უფრო დაუასლოვდა, ჩვენც რომ უღღეღებებს დავადგებით, მაშინ შევიტყუბთ.

ძეტად ბევრია და ბევრგვარია ქართული ზმნა: სასელი არ არის ისეთი, რომ ზმნად გადაქცევა არ შეიძლებოდეს:

ქვა, შეშა, წყალი; ვაქვავებ, ვაშეშებ, ვაწყალებ; — ქვავდება, შეშდება, წყალდება; —

ზმნა არ არის ისეთი, რომ სასელად არ გადაიქცეოდეს:

წერა, შენება, ძილი; —

და ზმნა ან არის ისეთი, რომ შემთხვევის მიხედვით ან იტვლიდეს სახესაც და მოყვანილობასაც:

მიყვარს, უყვარვარ; ვკვივარობ, მყვარობს; ვაყვარებ, მაყვარებ; ვმყვარებლობ, მყვარებლობს; ვმოყვარულობ, ვმოყვარეობ, ვმოყვარობ, ვემოყვარები, მიმოყვარდება. . . . .

ბინდა კი ვეცადნეთ გადავაფლეთ რაღაც რამე თვალი იმ სიფრცეს, რაც რომ ქართულს ენაში ზმნას უჭირავს. **ბ**აგა რამ ამ გადაფლებასაც კარგი მომზადება უნდა.

ყოველი სწავლა იმაზედ ემყარება, რაც სხვებისაგან არის გამოცდილებითა თუ გამოკვლევით მიგნებული, — და აქაც ამას უნდა დავადგეთ.

ქერ ის მოფიგონოთ, რაც რუსულისა ჭ ფრანცუზული ენების სწავლაში ზმნების ტრიალი გინახავთ. **ბ**აგ იმ ზმნების თვისება და ხასიათი შეგისწავლიათ, ჯერ იმათი ნიშნები და იმათი დაყოფა წარმოვიდგინოთ; —

მერე, შედარებით იქნება, თუ გაცალკევებით, ჩვენი ზმნების ხასიათი და ნიშნები გავშინჯოთ; — მაშინ უფრო ადვილად დაიხსოვებთ, რასაც ნახავთ.

— **ბ**ამავ! რუსული და ფრანცუზული ენების ტრიალი თუ მოფიგვანეთ, ევროპული ენების დედა ენა ხომ ზოგისა ბერძნულია, ზოგისა ლათინური; ამ ენებიდანაც იქნება რამე ზმნებისა მოსაყვანი, თუ, რაც მერყეობა ზედ ითქვას, იმაზემეტრად ადრე იქნება რა?

— **ი**ქნება, შვილო, რაღაც არა. **ს**ხვა არა იყო სრია, ამ მიზეზით მაინც უნდა მოფიგვანოთ, რომ ჩვენი ენაც ძალიან ძველია და დიდხნის შემუშავებული; — იმ ენებთანა

ნაც უწევია მეზობლობის უღელი და რათ უნდა დაფაგდეს ბინათ ან ძველი გზა და ან ძველი მეგობარს!

ზმნა რა აზრსაც გამოგვითქვამს, რასაც გამოგვინახატავს, ან რასაც გაგვაგონებს, იმის მისეღვით იყოფება; როგორც ამას წინათაც ვთქვით, — ორ უმთავრეს სმად: *залогъ*, *la voix*: მოქმედებითად და მდგომარებითად:

ვსწერ, ვაშენებ, ვაძინებ, ვეწერები; ვშენებ, ვიძინებ.

ძეორე სმის ზმნებში ითვლება ერთი ცალკე მდგომარე ზმნაცა, რომელსაც ეწოდება აჩსებითი, — «ვარ». ლმ ზმნას, მნიშვნელობის მიხედვით, სხვა სახელიცა ჰქვია: «დახმარებითი», *вспомогательный*, *auxiliaire*.

ძორეც უფველი სახელი და ნაცვალსახელი ირეუვა და ბრუნავს, ისე უფველი ზმნა იჩსევა და ტრიალებს. იქ იყო «მერეობა» და «ბრუნვა»; აქ არის «უღღვიღება» «და მიმოხვრა», *спряжение*, *la conjugaison*, *conjugatio*.

რამ არ ივიწყებთ, რომ აქ ჯერ უცხო ენებზედა გვაქვს ღაზარაკი.

ლმ უღღვიღებაში, თუ მიმოხვრაში, გარჩევა:

1. დრო სამგვარი:

ა. ახლანდელი, «აწმყო»; *настоящее*, *le présent*.

ბ. გავლილი, «ნამყო»; *прошедшее*, *le préterit*.

და გ. მომავალი, «მყოლობადი»; — *будущее*, *le futur*.

2. სახე, *видъ*, *l'aspect*, ხეთგვარი:

ა. გავლილი გაუთავებელი, ან «ნამყო-უსრული»; *прошедшее несовершенное*, *préterit indéfini*;

ბ. გავლილი, გათავებული, ან «ნამყო სრული», —
прош. совершенное, *prét. défini*;

გ. გავლილი დიად გათავებული — ან «ნამყო უსრულესი» —
давнопрошедшее, *plusqueparfait*;

დ. გავლილი ერთგზისი, *прошедшее однократное*.

და ე. გავლილი მრავალგზისი, *прошедшее многократное*.

ეს უკანასკნელი ორი გვარი არც ჩვენში არის, არც
ფრანგულში.

3. დახრის ხუთგვარი: *наклонение, le mode*; ძველებუ-
რად ჩვენს ღრამმატიკებში ამას ერქვა «სქესი»; დიდად
უკაცრავათა ვარ, მაგრამ აქ სქესს მნიშვნელობა სრულე-
ბით არა აქვს რა.

ა. დახრის დაუბოლოვებელი, განუსაზღვრებელი, —
наклонение неопредѣлительное, неокончательное, l'infini-
nitif; ქათალიკოზისა და დავით ჩუბინიშვილის ღრამმატი-
კით «სქესი უჩინო».

ბ. დახრის ჩვენებითი, «განსაზღვრებითი», *изъяви-*
тельное, l'indicatif;

გ. დახრის დასაქმებითი, «ბრძანებითი», *повелитель-*
ное, l'impératif; —

დ. დახრის პირობითი, *le conditionnel*, — და

ე. დახრის ნაცვრითი ან «საწადისი» (ქათალიკოზის
სქესი იპოთეტიკასა), *le subjonctif*.

ეს უკანასკნელი ორი დახრის რუსულში არ არის.

4. პირი საში: «მე, შენ, ის — იგი»; — ჩვენ, თქვენ, ისინი — ივინი».

5. წიფხვი ორი — «მხოლოდობითი და მრავლობითი».

6. გვარი (სქესი სწორეთ ეს არის) родъ, le genre, — საში:

ა. «მამრობითი».

ბ. «მდედრობითი».

გ. «უმეშვეობითი». **წინაცუხულში** არ არის ეს შესამე, და ჩვენში არც ერთი. —

ჩრის კიდევ ძველს ევროპიულ ენებში:

ლათინურში — «გერუნდი», gerundium, რომელსაც ეთანხმება ჩვენი სახელზმნა: «წერა, შენება, კეთება; «გერუნდივი», gerundivum, რომელსაც ეთანხმება ქართული სახელზმნა მეოობადი: «დასაწერი, ასაშენებელი, გასაკეთებელი, საზრუნავი»... .

და «სუპინი» — supinum, რომელსაც ეთანხმება ძველი უხინო დახრა, — და ახლანდელი ზმნისზგადა: «დასაწერად, ასაშენებლად, გასაკეთებლად»... .

ბერძნულში: დრონი «უმთავრესნი»: ვსწერე, ვაშენე, ვაკეთე... .

დრონი «საისტორიონი»: «ვსწერდი, ვაშენებდი, ვაკეთებდი»... .

და დრო, წოდებული — «აორისტად, აორისტი»: «მიწერია, მიშენებია, მიკეთებია»... . «იქნება როდისმე მეწეროს, მეშენებინოს, მეკეთებინოს»... .

ეს ყოველივე არის ჩვენშია, თუმცა კი თავთავისი სხელი ზოგს აქვს და ზოგს არა.

მათი ერთი კიდევ მოფთვალათ, ჩვენში რა და რა არ არის:

1. არ არის დახრა «დაუბოლოვებელი, განუსაზღვრებული», ძველათგან «უჩინოდ» წოდებული. მათ თავისთავად უჩინაა, მანცა და მანცა უნდა გამოაჩინოთ, რომ დაგვიყინონ, როგორ გამოვაჩენთ? — ამის მაგიერად იხმარება სიტყვა, რომელსაც ჩვენებურად ჰქვია «სახელმწიფო», ОТГЛАГОЛЬНОЕ ИМЯ; მხოლოდ ლათინურში არის ის მსგავსება ამისი, რომელსაც, ახლა რომ ვთქვით, ეწოდება, გერმანი;

წერა, შენება, კეთება, ღვთა, ღვთა....

უწინ იყო:

წერად, შენებად, კეთებად, ღვთად, ღვთად....

მაგრამ შემდეგში ვნახავთ, რომ ეს სხვა სიტყვის ნაწილი არის, რომელსაც ეწოდება «ზმნისზედა»; —

2. არ არის ჩვენში გარჩევა სქესებისა, როგორც მერსეოზობაზედაც ვთქვით.

და 3. არ არის სხე გავლილი, ОДНОКРАТНОЕ И МНОГОКРАТНОЕ, «ერთგზისი და მრავალგზისი».

მათა რაც ჩვენში არის და ევროპიულს ზმნებში არ არის, ის მოფთვალათ.

I. ეს არ არის მაგალითი, რომ ერთი ზმნა ოთხგვარად იცვლიდეს თავის მყოფანობასა და მნიშვნელობას

საც, — ან ასე ვთქვათ, — რომ ერთი ზმნა ოთხ სხად გამოადიდეს, რომელიც მოქმედებითი, ისე მდგომარებითი:

1. პირველ სმას დაჭყეება ყოველი ზმნა, «მარტივად, პირველსახედ» მოყვანილი:

ვსწერ, ვაშენებ; ვწევარ, მძინავს; —

2. მეორე სმას დაჭყეება ზმნის ისეთი სამში ტრიალი, რომ მოქმედება, თუ მდგომარება ერთი პირისაგან მეორესა და მესამეზედ გადადიოდ-გადმოდიოდეს:

მწერ, მწერს; გწერ, გწერს;

მძინებ, მძინებს; გამინებ, გამინებს.

ეს არის სახე ურთიერთაზრობითი.

4. კერძოულში არის ერთი რამდენადმე ამისი მინამსგავსი სახე, ისიც მაღიან შეზღუდული, მაგალითად:

ვირჩევ, ან ვარჩევ, ესე იგი: რჩევაში ვარ და მირჩევენ.

3. მესამე სმას დაჭყეება ისეთნაირად გამოცვლილი ზმნა, რომ პირველი პირის მოქმედება ან გაფლენა მეორე პირზედ გადაჭქონდეს:

ვაწერიხებ, ვაწვენ, ვაძინებ...

ამ სახესა ჭქვია სხმით გადასვლითი.

და 4. მეოთხე სმას დაჭყეება ზმნა, რომელსაც ამგვარნივე მოქმედება, თუ გაფლენა, მეორე პირის საშუალობით მესამეზედ გადააქვს:

ვაწერიხებინებ, ვაწვენინებინებ...

ესასა ჭქვია «მჩრობლსხმით გადასვლითი».

II. **წმინდის** ენებში არ არის ისეთი სახე **წმინდა**, რომ ერთი პირის მოქმედება სხვასაც ბუნებრივად მიემართებოდეს და სხვა მრავალი პირისა ერთსა:

გწერ, გწერთ, მწერ — გვწერს; მწერენ — გვწერენ.

წმინდი ენებისათვის უცნაური ერთი ეს თვისება არის კიდევ ჩვენი ენისა, რომ ქართულ **წმინდა** ყოველგან და ყოველთვის თავისი საკუთარი ნიშნები აქვს, რომლითაც პირი და რიცხვი მაშინვე განიჩქვება და ნაცვალსახელი კი, თუმცა შეიძლება ყოველთვის იმარტობოდეს, მაგრამ საჭირო არას დროს არ არის თუ არ მაშინ, როდესაც ლოგიკური ხმის დაკვეთა მოითხოვს:

ვსწერ, ვსწერთ, ვაშენებ; ვაძინებ, ვამხნევებ; უკეთებენ, უშენებენ.

წმინდი თვისება აქვს ბერძნულს მიმოხვრას; მაგრამ იქ **წმინდის** გამაპირებელი არის მარტო დაბოლოება და არა დასაბამი;

βιολειν-α, βιολειν-ει ვარჩევ, არჩევ, არჩევს.

ხანდახან დასაბამშიაც მოუხდება **წმინდა** მარტვალის, ან **წმინდა** მარტვალის, მაგრამ მხოლოდ დროს გასაჩქევად.

IV. **წმინდის** ენებს არა აქვთ ის წინანდელზედ უფრო შესანიშნავი თვისება, რომ თითქმის ყოველი «მდგომარეობითი» **წმინდა** «მოქმედებითად» გადაიტყვევოდეს და «მოქმედებითი მდგომარეობითად»:

ვღვევარ, ვღვევ, ვამდგომარებ; მძინავს, ვაძინებ, ვამძინარებ; ვაშენებ, ვშენებ, ვშენებლობ; მტკივა, ვამტკივებ, ვამტკივებულობ.

ძუსუღში არის რამდენიმე: *снжу, сажакю; стою, ставлю; сплю, усыплю;* — მაგრამ უმეტესი ნაწილი ვი არ გადამოქმედებითდება, როგორც, მაგალითად:

მცოვა, მცოკვა, ვსტირი, ვწუხვარ; მამცივნებს, მამცოკივნებს, მაცირებს, მაწუხებს, მდგომარეობითდება, მოქმედებითდება. —

V. რა ევროპიული ზმნის დასაქმებითი — (ბრძანებითი) — სახე არ განიყოფება ისე, როგორც ჩვენი; — ამ სახეს ჩვენს მიმოხვრასში აქვს სამი მნიშვნელობა:

1. დასაქმებითი «ჩხევეითი»:

ღასწერე, ღასწეროს.

2. დასაქმებითი «დაშლითი»:

ნუ ღასწერ, ნუ ღასწერს.

3. დასაქმებითი «ბრძანებითი»:

არ ღასწერო, არ ღასწეროს.

VI. ერთი უცხო ენებისაგან ჩვენი ენის განმასხვავებელი თვისება გიდევ ეს არის, რომ სხვა ენებში ზმნა რა ხმისაღ უნდა იყოს ან რა სახისაღ, ბოლოთი იცნობება და ჩვენი ზმნისა ვი უმთავრესი ნიშანი თავი არის; მაგალითად: რუსულ ზმნისა აქვს დაბოლოება — *ть, ться, чь, чься;* ფრანცუზულსა, — როგორც ლათინურს *er, re;* ბერძნულს — *α, αι.*

ჩვენში რომ ზმნა უფრო ზიწით გაიჩხევა, — ამისი მიზეზი იქნება ის იყოს, რომ ჩვენი ძველები უველას ზიწში უშიძრად შეჭხედავდნენ ხოლმე, ვნახოთ, საქმე ვისთან უნდა ვიქონიოთ; — უკან მოქცევა ვი ძალიან სათაკილოდ თურმე მიაჩნდათ. —

და VII. უწრებოული ზმნა, რა სხისაც უნდა იყოს და რა დროისაც, უფელთვის ერთსა და იმავე ბრუნვას, ან ბრუნვებს, მოითხვოს.

მ ა გ ა ლ ი თ ა დ .

писать	}	просьбу.
пишу		
писамъ		
написамъ		
буду писать		
напишу		
пиши		

ჩართული ზმნა კი თავთავისს დროს სხვა და სხვა ბრუნვას ითხვოს:

მე	ვსწერ	}	ლექსებსა.
—	ვსწერდი		
—	ვსწერდე		
ის	მწერს		
—	მწერდა		
—	მწერდეს		

მე	ვსწერე	}	ლექსები.
—	ვსწერო		
—	მიწერია		
—	მეწერა		
—	მეწეროს		
იმან	მწერა		
—	ვსწეროს		
იმას	ეწერა		
—	ეწეროს		
—	უწერია		

შენ სწერე, იმან სწეროს ლექსები; შენ სწერდი, ის სწერდა ლექსებსა; შენ ნუ სწერ, ის ნუ სწერს ლექსებსა; შენ არ სწერო, იმან არ სწეროს ლექსები; შენ არ გიწერია იმას არუწერია ლექსები.

ქაც აქ მოფთვალეთ, აღსაარებლად კმაროდეს მგონია, რომქართული ზმნა მართლად უსომოდ მდიდარი უფოფილა.

ჩაცრამ მე იქნება სულ უსაფუძვლოთა ვტრახახობდე აქა. **წითონ** თქვენც გამოიკვლიეთ, შვილებო, შეიტყუეთ და თუ მე სიტყვა გამიცრუვდა, თქვენ მანც სწავლა და მეც ცნებება შეგვრებათ; — და თუ გამიმართლდა, — მეცნიერებას ხომ მეცნიერებად შეიძენთ და ჩემი გამართლებითაც გული გაგიმხიარულდებათ.

ჩაშ გადმოფიქროთ ახლა, რაც რომ ქართულს მიმოხედავრწაში თვალსაჩინო გვეგულებოდეს, — და მაშინ დაგინახავთ, რიგრიგით დაწყობა შეიძლება იმათი თუ არა; და ამ დაწყობით მიმოხედავის შემოკლება, ან კალაპოტებში ჩაწყობა, მოხერხდება თუ ვერა.

წა, მოფთვალეთ, რაც ქართულს უღფილებას შეადგენს.

I. **წახრ**, наклонение, le mode, არის ოთხი:

1. ჩვენებითი,
2. პირობითი,
3. ნატვრითი, და
4. დასაქმებითი.

ქმათში ჩვენებითი დასტა იშლება ორნაირად:

- ა. მიუმართველად.
- ბ. მიმართულებითად.

II. ჩვენებითი დასტა მიუმართველი წარმოადგენს სამ დროს:

ახლანდელს — აწმეოს.

გაუღილს — ნამეოს, მარტივის სრულსა, უსრულესსა.

მომავალს — მეოობადს, მარტივის, გათავებადს.

III. ჩვენებითი დასტა მიმარჩმულებითი წარმოადგენს სამში ტრიალსა, ან „ურთიერთაწსობას“:

1. მიუმართველად მოქმედებას ან მდგომარებას სამი პირისას ცალ-ცალკე;

2. პირველი პირის მიმართულებას მეორესთან და შესამესთან;

3. მეორე პირის მიმართულებას პირველთან და შესამესთან; და

4. შესამე პირის მიმართულებას პირველთან და მეორესთან.

IV. უბრობითი დასტა წარმოადგენს დროებს: გაუღილს, ახლანდელს, მომავალს;

და იმ გვარადვე სამში ტრიალს, როგორც ამას წინეთ ვახსენეთ.

V. ჩატვირთი დასტაც სწორეთ ისე იყოფება, როგორც პირობითი, —

VI. **ზ**საქმებითი დახრა იყოფება სამად: ჩჩევითად, დაშლითად და ბრძანებითად. —

VII. **ს**იჩი სამი:

შე,	შენ,	ის — იგი
ჩვენ,	თქვენ,	ისინი — იგინი.

ზსაკუთრად ზმნის ჰიჩები:

ვ	ჰ	ს — ს
ვთ	ჰ — თ	ს — ენ
მ	ბ	ს, უ
ბვ	ბ — თ	უ — თ
—	—	უ — ნ.

VIII. **ძ**იტხვი ორი: მსოფლობითი და მჩაფლობითი.

IX. **ყ**ოველი ზმნის ტრიალს დაჰყუება სხვა და სხვა სახელზმნა, ისინიც დროს მანვესებულნი, ზოგი გერუნადივის მსგავსი, ზოგი სუზინისა, და უფრო კი საკუთრად ქართული ხასიათისა. —

X. **ყ**ოველი ეს დაყოფა ეთვისება ზმნის როგორც ჰიჩველსახეს, ისე სხვითგადსვლითსა და მჩხობლსხვით გადასვლითსა. —

ზნლა ყოველისთერით მზათა ვართ რომ ზმნების ტრიალს დაფადგეთ და ამ ტრიალში დაუწყოთ შინჯვან.

ძერ, რომელსაც აჩსებითი ზმნა ჰქვია, ის დაფატრიალთ; რადგან დახმარებითიცა ჰქვია და მართლა, თითქმის ყოველ ზმნას ეხმარება ხოლმე; — იმისს ვალს რომ მოფრებით, მეტე სხვებს შეეუდგეთ.

ჭ ი მ რ ხ გ რ ა ა რ ს კ ბ ი თ ი ზ მ ნ ი ს ა « ვ ა რ ».

დ ა ს რ ა ჩ ვ ე ნ ე ბ ი თ ი.   დ რ რ ა ს ლ ა ნ დ ე ლ ი.
ს ა ს ა უ ბ რ ი.

მ ს ი ლ.		მ ზ ა ე ლ.		მ ს ი ლ.		მ ზ ა ე ლ.	
ვ ა რ		ვ ა რ თ		ვ ა რ		ვ ა რ თ	
ხ ა რ		ხ ა რ თ		ხ ა რ		ხ ა რ თ	
ა რ ი ს,	ა რ ი,	ა	ა რ ი ა ნ	ა რ ს		ა რ ი ა ნ.	

დ რ რ გ ა ვ ლ ი ლ ი, უ ს რ უ ლ ი.

ვ ი ყ ა ვ	ვ ი ყ ა ვ ი თ	ვ ი ყ ა ვ	ვ ი ყ ა ვ ი თ
ი ყ ა ვ	ი ყ ა ვ ი თ	ი ყ ა ვ	ი ყ ა ვ ი თ
ი ყ რ	ი ყ ვ ნ ე ნ	ი ყ რ	ი ყ ვ ნ ე ნ.

დ რ რ გ ა ვ ლ ი ლ ი ს რ უ ლ ი.

ვ ი ქ ე ნ	ვ ი ქ ე ნ ი თ	ვ ი ქ მ ე ნ	ვ ი ქ მ ე ნ ი თ
ი ქ ე ნ	ი ქ ე ნ ი თ	ი ქ მ ე ნ	ი ქ მ ე ნ ი თ
ი ქ ნ ა	ი ქ ნ ე ნ	ი ქ მ ნ ა	ი ქ მ ნ ე ნ.

დ რ რ გ ა ვ ლ ი ლ ი უ ს რ უ ლ ე ს ი.

ვ ე რ თ ი ლ ვ ა რ	ვ ე რ თ ი ლ ვ ა რ თ.	ე რ თ ი ლ ვ ა რ	ე რ თ ი ლ ვ ა რ თ
ე რ თ ი ლ ხ ა რ	ე რ თ ი ლ ხ ა რ თ	ე რ თ ი ლ ხ ა რ	ე რ თ ი ლ ხ ა რ თ
ე რ თ ი ლ ა	ე რ თ ი ლ ა ნ	ე რ თ ი ლ ა რ ს	ე რ თ ი ლ ა რ ი ა ნ.

დ რ რ მ რ მ ა ვ ა ლ ი — მ ე რ რ ბ ა დ ი.

ვ ი ქ ე ნ ე ბ ი	ვ ი ქ ე ნ ე ბ ი თ	ვ ი ქ მ ე ნ ე ბ ი	ვ ი ქ მ ე ნ ე ბ ი თ.
ი ქ ნ ე ბ ი	ი ქ ნ ე ბ ი თ	ი ქ მ ნ ე ბ ი	ი ქ მ ნ ე ბ ი თ
ი ქ ნ ე ბ ა	ი ქ ნ ე ბ ა ნ	ი ქ მ ნ ე ბ ა	ი ქ მ ნ ე ბ ა ნ.

დახრ ა ჰ ი რ ბ ი თ ი .

ვიუო ვიუოთ
იუო იუოთ
იუოს იუვნენ

დ რ თ ა ხ ლ ა ნ დ ე ლ ი .

ვიუო ვიუოთ (ა რ ა ვ ი ე ვ ნ ე თ)
იუო იუოთ
იუოს იუვნენ.

დ რ თ გ ა ვ ლ ი ლ ი უ ს რ უ ლ ი .

ვუოფილვიუა	ვუოფილვიუავით	უოფილვიუავ	უოფილვიუავით
უოფილიუავ	უოფილიუავით	უოფილიუავ	უოფილიუავით
უოფილიუო	უოფილიუვენენ	უოფილიუო	უოფილიუვენენ.

დ რ თ გ ა ვ ლ ი ლ ი ს რ უ ლ ი .

ვიქნებოდი	ვიქნებოდით	ვიქმნებოდი	ვიქმნებოდით
იქნებოდი	იქნებოდით	იქმნებოდი	იქმნებოდით
იქნებოდა	იქნებოდნენ	იქმნებოდის	იქმნებოდნან.

დ რ თ მ ი მ ა ვ ა ლ ი — მ ე თ რ ბ ა დ ი .

ვიქნებოდე	ვიქნებოდეთ	ვიქმნებოდე	ვიქმნებოდეთ
იქნებოდე	იქნებოდეთ	იქმნებოდე	იქმნებოდეთ
იქნებოდეს	იქნებოდნენ	იქმნებოდეს	იქმნებოდნენ.

დახრ ა ნ ა ტ ვ რ ი თ ი .

მქნა მეო
გქნა გეო
ჰქნა ჰეო

გვქნა გვეო
გქნათ გეოთ
ჰქნეს ჰევეს

დ რ თ ა ხ ლ ა ნ დ ე ლ ი .

მქმნა მეო
გქმნა გეო
ჰქმნა ჰეო.

გვქმნა გვეო
გქმნათ გვეოს
ჰქმნეს ჰევეს.

დრო გავლილი.

გქნილიყავი	გქნილიყავით	ქმნილიყავე	ქმნილიყავით
ქნილიყავი	ქნილიყავით	ქმნილიყავე	ქმნილიყავით
ქნილიყო	ქნილიყვნენ	ქმნილიყო	ქმნილიყვნენ.

დრო მომავალი — მუცოხადი.

გიქნე	გიქნეთ	გიქმნე	გიქმნეთ
იქნე	იქნეთ	იქმნე	იქმნეთ
იქნეს	იქნენ	იქმნეს	იქმნენ.

დახტა დასაქმებებითი.

ჩვევითი.

—	ვიყოთ	—	ვიყოთ
იყავ	იყავით	იყავნ	იყავით
იყოს	იყვნენ	იყოს	იყვნენ

ან

—	ვიქნეთ	—	ვიქმნეთ
იქენ	იქენით	იქმნენ	იქმნით
იქნეს	იქნენ	იქმნეს	იქმნენ.

დაშლილი.

ნუ ხარ	ნუ ხარ
— არის	— არს
— ვარტ	— ვარტ
— ხარტ	— ხარტ
— არიან	— არიან

ან

ნუ	—	—	ვიქნებით	ნუ	—	—	ვიქმნებით
—	იქნები	—	იქნებით	—	იქმნები	—	იქნებით
—	იქნება	—	იქნებიან	—	იქმნების	—	იქმნებიან.

ბ რ ძ ა ნ ე ბ ი თ ი.

ან	—	—	—	ან	—	ვიფუნეთ	
—	იფუნ	—	იფუნთ	ან	იფუნ	—	იფუნთ
—	იფუნს	—	იფუნენ	ან	იფუნს	—	იფუნენ.

ან

ან	—	ვიქნეთ	ან	—	ვიქმნეთ
—	იქნე	იქნეთ	იქმნე	—	იქმნეთ
—	იქნეს	იქნენ	იქმნეს	—	იქმნენ.

ძიმღეობა. გერუნდი: უფთა, უფთანა.
 გერუნდივი: სამყოფი.
 სუზინი: უფთად, უფთანად.
 ახლანდელი: აწყო, აწყოფი.
 ჯავლილი: მყოფი, ნამყო, ყოფილი, ნამყოფი.
 მამაყალი: სამყოფი, სამყოფელი, მყოფიანი.

ამავე აზრის მეორე მდგომარებითივე ზმნა:

ვ ი მ ყ თ ე ბ ი.

დახრა ჩვენებითი:	ღრო	ახლანდელი,	ვიყოფები,	ვიყოფები
	გავლილი	}	ვიყოფებოდი,	ვიყოფებოდი.
	უსრული			

—სრული	ვიყოფე	ვიყოფე
—უსრულესი	მიყოფნია	მიყოფნია
—მომავალი	ვიყოფებ	ვიყოფებ.

დახრა პირობითი:	ღრო	ახლანდელი	ვიყოფო	ვიყოფო.
		გავლილი	მეყოფნა	მეყოფნა
		მომავალი	მამყოფინა	მამყოფინა.

დახრა ნაცვრითი:	ღრო	ახლანდელი	ვიყოფებოდე	ვიყოფებოდე
		გავლილი	ყოფილიყავი	ყოფილიყოფე
		მომავალი	ვიყოფებდე	ვიყოფებდე.

დახრა დასაქმებითი:	რწევითი	იყოფე	იყოფე
	დაშლითი	ნუ იყოფებ	იყოფებ
	ბრძანებითი	არ იყოფო	არ იყოფო.

მიძლეობა: გერუნდი: მყოფობა, — ყოფნა.

გერუნდივი: საყოფი.

სუზინი: სამყოფად, — საყოფებელად.

ახლანდელი: მყოფობი.

გავლილი: დამყოფი.

მომავალი: მყოფობადი, სამყოფელი.

ღმ გვარადვე შესდგებიან არსებითი ზმნისაგან შემდგობი ზმნები:

ყოფნის, ვიყოფებ, ვიყოფინებ, ვამყოფებ, ვამყოფინებ, ვიყოფინებინებ, ვამყოფინებინებ; —

ვყოფ, ვყოფ, ვყოფინებ, ვყოფინებინებ.—

ღა რამ არსებითი ზმნის მიმართაგან ვნახეთ და იმისს ჩამომავლობასაც თვალი გადავაფლეთ, — მანამდინ ერთს

სამაგალითო ზმნას დავატრიალებდეთ მოქმედებითსა თუ მდგომარებითსა, აქ კიდევ ორი სხვა ზმნა უნდა დავაუღოთ, რადგან ესენიც თითქმის გაცალკეებულნი არიან, —
სახელდობრ:

მაქვს (ნივთი) და მუავს (სუფღბმული).

ორი ზმნის უღვლილება:

მაქვს და მუავს.

1. დახტა ჩვენებითი. დრო. ახლანდელი.

მაქვს მუავს   მაქვს   მუავს

გაქვს გუავს   გაქვს   გუავს

აქვს ჰუავს   აქვს   ჰუავს

გვაქვს გუავს   გვაქვს   გუავს

გაქვთ გუავთ   გაქვსთ, გაქვნ   გუავსთ

აქვთ ჰუავთ   აქვსთ, აქვან   ჰუავსთ, ჰუავან.

დრო გავლილიუსრული.

მქონდა მუავდა   მაქვნდა მუავდა.

დრო გავლილი სრული.

ვიქონიე ვიუოლიე   ვიქონიე ვიუოლიე.

დრო გავლილი უსრულესი.

მქონია მუოლია   მქონია მუოლია.

დრო მრმავალი.

მექნება	მეყოლება	მექმნების	მეყოლების
ვიქნიებ	ვიყოლიებ	ვიქნიებ	ვიყოლიებ.

2. დასტა ვინობითი. დრო ახლანდელი.

მქონდეს	მუაფდეს	მაქვნდეს	მუაფდეს.
---------	---------	----------	----------

დრო გავლილი.

მქონადა.	მეოლადა	მქონადა	მეოლადა
მქონიყო	მეოლიყო	მქონიყო	მეოლიყო.

დრო მრმავალი.

ვიქნიებ	ვიყოლიებ	ვიქნიებ	ვიყოლიებ.
---------	----------	---------	-----------

3. დასტა ნატვრითი. დრო ახლანდელი.

ვიქნიებდე	ვიყოლიებდე	ვიქნიებდე	ვიყოლიებდე.
-----------	------------	-----------	-------------

დრო გავლილი.

მქონებოდა	მეოლებოდა	მქონებოდა	მეოლებოდა
მქონებიყო	მეოლებიყო	მქონებიყო	მეოლებიყო.

დრო მრმავალი.

ვიქნიო	ვიყოლიო	ვიქნიო	ვიყოლიო.
--------	---------	--------	----------

4. დასტა დასაქმებითი, რჩევითი:

	გქონდეს (გაქვნდეს)	გუაფდეს
დაშლითი: ნუ	გექნება (ნუ გექმნების)	ნუ გეყოლების
—	იქნიებ	— იყოლიებ
ბრძანებითი ან	იქნიო	ან იყოლიო.

მიმღეობა: გერუნდი: ქონა, ქონება; ყოლა.

გერუნდივ: საქონი, საყოლი.

სუზინი: საქონად, საყოლად.

ახლანდელი: მქონებელი, მყოლელი.

გაფლილი: ნაქონი, ნყოლი.

მომავალი: საქონებელი, საყოლელი.

ქედამ არის საქონელი = ჰირუტყვი

და საქონელი = საფაჭრო.

ქმ უღლვილების მიხედვით მიმოხვრებიან ზმნები:

ამაქვს, გამაქვს, ღამაქვს, მიმაქვს, მომაქვს, შემაქვს, შემო-
მაქვს, ჩამაქვს; — ჩამომაქვს, მაქვს, მიმომაქვს, შემომაქვს,
ჩამომაქვს; ამომაქვს, გამომაქვს, გაღამაქვს, გაღმომაქვს; —
ამყავს, გამყავს, ღამყავს, მიმყავს, მომყავს, შემყავს, შემომყავს.
ჩამყავს, ჩამომყავს; ამომყავს, გამომყავს, გაღამყავს, გაღ-
მომყავს, მიმომყავს, შემომყავს, ჩამომყავს.

ქაგრამ სხე სრული ყოველგან ეცვლებაო.

ქსლა ერთი სრული მიმოხვრა მოვიყვანათ ზმნისა
რამდლისამე, მაგალითად:

ვაკეთებ.

I. ვ ა ხ რ ა ჩ ვ ე ნ ე ბ ი თ ი.

ღრო ახლანდელი—აწმყო.

1. მიუმარტავად.

ვაკეთებ	ვაკეთებთ	ვაკეთებ	ვაკეთებთ
აკეთებ	აკეთებთ	აკეთებ	აკეთებთ
აკეთებს	აკეთებენ	აკეთებს	აკეთებენ.

2. მიმართვით: 1 ჰინისაგან 2 და 3-თან.

ბაკეთებ	ბაკეთებთ	ბაკეთებ	ბაკეთებთ
ვბაკეთებ	ვბაკეთებთ	ვბაკეთებ	ვბაკეთებთ.

3. — 2. ჰინისაგან 1 თან და 3-თან.

მაკეთებ	მაკეთებთ	მაკეთებ	მაკეთებთ
გვბაკეთებ	გვბაკეთებთ	გვბაკეთებ	გვბაკეთებთ
აკეთებ	აკეთებთ	აკეთებ	აკეთებთ.

4. 3. ჰინისაგან 1 თან და 2 თან.

მაკეთებს	მაკეთებენ	მაკეთებს	მაკეთებენ
გვბაკეთებს	გვბაკეთებენ	გვბაკეთებს	გვბაკეთებენ
ბაკეთებს	ბაკეთებენ	ბაკეთებს, — სთ	ბაკეთებენ.

დრო გავლილი უსრული.

5. მიუმაართავად.

ვბაკეთებდი	ვბაკეთებდით	ვბაკეთებდი	ვბაკეთებდით
აკეთებდი	აკეთებდით	აკეთებდი	აკეთებდით
აკეთებდა	აკეთებდნენ	აკეთებდა	აკეთებდნენ.

6. მიმართვით: 1. ჰინისაგან 2 თან და 3 თან.

ბაკეთებდი	ბაკეთებდით	ბაკეთებდი	ბაკეთებდით
ვბაკეთებდი	ვბაკეთებდით	ვბაკეთებდი	ვბაკეთებდით.

7. — 2. ჰირისსაგან 1 და 3 თან.

მაკეთებდი	მაკეთებდით	მაკეთებდი	მაკეთებდით
გვაკეთებდი	გვაკეთებდით	გვა —	გვა —
აკეთებდი	აკეთებდით	ა —	ა —

8. — 3. ჰირისსაგან 1 და 2 თან.

მაკეთებდა	მაკეთებდნენ	მაკეთებდა	მაკეთებდნენ
გვაკეთებდა	გვაკეთებდნენ	გვა —	გვა —
აკეთებდა	{ აკეთებდათ აკეთებდნენ	ა — და	{ ა — ა —

დრო გავლილი სრული.

9. მიუმართავად.

გავაკეთებდი	გავაკეთებდით	განგაკეთებდი	განგაკეთებდით
გააკეთებდი	გააკეთებდით	განაკ —	განაკ —
გააკეთებდა	გააკეთებდნენ	განაკ — და	განაკ — იან.

10. მიმართვით: 1. ჰსსაგან — 2 თან და — 3 სთან.

განგაკეთებდი	განგაკეთებდით	განგაკეთებდი	განგაკეთებდით
გავაკეთებდი	გავაკეთებდით	განვაკ —	განვაკ —

11. — 2. ჰირისსაგან 1-ლთან და 2-სთან.

გამაკეთებდი	გამაკეთებდით	განმაკეთებდი	განმაკეთებდით
განგავაკეთებდი	განგავაკეთებდით	განგვაკ —	განგვაკ —
გააკეთებდი	გააკეთებდით	განაკ —	განაკ —

12. 3-მე ჰიჩისაგან 1 თან და 2. სთან.

გამაკეთებდა	გამაკეთებდნენ	განმაკეთებდა	განმაკეთებდნენ
გაგვაკეთებდა	გაგვაკეთებდნენ	განგვაკ —	განგვაკ —
გაგაკეთებდა	გაგაკეთებდნენ	განგაკ—და, დათ	განგაკ —

დრო გავლილი უსრულესი.

13. მიუმართავად.

ვაკეთე	ვაკეთეთ	ვაკეთე	ვაკეთეთ
აკეთე	აკეთეთ	აკეთე	აკეთეთ
აკეთა	აკეთეს.	აკეთა	აკეთეს.

14. მიმართე. 1. ჰიჩისაგან 2 და 3-სთან.

გაკეთე	გაკეთეთ	გაკეთე	გაკეთეთ
ვაკეთე	ვაკეთეთ	ვაკეთე	ვაკეთეთ

15. — 2 ჰიჩისაგან 1 და 3-სთან.

მაკეთე	მაკეთეთ	მაკეთე	მაკეთეთ
გვამკეთე	გვამკეთეთ	გვამკეთე	გვამკეთეთ
აკეთე	აკეთეთ	აკეთე	აკეთეთ

16. — 3. ჰიჩისაგან 1 და 2-სთან.

მაკეთა	მაკეთეს	მაკეთა	მაკეთეს
გვამკეთა,	— გვამკეთეს	გვამკეთა	გვამკეთეს
გაკეთა, გაკეთათ,	გაკეთეს	გაკეთა, — თათ	გაკეთეს.

დრო გავლილი უსრულესი სარწმუნო.

17. მიუმართავად.

გაწაკეთე	გაწაკეთეთ	განწაკეთე	განწაკეთეთ
გააკეთე	გააკეთეთ	განაკეთე	განაკეთეთ
გააკეთა	გააკეთეს	განაკეთა	განაკეთეს.

18. მიმართვით. 1. პირისა 2 და პასთან.

გაგააკეთე	გაგააკეთეთ	განგააკეთე	განგააკეთეთ
გაწაკეთე	გაწაკეთეთ	განწაკეთე	განწაკეთეთ.

19. 2 პირისა 1 და პასთან.

გამააკეთე	გამააკეთეთ	განმააკეთე	განმააკეთეთ
გაგაწაკეთე	გაგაწაკეთეთ	განგაწაკ —	განგაწაკ —
გააკეთე	გააკეთეთ	განაკ —	განაკ —

20. — 3. პირისა 1 და 2 თან.

გამააკეთა	გამააკეთეს	განმააკეთა	განმააკეთეს
გაგაწაკეთა	გაგაწაკეთეს	განგაწაკ —	განგაწაკეთეს
გაგააკეთა	} გაგააკეთეს	განგაკ —	თა, თათ განგაკეთეს
გაგააკეთათ			

დრო გავლილი, ბერძნული აზრისტი:

21. მიუმართავად.

მიკეთებია	გვიკეთებია	მიკეთებეს	გვიკეთებეს
გიკეთებია	გიკეთებიათ	გიკეთებეს	გიკეთებესთ
უკეთებია	უკეთებიათ	უკეთებეს	უკეთებესთ

22. მიმართებით 1. ჰიზისა 2 და ჰასთან.

მიკეთებინარ	მიკეთებინართ	მიკეთებინარ	მიკეთებინართ
გვიკეთებინარ	გვიკეთებინართ	გვიკეთებინარ	გვიკეთებინართ
მიკეთებია	გვიკეთებია	მიკეთებეს	გვიკეთებეს.

23. — 2. ჰიზისა 1 და 3 თან.

გაკეთებინარ	გაკეთებინართ	გაკეთებინარ	გაკეთებინართ
გაკეთებია	გაკეთებიათ	გაკეთებეს	გაკეთებესთ.

24. — 3. ჰიზისა 1 და 2-სთან.

შუკეთებინარ	შუკეთებინართ	შუკეთებინარ	შუკეთებინართ
შუკეთებინარ	შუკეთებინართ	შუკეთებინარ	შუკეთებინართ.

დღე გავლ. ხარისტი გათავებულღი.

25. მიუმართავად.

გამიკეთებია	გავვიკეთებია	განმიკეთებეს	განგვიკეთებეს
გავიკეთებია	გავიკეთებიათ	განვიკეთებეს	განვიკეთებესთ
გაუკეთებია	გაუკეთებიათ	განუკეთებეს	განუკეთებესთ.

26. მიმართებით 1. ჰიზისა 2 და ჰასთან.

გამიკეთებინარ	განმიკეთებინარ
გავვიკეთებინარ	განგვიკეთებინარ
გამიკეთებია	განმიკეთებეს
გამიკეთებინართ	განმიკეთებინართ
გავვიკეთებინართ	განგვიკეთებინართ
გავვიკეთებია.	განგვიკეთებეს.

27. — 2. ჰირის 1 თან და 3-თან.

გაგიკეთებოვარ	განგიკეთებოვარ
გაგიკეთებია	განგიკეთებიეს
გაგიკეთებოვართ	განგიკეთებოვართ
გაგიკეთებიათ.	განგიკეთებიესთ.

28. — 3 ჰირის 1 თან და 2 თან.

გაუკეთებოვარ	განუკეთებოვარ
გაუკეთებიხარ	განუკეთებიხარ
გაუკეთებოვართ	განუკეთებოვართ
გაუკეთებიხართ.	განუკეთებიხართ.

დრე მამავალი — მეოცხადი — მარტივი.

29 — 32 ამ ზმნას ეს მარტივი სახე არა აქვს; ამის მაგიერად იმხარება სახე ახლანდელი, 1—4-ში მოყვანილი.

დრე მამავალი განსათავებელი.

33. მიუმართავად:

გავაკეთებ	გავაკეთებთ	განვაკეთებ	განვაკეთებთ
გაკეთებ	გაკეთებთ	განაკეთებ	განაკეთებთ
გაკეთებეს	გაკეთებენ	განაკეთებეს	განაკეთებენ.

34. მიმართვით 1-ლი ჰირის 2 და მე 3 თან.

განგაკეთებ	განგაკეთებთ	განგაკეთებ	განგაკეთებთ
განვაკეთებ	განვაკეთებთ	განვაკეთებ	განვაკეთებთ.

35. — 2 პირის 1-ლთან და 3-სთან.

გამაკეთებ	გამაკეთებთ	განმაკეთებ	განმაკეთებთ
გაგვაკეთებ	გაგვაკეთებთ	განგვაკეთებ	განგვაკეთებთ
გაკეთებ	გაკეთებთ	განაკეთებ	განაკეთებთ.

36. — მესამე პირის 1-ლთან და მეორესთან.

გამაკეთებს	გამაკეთებენ	განმაკეთებს	განმაკეთებენ
გაგვაკეთებს	გაგვაკეთებენ	განგვაკეთებს	განგვაკეთებენ
გატაკეთებს	} გატაკეთებენ	განგატაკეთებს	} განგატაკეთებენ.
გატაკეთებსთ		განგატაკეთებსთ	

II. შ ა ხ რ ა ჰ ი რ ო ბ ი თ ი.

დ რ ო ა ხ ლ ა ნ დ ე ლ ი , უ ს რ უ ლ ი .

მიუმატოვად.

37. ვაკეთებდე ვაკეთებდეთ ვაკეთებდე ვაკეთებდეთ
 აკეთებდე აკეთებდეთ აკეთებდე აკეთებდეთ
 აკეთებდეს აკეთებდნენ აკეთებდეს აკეთებდნენ.

მიმატოვით 1-საგან მეორეს და მესამეს.

38. გაკეთებდე — გაკეთებდეთ გაკეთებდე გაკეთებდეთ
 ვაკეთებდე — ვაკეთებდეთ ვაკეთებდე ვაკეთებდეთ.

2-საგან 1 თან და 3 თან.

39. მაკეთებდე მაკეთებდეთ მაკეთებდე მაკეთებდეთ
 გვაკეთებდე გვაკეთებდეთ გვაკეთებდე გვაკეთებდეთ
 აკეთებდე აკეთებდეთ აკეთებდე აკეთებდეთ.

3-სიგან 1-ლთან და 2-სთან.

40. მაკეთებდეს მაკეთებდნენ მაკეთებდეს მაკეთებდის
 გვაკეთებდეს გვაკეთებდნენ გვაკეთებდეს გვაკეთებდის
 გაკეთებდეს, } გაკეთებდნენ გაკეთებდეს გაკეთებდის.
 გაკეთებდესთ }

დრო ახლანდელი, სრული,

მიუმართავად.

41. გავაკეთებდი განვაკეთებდი
 გააკეთებდი განაკეთებდი
 გააკეთებდეს განაკეთებდეს
 გავაკეთებდეთ განვაკეთებდეთ
 გააკეთებდეთ განაკეთებდეთ
 გააკეთებდნენ, განაკეთებდის.

მიმართვით 1-ლისგან მეორეს და მესამეს.

42. გაგაკეთებდი განგაკეთებდი
 გავაკეთებდი განვაკეთებდი
 გაგაკეთებდეთ განგაკეთებდეთ
 გავაკეთებდეთ განვაკეთებდეთ.

მეორესგან 1-ლს და მე 3-ს.

43. განაკეთებდი } განგაკეთებდი } განგაკეთებდეთ.
 განგაკეთებდი } თუბდეთ განგაკეთებდი }
 გააკეთებდი } გააკეთებდი } განაკეთებდეთ.
 გააკეთებდი } გააკეთებდეთ }

მიმართვით 3 გან 1-ლთან და მე 2-სთან.

44. განაკეთებდეს	განმაკეთებდეს
განგვაკეთებდეს	განგვაკეთებდეს
განგაკეთებდეს	განგაკეთებდეს
განაკეთებდნენ	განმაკებდნენ
განგვაკეთებდნენ	განგვაკეთებდნენ
განგაკეთებდნენ.	განგაკეთებდნენ.

შ ა ს რ ა ვ ი რ ო ბ ი თ ი.

დ რ ო გ ა ვ ლ ი ლ ი უ ს რ უ ლ ი.

მიუმატაფად.

45. შეკეთებინა	გვეკეთებინა	შეკეთებინა	გვეკეთებინა.
გვეკეთებინა	გვეკეთებინათ	გვეკეთებინა	გვეკეთებინათ
ეკეთებინა	ეკეთებინათ	ეკეთებინა	ეკეთებინათ.

დ რ ო გ ა ვ ლ ი ლ ი , ს რ უ ლ ი.

46. განეკეთებინა	განშეკეთებინა
განგვეკეთებინა	განგვეკეთებინა
განეკეთებინა	განეკეთებინა
განგვეკეთებინა	განგვეკეთებინა
განგვეკეთებინათ	განგვეკეთებინათ
განეკეთებინათ.	განეკეთებინათ.

დრე მრმავალი, მარტივი.

მიუმატავად.

47. ვაკეთო ვაკეთოთ ვაკეთო ვაკეთოთ
 აკეთო აკეთოთ აკეთო აკეთოთ
 აკეთოს აკეთონ აკეთოს აკეთონ.

მიმართვით 1-გან 2-ს. და 3-ს.

48. ვაკეთო ვაკეთოთ ვაკეთო ვაკეთოთ
 ვაკეთო ვაკეთოთ ვაკეთო ვაკეთოთ

2-გან 1-სა და 3-ს.

49. მაკეთო გვაკეთო მაკეთო გვაკეთო
 აკეთო აკეთოთ აკეთო აკეთოთ.

3-საგან 1-ს. და 2-ს.

50. მაკეთოს } გვაკეთონ მაკეთოს } გვაკეთონ
 გვაკეთოს } გვაკეთოს }
 ვაკეთოს ვაკეთონ ვაკეთოს ვაკეთონ.

მასწავლებლისათვის.

დრე ახლანდელი უსრული.

მიუმატავად.

55. მაკეთებინოს მაკეთებინოს
 ვაკეთებინოს ვაკეთებინოს
 აკეთებინოს აკეთებინოს

გვაკეთებინოს	გვაკეთებინოს
გაკეთებინოთ	გაკეთებინოსთ
აკეთებინონ	აკეთებინონ.

შიმაწთფით 1-ლსა 2-ს. და 3-ს.

56. გაკეთებინო გაკეთებინოთ გაკეთებინო გაკეთებინოთ
ვაკეთებინო ვაკეთებინოთ ვაკეთებინო ვაკეთებინოთ.

2-სა 1-ს. და 3-ს.

57. მაკეთებინო	მაკეთებინო
გვაკეთებინო	გვაკეთებინო
აკეთებინო	აკეთებინო

მაკეთებინოთ	მაკეთებინოთ
გვაკეთებინოთ	გვაკეთებინოთ
აკეთებინოთ.	აკეთებინოთ.

3-სა 1-ლს და 2-ს.

58. მაკეთებინოს	მაკეთებინოს
გვაკეთებინოს	გვაკეთებინოს
გაკეთებინოს	გაკეთებინოს

მაკეთებინონ	მაკეთებინონ
გვაკეთებინონ	გვაკეთებინონ
გაკეთებინონ.	გაკეთებინონ.

დრო ახლანდელი სწული.

მიუმართვად.

59. გამაკეთებინოს   განმაკეთებინოს
გატაკეთებინოს   განგატაკეთებინოს
გააკეთებინოს   განაკეთებინოს
- გატვაკეთებინოს   განგვაკეთებინოს
გატაკეთებინოს   განგატაკეთებინოს
გააკეთებინოს.   განაკეთებინოს.

მიმართვით 1-ისა 2-ს. და 3-ს.

60. გატაკეთებინო   განგატაკეთებინო
გავტაკეთებინო   განგვტაკეთებინო
- გატაკეთებინოთ   განგატაკეთებინოთ
გავტაკეთებინოთ.   განგვტაკეთებინოთ.

2-ისა 1-ს. და 3-ს.

61. გამაკეთებინო   განმაკეთებინო
გატვაკეთებინო   განგვტაკეთებინო
გააკეთებინო   განაკეთებინო
- გამაკეთებინოთ   განმაკეთებინოთ
გატვაკეთებინოთ   განგვტაკეთებინოთ
გააკეთებინოთ.   განაკეთებინოთ.

3-ის 1-ლს და 2-ს.

62. გამაკეთებინოს	განმაკეთებინოს
გატვაკეთებინოს	განტვაკეთებინოს
გატაკეთებინოს	განატაკეთებინოს

გამაკეთებინონ	განმაკეთებინონ
გატვაკეთებინონ	განტვაკეთებინონ
გატაკეთებინონ.	განატაკეთებინონ.

დრო გავლილი უსრული.

63. გვეკეთებინოს	ვეკეთებინოს	
გვეკეთებინათ	ვეკეთებინოს	აგრეთვე
ვეკეთებინათ	ვეკეთებინოს	

დრო გავლილი სრული.

64. გავეკეთებინოს	გამვეკეთებინოს	განვე..	განვე..
გავეკეთებინათ	გავეკეთებინოს	განვე..	ნონათ განვე..
გავეკეთებინათ	გავეკეთებინოს	განვე... ნონათ.	განვე...

დრო მრმავალი, მარტივი.

65. შაკეთებინა	გვაკეთებინა	
გაკეთებინათ	გაკეთებინათ	აგრეთვე.
აკეთებინა	აკეთებინათ.	

დრო მრმავალი გათავებადი.

66. გაგვაკეთებინა გამაკეთებინა განგა — ნათ. განმა. .
 გაგაკეთებინათ გაგაკეთებინა განგვა — განმა. .
 გააკეთებინა — გააკეთებინა განა — ნა. განა. .

IV. შახტა დასაკმებითი.

ჩხევიითი მარტივი.

67. — ვაკეთოთ
 აკეთე აკეთეთ აგრეთვე
 აკეთოს აკეთონ.

ჩხევიითი სრული.

68. — გაგვაკეთოთ — განვა . . . .
 გააკეთე გააკეთეთ განა . . . . განა . . . .
 გააკეთოს გააკეთონ განა . . . . განა . . . .

ჩხევიითი უსრული.

69. — ვაკეთებდეთ
 აკეთებდე აკეთებდეთ აგრეთვე.
 აკეთებდეს აკეთებდნენ

რჩევიითი უსრლესო.

70. — გავაკეთებდეთ — განვა...
გაკეთებდეთ გააკეთებდეთ განა... განა...
გაკეთებდეს გააკეთებდნენ განა... განა — დენ.

დასაქმებითი დაშლითი, მარტივი.

71. — ნუ ვაკეთებთ
ნუ აკეთებ ნუ აკეთებთ ატრეთვე.
ნუ აკეთებს ნუ აკეთებენ

დაშლითი სრული.

72. — ნუ გავაკეთებთ — ნუ განვა...
ნუ გააკეთებ ნუ გააკეთებთ ნუ განა...
ნუ გააკეთებს ნუ გააკეთებენ ნუ განა...

დასაქმებითი ბრძანებითი მარტივი.

73. — არ ვაკეთოთ
არ აკეთო — აკეთოთ ატრეთვე.
— აკეთოს — აკეთონ.

ბრძანებითი სრული.

74. — არ გავაკეთოთ
არ გააკეთო — გააკეთოთ გან...
— გააკეთოს — გააკეთონ.

უსრულესი.

75. — არ ვაკეთებდეთ
არ აკეთებდე — აკეთებდეთ აგრეთვე.
— აკეთებდეს — აკეთებდნენ.

უუსრულესი.

76. — არ გავაკეთებდეთ
არ გააკეთებდე — გააკეთებდეთ გან...
არ — დეს — გააკეთებდნენ.

ძიმღეობა.

77. გერუნდი მარტივი — კეთება. აგრეთვე
სრული — გაკეთება, გან...
78. გერუნდივი, მარტივი — საკეთები —
სრული — გასაკეთები, გან...
79. სუზინი მარტივი: საკეთებლად —
სრული: გასაკეთებლად, გან...
80. ახლანდელი: კეთებელი, გაკეთებელი —
მკეთებელი, გამკეთებელი, გან...
81. გავლილი: ნაკეთი, განაკეთი,
ნაკეთები, განაკეთები.
82. მომავალი: საკეთებელი, გასაკეთებელი, გან —
კეთებადი, გაკეთებადი, გან...

ზიდება შენთვის, უფალა! ოთხმოცდაორი ცვლილება ერთი ზმნისა? — მაშ ერთი ამდენი სხვით გადასვლითს მოუნდება; ამდენივე მრნობლსხვით გადასვლითსა! სულ გამოვიდა ორას ორმოცდა ექვსი ცვლილება ერთის ზმნისა:

სხვა აქედამევე გამომავალი ზმნები რომ დაფატრიალათ, მაგალითად:

ვიკეოებ, გიკეოებ, ვუკეოებ; ვკეოლები, ჰკეოლები, ჰკეო-
ლება; —

ესენიც ხომ ამდენჯერვე იცვლიან სახეს! აუცილებელა, უნდა შემოკლდეს როგორმე ეს უღლვილება, — თორემ რომელი ახალ-მოსწავლე არ შეუშინდება ამასა. ონდა მოვახერხეთ როგორმე და შევამოკლოთ; როგორც შესაძლებელი იქნებოდეს. . .

— ზიად მართალს ამბობთ, — შვილებო. წარტად ვიცოდი რომ მაგას მეტყუდით და აბა, ერთად ვარჩიეთ ახლა, როგორ შევამოკლოთ, როგორ გავაადვილოთ ხელში მოგდება ქართული უღლვილებისა?

— სამში ტრიალი ბევრჯერ განმეორება გამოდის ხოლმე და ეს გამოვსაკლოთ.

— წმას გარდა სისრულის სახის მისაცემად ზმნას რომ წინთანდებული მიუძღვის ხოლმე, — განა არ შეიძლება ერთხელ ითქვას და ამითი გათავდეს, რომ ზმნას სახე სრული ყოველთვის მაშინ მიეცემა, როდესაც თავს ჰრეოფიქსად ერთერთი მიმძღვლი თანდებული მოუჭდება?

— შიგონია ესეც შეიძლებოდეს, მამა, რომ სამში

ტრიალი ყოველ სახეში ერთად მოვუქცით ხელზე, რომ
სამსახრი და ოთხოთხი ხანა ან უნდებოდეს.

შეიძლება, შეიძლება!

ჩაშ აგრე დავატრიალოთ ახლა ისივე ზმნა!

ვაკეთებ.

Дѣлаю, или улучшаю.

I. ტახრას ჩვენებითი.

დრო ახლანდელი — აწმყო.

მხოლოდით.

მრავლობით.

1. ვაკეთებ

ვაკეთებთ

ბაკეთებ

ბაკეთებთ

ბაკეთებთ

—

აკეთებ

აკეთებთ

მაკეთებ

მაკეთებთ

ბვაკეთებ

ბვაკეთებთ

აკეთებს

აკეთებენ

მაკეთებს

მაკეთებენ

ბვაკეთებს

ბვაკეთებენ

ბაკეთებს

ბაკეთებენ

ბაკეთებსთ

—

ქოთხ ხანას ერთად მოვუყარეთ თავი. უიაროთ ასე
ბოლომდინ და ვნახოთ რა გამოვა!

დრო გავლილბ.

2. ვაკეთებდი	ვაკეთებდით
ბაკეთებდი	ბაკეთებდით
გაკეთებდით	—
აკეთებდი	აკეთებდით
შაკეთებდი	შაკეთებდით
გვაკეთებდი	გვაკეთებდით
აკეთებდა	აკეთებდნენ
შაკეთებდა	შაკეთებდნენ
გვაკეთებდა	გვაკეთებდნენ
ბაკეთებდა	ბაკეთებდნენ
გაკეთებდნენ	—

შენს რომ გათავებულის (სისრულის) სახე მიეცეს, ჰრე-
ფიქსად ერთეული თანდებული უნდა მიუძღვანათ: გავა-
კეთებდი, მივაკეთებდი, მოვაკეთებდი, შევაკეთებდი, ჩავა-
კეთებდი, წავაკეთებდი...

დრო გავლილი უსრულესი.

3. ვაკეთე	ვაკეთეთ
ბაკეთე	ბაკეთეთ
გაკეთეთ	—
აკეთე	აკეთეთ
შაკეთე	შაკეთეთ
გვაკეთე	გვაკეთეთ

აკეთა	აკეთეს.
მაკეთა	მაკეთეს
გვაკეთა	გვაკეთეს
გაკეთა	გაკეთეს
გაკეთეს	გაკეთესთ.

ბერძნული ალფბეტი.

4. მიკეთებია	გვიკეთებია
მიკეთებინარ	გვიკეთებინართ
გვიკეთებინარ	—
გიკეთებია	გიკეთებიათ
გიკეთებივარ	გიკეთებივართ
გიკეთებივართ	—
უკეთებია	უკეთებიათ
უკეთებივარ	უკეთებივართ
უკეთებივართ	—
უკეთებინარ	უკეთებინართ
უკეთებინართ	—

ქვემოთ მოცემულია წინ თანდებული დასრულებები.

დრო მომავალი.

ძოგორც ბერძნულში, ქართულშიაც ამ ზმნის მომავალად ახლანდელი სახე იხმარება: ვაკეთებ; და თუ წინ თანდებული მოუსვით, გამოვა: გავაკეთებ. . .

II. შახტა პირობითი.

ახლანდელი.

5. შეკეთების	გვეკეთებისა
შეკეთებინე	გვეკეთებინეთ
შეკეთებინეთ	—
გვეკეთებინე	გვეკეთებინეთ
გვეკეთებინეთ	—
გვეკეთებისა	გვეკეთებისათ
ვეკეთებინე	ვეკეთებინეთ
ვეკეთებინე	ვეკეთებინეთ
ვეკეთებინეთ	—
ვეკეთებინე	ვეკეთებინეთ
ვეკეთებინეთ	—

ჩინ თანდებული დასრულებს.

გავლილი.

6. ვაკეთებდე	ვაკეთებდეთ
გაკეთებდე	გაკეთებდეთ
გაკეთებდეთ	—
აკეთებდე	აკეთებდეთ
შაკეთებდე	შაკეთებდეთ
გვაკეთებდე	გვაკეთებდეთ
აკეთებდეს	აკეთებდნენ
შაკეთებდეს	შაკეთებდნენ

გვაკეთებდეს	გვაკეთებდნენ
ბაკეთებდეს	ბაკეთებდნენ
ბაკეთებდესთ	—

რინ თანდებულა აქაც.

მომავალი.

7. ვაკეთო	ვაკეთოთ
ბაკეთო	ბაკეთოთ
ვაკეთო	ვაკეთოთ
აკეთო	აკეთოთ
მაკეთო	მაკეთოთ
გვაკეთო	გვაკეთოთ
აკეთოს	აკეთონ
მაკეთოს	მაკეთონ
გვაკეთოს	გვაკეთონ
ბაკეთოს	ბაკეთონ
ბაკეთოსთ	—

რინ თანდებულა აქაც.

III. შ ა ხ რ ა ნ ა ტ ვ რ ი თ ი .

გავლილი.

8. შეკეთებინოს	შეკეთებინოს
შეკეთებინო	შეკეთებინოთ
ბეკეთებინოს	ბეკეთებინოთ
ბეკეთებინო	ბეკეთებინოთ

გვეკეთებინოთ	ვეკეთებინოთ.
ე — ს	
ვეკეთებინო	
ეკეთებინო.	

რინ თანდევსული.

ახლანდელი.

9. ვაკეთებინოს	გვავაკეთებინოს
გაკეთებინოს.	გავაკეთებინოთ
გაკეთებინოსთ	ავაკეთებინონ
—	გვავაკეთებინონ
ავაკეთებინოს	გავაკეთებინონ

რინ თანდებული.

მომავალი.

10. ვაკეთებინა	გვავაკეთებინა
გაკეთებინა	გავაკეთებინათ
ავაკეთებინა	ავაკეთებინათ.

ღმისაგ წინ თანდებული.

ჩატვრით დახწას ანა აქვს შინთა შოწის ტრიალი. —

IV. შახწა დასაქმებითი.

ჩეკვითი:

11. —	ვაკეთოთ
აკეთე	ავაკეთო
აკეთოს	ავაკეთონ.

რინ თანდებული.

12.	—	ვაკეთებდეთ
	აკეთებდე	აკეთებდეთ.
	აკეთებდეს	აკეთებდნენ

ჩინ თანდებული.

დაშლითი.

13.	—	ნუ ვაკეთებთ
	ნუ აკეთებ	— აკეთებთ
	— აკეთებს	— აკეთებენ.

ჩინ თანდებული.

ბრძანებითი.

14.	—	ან ვაკეთოთ
	ან აკეთო	— აკეთოთ
	— აკეთოს	— აკეთონ.

ჩინ თანდებული.

მიძლეობა.

15. ლათინო გერუნდი: კეთება, გაკეთება.
16. — გერუნდივი: საკეთები, გასაკეთები.
17. — სუზინი: საკეთებლად, გასაკეთებლად.
18. ასლანდელი: კეთებული, გაკეთებული, მკეთებელი, გამკეთებელი.
19. გავლილი: ნაკეთი, განაკეთი, ნაკეთები, განაკეთები.
20. მომავალი: საკეთებელი, გასაკეთებელი, კეთებადი, გაკეთებადი.

ღმაზედ მეტი შემოკლება და შეიძლება? ოთხმოცდა ორის მაგიერად გამოვიყვანეთ ოცი სანა.

ზა უნდა ვთქვათ, რომ მიმოხვრა გამოვიდა, უნაკლულა.

ძომელიც ზმნა ასე დაბრუნდება, სჩანს ამ კალაპოტს მოჭყეულია და, მამსადაძე, კანონიერი ყოფილა.

ტრავალია ზმნა, რომელიც ასე მიმოხვრის, მაგალითად:

ვააბუნებ (აბუნა დაუპაციებელ სტუმარსა ჰქვია), ვააბჯრებ (აბჯარი-რკინის ტანსაცმელი), ვააგარაკებ (საუნეთა ვეხლი), ვაადვილებ, ვაალქაცებ (ვგლახავებ), ვაამებ, ვაასპარეზებ (ვასარბილებ), ვააშკარავებ, ვაახოვნებ, ვაახანავებ, ვაახანოვანებ (მოხდენილ ქალად ვეხლი), ვაბარებ, ვაბევრებ, ვაბერებ, ვაბერიკაცებ, ვაბერიკავებ, ვაბოგანოვებ (ვაპროლოცარიებ), ვაბრკოლებ, ვაბრიყვებ, ვაბრუნებ, ვაბრუებ, ვაგებ, ვაგემრიელებ, ვაგლახავებ, ვადილებ, ვადავებ, ვადგენ, ვათავებ, ვათამაშებ, ვაკვირვებ, ვაოცებ, ვალაგებ, ვანუგეშებ, ვაპრიალებ, ვასრულებ, ვატარებ, ვატრიზავებ, ვატრიალებ, ვაფიქრებ, ვაფთხილებ, ვაფუფუნებ, ვაქებ, ვაქორწინებ, ვაღრიალებ, ვაყვედრებ, ვაშენებ, ვაშინებ, ვაჩემებ, ვაჩუმებ, ვაცმევ, ვაძინებ, ვაწვალებ, ვაბაძავ, ვაბანგლავ, ვეველები, ვევერჯიშები, ვეწარავ, ვეითხულობ, ვეპოვულობ, ვესცემ, ვესცნობ, ვესწვამ, ვესწერ, ვჭამ, ვჭეჭე და სს. და სს.

წქ დაერთვის ცალკე მიმოხვრა ზმნისა: «ვსწერ» და «ვეწერები». —

ღმას წინეთ რომ ვსთქვით, ყოველი მოქმედებითი ზმნა «გადამდგომარებითდება», აი ამისი დამტკიცება:

ვააბუნავობ, ვააბუნლები; ვეაბჯრები, — ვააბჯრობ; ვააგარაკობ; ვადვილობ; ვალქაცლები; ვეამები; ვასპარეზობ; ვააშკარავლები,

ვანოენებ; ვბანაობ; ვბანოვნობ; ვებარები, მეზევრება, ვბერ-
ლები, ვბებრლები, ვბერიკაცლები, ვბერიკაცობ, ვბოგანოზღები,
ვბოგანოვობ, ვბრკოლლები, ვბრიყვლები და სს. და სს.

შმათი ვიმოხვრწას დიდი განსხვავება აწა მოუყანა, —
ისეთი ვაინც, წომ მოქმედებითი წმნის ვიმოხვრწაში აწ.
გვენასწა; მაგალითად:

ვკეთლები.

ვკეთლები, კკეთლები, კკეთლება.
 — ით, კ — ბით, კ — ბიან.
 ვკეთლებოდი, კ — ბოდი, კ — ბოდა
 — დით, კ — დით, კ — დნენ.
 ვკეთებულვარ, კ — წარ, კ —
 — ვართ, — წართ, — ან.
 ვკეთებულვიყავ, — იყავ, — იყო
 — ვიყავით, — იყავით, — იყვნენ.
 ვკეთლებოდე, კ — დე, კ — დეს
 — დეთ, კ — დეთ, კ — დნენ,
 კეთლებოდე, ნუ კეთლები, არა კეთლებოდე.

შადგომარებითი წმნის ვიმოხვრწას ბევრჯერ აწა აქვს
პირთა შორის ტრიალი და სხვა მნიშვნელობა თუ აწ
პირველასე, — წადგან ყველა თაფთაფისთვისა კომადგომარ-
ებას. —

სხვა მაგალითი კიდევ:

მძინავს, მძინა, მძინებია, მძინებოდა, მძინებოდა, მძინებო-
დეს და სხვა და სხვა.

ღმის წინეთა ვთქვით, ზაიოს ღრსიეპისკოპოსი ორად ჰყოფს ქართულს ზმნებსა. შირველ ზიგს მოჰყვება ზმნა, რომელიც იწყება მათა და შეორეს — რომელიც იწყება ვათა.

ძალიან მკვიდრი საფუძველი აქვს ამას:

1. არა თუ მარტო ჩვენი, სხვა ყოველი ენის ზმნებიც ორ უმთავრეს ნაწილად განიყოფებიან: «მოქმედებითად» და «მდგომარებითად». ეს ცვლილებაც უნდა მიეტყოს ზმნასა, რა სხელიც უნდა დაერქვას, «ფნებითი», «უგუნაქტვეითი, უმეშვეობითი», თუ «ურთიერთაწრობითი», — ზმნა მანაც ან მოქმედებითი იქნება, ან მდგომარებითი. ღმ ორ ბანაკს ვერც ერთი ზმნა ვერ წაუგა; —

2. ქართულ ზმნას ჰრეფიქსად, მოწინავედ, ან «ფ» უნდა უჯდეს თავსა, ან «მ». ზანა არა, სოგი ისეთი ზმნაც არის, რომ თითქო არც ერთი არ უჯდეს ამ ასოთაგანი, მსგაღ:

თოგს, წვიმს, ქუხს, ცრაბახობს...

ძაგრამ ზმნა ან ჰირნაკლი უნდა იყოს, — რომელც ასულავე ვიტყვით, ან მესამე ჰირად მოყვანილი, რომ აღარც «მ» უჯდეს, აღარც «ფ»; —

3. ღქამდინ რომ უღლვილებასა ვშინჯავდით, იქ დაგიონასეთ, რომ ერთსა და იმავე ზმნას, მნიშვნელობის მისეღვით, ხან «ფ» უჯდება თავსა, ხან «მ».

ძა კი ერთხელ გულის ამასვე დაუჯერებთ, რომ ზმნა ან «უ» თ იწყება, ან «მ» თ და უთუოთ მოქმედებითი არის ან მდგომარებითი, — შეიძლება აღარც ვატივოთ აღარც ვატრელოთ და პირდა პირდა პირ იმ კანონს მივმართოთ, რომ უკლსედაც ქართული მიმოხერს არის დაფუძნებული და აშუაბებული, თავისი ცვლილების აუარებელი სიმრავლით ჩვენი ბუნებითი ხასიათისათვის რომ კინაღამ გვადალატებინა და საქმე ძნელი ყოფილა, კინაღამ თავშივე აგვადებინა ხელი.

ჩვესნით ამ კანონს თუ არა, ცხადად დავინახავთ, რომ მანცა დამანც ბეჭი თავსატეხი, — შერეულობისა არ იუოს, არცარაფერი აქა ყოფილა, — და დადრეკვილობაც სულ ტყუილად უბრალათ შეგვრჩებოდა.

ჩვერ თვალწინ ეს განვიხილოთ, რომ ზმნის პრეფიქსი, თავი, წარმოგვიდგენს იმისს საკუთარ ნაცვალს ასეულს, — ან თუნდ ასე ვთქვათ, ზმნის განპიროვნებასა, — და ბოლო — ე. ი. სუფიქსი, ხან პირსაც გამოგვიხატავს; მარათალია, მაგრამ უფრო კი ხმასა, რიცხვსა, დროსა და სხეს გვიჩვენებს ზმნისას:

მ ინდა, გ ინდა, უ ნდა; გვ ინდა, გ ინდა თ, უ ნდა თ;
მ ინდ ოდა, გ ინდ ოდა, უ ნდ ოდა; გვ ინდ ოდა, გინდ ოდა თ,
უ ნდ ოდათ; ვ ინდ ომი, . . . ვ ინდ ომიბდი, . . . მი მინ-
ლო მიბია. . . .

სქემად მოვიყვანოთ ახლა ის პრეფიქსები და სუფიქსები, ე. ი. დასაწყისი და დაბოლოება, რომელნიც ცხოვლად გამოგვიხატვენ ზმნის პიროვნებასა და მნიშვნელობასაც.

ჰერ ისეთი ზმნის სქემა, სადაც მოთავეებს მ.

მ ს ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

რიგი	პირველი პირის		მეორე პირის		მესამე პირი
	თავი	ბოლო	თავი	ბოლო	თავი და ბოლო
1.	მ	—	ბ	—	ჭ, ს — ს. ა.
2.	მა	—	ბა	—	ა — ს. ა.
3.	მე	—	ბე	—	ე — ს. ა.
4.	მი	—	ბი	—	უ — ს. ა.
5.	მის, — მიე, მიო,	მიო,	გის, — გიე		უის, —
	მიუ —	—	გიო, — გიუ —	ს. ა.	უო, უუ, — ს. ა.
6.	მო — მომ	—	მოგ	—	ს. ა. მოჭ, მოს, ს. ა.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

1.	ბმ	—	ბ	—	თ	ჭ — თ, ს — თ.
2.	ბმა	—	ბა	—	თ, სთ	ჭა — თ, —
3.	ბმე	—	ბე	—	თ,	ა — თ, —
4.	ბმი	—	ბი	—	თ,	ე — ნ, ე — ნ.
5.	ბმიე, — ბმის, —	ბმიე — ბმის	} — თ,			უ — თ, უ — ნ.
6.	ბმიო, — ბმიუ, —	ბმიო — ბმიუ				უ — თ.
7.	მობმა	—	მობგ	—	თ	მობჭ, — მობს, — თ.

ქმ სქემასში მოუყვანილს თავსა და ბოლგოს მიიღებენ
 შემდეგნი, მაგალითად, ზმნანი:

შ ს ო ლ ო ო ბ ი თ ა დ.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ა დ.

რიგისა.

1. გონისა	გწადის	გვგონისა	გვწადის
გონისა	გწადის	გგონისათ	გწადისათ
ჭგონისა	ჭწადისა, ან სწადის	ჭგონისათ	სწადისათ.
2. ვაქვს	ვაწევს.	გვაქვს	გვაწევს
ვაქვს	ვაწევს	ვაქვთ	ვაწევთ
აქვს	აწევს	აქვთ	აწევთ.
3. მეტრფის	მერევა	გვეტრფის	გვერევა
გეტრფის	გერევა	გეტრფისთ	გერევათ
ეტრფის	ერევა	ეტრფისან	ერევისან.
4. მიმძიმს	მიძველდება	გვიმძიმს	გვიძველდება
გიმძიმს	გიძველდება	გიმძიმთ	გიძველდებათ
უმძიმს	უძველდება	უმძიმთ	უძველდებათ.
5. მიოკებს	მიუხვებს	გვიოკებს	გვიუხვებს
გოკებს	გოუხვებს	გოკებთ	გოუხვებთ
უოკებს	უუხვებს	უოკებენ	უუხვებენ.
6. მოგწონს	მოგყავს	მოგვწონს	მოგვყავს
მოგწონს	მოგყავს	მოგწონთ	მოგყავთ
მოსწონს	მოჭყავს	მოსწონთ	მოჭყავთ.

ესა მერე სქემა წმინის, სადაც მათავეებს ვ.

მხოლოობითად.

რიგი.	პირველი პირი	მერე პირი	მესამე პირი
1.	ვ	ვ, — ს —	ვ — ს, ს — ს.
2.	ვა	ა	ა — ს
3.	ვე	ე	ე — ა, ე — ს.
4.	ვი	ი	ი — ა, ი — ს.
5.	ვა	ა	ა — ა, ა — ს.
6.	ვე	ე	ე — ა, ე — ს.

მრავლობითად.

1.	ვ — თ	ვ — თ, ს — თ	ვ — ნ, ს — ნ.
2.	ვა — თ	ა — თ	ა — ნ, ე — ნ.
3.	ვე — თ	ე — თ	ე — ნ.
4.	ვი — თ	ი — თ	ი — ნ, ი — ან.
5.	ვა — თ	ა — თ	ა — ნ, ა — ან
6.	ვე — თ	ე — თ	ე — ნ, ე — ან.

ეს სქემით თავსა და ბოლოს ითვისებენ შემდეგი წმინები.

მხოლოობ.

მრავლობ.

1.	ვბრავ	ვცრუობ	ვბრავთ	ვცრუობთ
	ვბრავ	სცრუობ	ვბრავთ	სცრუობთ
	ვბრავს	სცრუობს	ვბრავენ	სცრუობენ.

2.	ვაბნევ	ვაწუნარებ	ვაბნევთ	ვაწუნარებით
	აბნევ	აწუნარებ	აბნევთ	აწუნარებით
	აბნევს	აწუნარებს	აბნევენ	აწუნარებენ.
3.	ვებრძვი	ვენდობი	ვებრძვით	ვენდობით
	ებრძვი	ენდობი	ებრძვით	ენდობით
	ებრძვის	ენდობა	ებრძვიან	ენდობიან
4.	ვიჭერ	ვიტანჯები	ვიჭერთ	ვიტანჯებით
	იჭერ	იტანჯები	იჭერთ	იტანჯებით
	იჭერს	იტანჯება.	იჭერენ	იტანჯებიან.
5.	ვოხუჯობ	ვოქროვლები	ვოხუჯობთ	ვოქროვლებით
	ოხუჯობ	ოქროვლები	ოხუჯობთ	ოქროვლებით
	ოხუჯობს	ოქროვლებს	ოხუჯობენ	ოქროვლებიან.
6.	ვუკიფი	ვუშვებ	ვუკიფით	ვუშვებთ
	უკიფი	უშვებ	უკიფით	უშვებთ
	უკიფის	უშვებს	უკიფიან	უშვებენ.

ესაა ამ ორსავე სქემას ერთად მოფუყარათ თავი და რმდენათაც შეიძლებოდეს შევამცირათ; — ვნახათ რა განზრახვა. —

მ ს ო ლ ო ბ ი თ.

პირველ პირი	მეორე პირი	მესამე პირი
მე	ბ ს —	წ, ს, ა წ — ს; ს — ს.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ.

ბმ ფ — თ	ბ — თ, — წ, ს — თ	წ — თ, ს — თ წ, ს — ს.
-------------	----------------------	---------------------------

ეს არის უცვალეობელი კანონი ყოველი ქართული ზმნისა, ორგვარ ზმნას გარდა:

1. სხვა კანონი აქვს ზმნისა, რომელსაც მიმოხვრასი ეხმარება არსებითი ზმნა «ფარ»; —

და 2. სხვა კანონი აქვს ზმნისადაც, რომელიც არის უიროსაკლი.

ესენიც გავშინჯათ:

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ.

ვზივარ	ვწევარ	ვდგავარ	მოვდივარ
ვზიხარ	სწევხარ	სდგახარ	მოდიხარ
ვზის	სწევს	დგას	მოდის.

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ.

ვზივართ	ვწევართ	ვდგავართ	მოვდივართ
ვზიხართ	სწევხართ	სდგახართ	მოდხართ
ვზიან	წევანს	დგანს	მოდის.

ყოველ ამგვარ ზმნას შიგა და შიგ თავთაჟისი ცვლილ ება აქვს, მაგალითად:

ვზივარ, ვიჯექ, დაუჯდები; ვსხედვართ (ვზივართ არ იხმარება); ვიჯექით ან ვისხედით; დაუსხდებით; —

ვწევარ, ვიწექ, ვწევბოდი, მწოლიარე, ან მწოლარე; —
 ვდგავარ, ვიდექ, ვდგები, მდგომი, ნადგამი. . . .

რამ მიზეზით ყველა ამისთანა ზმნა უკანონოდ ითვლება.

სიწინაკლი ზმნა იმ ზმნას ეწოდება, რომელიც მარტო მესამე პირობად იხმარება:

ელავს, ქუხს, თოვს, წვიმს, თენდება, ღამდება, მწუხრდება, ვახშმდება, ცივა, ცხელო, გრილო, თბილო, უნდა.

ელავდა, ქუხდა, თოვდა, წვიმდა, თენდებოდა, ღამდებოდა, მწუხრდებოდა, ვახშმდებოდა, ცივოდა, ცხელოდა, გრილოდა, თბილოდა.

იელვა, იქუხა, . . . დაცხა, დათბა, აცივდა, აგრილოდა.

ეელვა; ეწვიმნა, აგრილებულ იყო, აცივებულ-იყო.

უელავს, უთოვია, აცივებულა.

იელვოს, დათბეს, აგრილდეს.

იელავს, ან იელვებს, — დათბება, აცივდება. . .

წმინდის კიდევ ერთი უცნაური ზმნა, რომ არც სხვის იცვლის, არც დროსა, არც პიროსა და არც რიცხვსა: უნდა!

უნდა ატრიალოს, უნდა ეტრიალებინა, უნდა დაატრიალოს; უნდა ვატრიალო; უნდა მიატრიალო-მოატრიალო. . . . უნდა გვეტრიალებინა, უნდა ეტრიალებინათ.

წმინდა მიმძღოლი თანდებულები მოვიყვანოთ, რომ ვნახოთ, რა და რა მნიშვნელობას აძლევენ ზმნასა.

ეს თანდებული რიცხვით წმინდის თხუთმეტი, — ზოგჯერ რაი ზმნის ცალკე მიმოხედავით მოვიყვანეთ: მაქვს და მყავს:

ა, აღ, გა, და, მი, მო, შე, ჩა, ამო, გამო, გადა, გადმო, მიმო, შემო, ჩამო.

მაგალითები:

ვახამ, ვახნევ, ვალ, ვატარებ, ვაფრენ, ვაჭენებ, ვგზავნი, ვდი-
ვარ, ველი, ვზიდავ, ვიარ, ვივლი, ვიტან, ვიღებ, ვკაფავ, ვმარ-
თავ, ვრბი, ვუშვებ, ვჩეხ, ვჭხტი, ვჭყავარ, ვჭყეები და სხ.

ყოველი ამ ზმნათგანი წამოძღვანებს ყველა ამ თანდუ-
ბულებს სწორეთ ისე, როგორც ზმნანი მაქვს და შეყვს.

ავდივარ

აღვალ

გავდივარ

ღავდივარ

მივდივარ

მოვდივარ

შევდივარ

ჩავდივარ

ამოვდივარ

გამოვდივარ

ვადავდივარ

ვადმოვდივარ

მიმოვდივარ

შემოვდივარ

ჩამოვდივარ.

ხოგი სხვა ზმნაც არის, რომ ან სახე აკლია ან დრო,
და ან რომელსამე სახეში თუ დროში სწრულებით იტვლება:

ვხედვ, ღვიინახე, ღვიინახავ; ვზივარ, ღვივარ, ღვივარები; ღ-
ვალ, ვიარ, ღვივლი; ვაძლევ, მივეცი, მივსცემ; ვწევარ,
ვიწევი, ღვიწევი.

და სხ. და სხ.

აკანონოთ დასში გადადის ყოველი ამგვარი წმინა.

წანდებულებისას თავისს დროსედ ვიტყვით, წა თვის სებისაც არიან; — მაგრამ აქ კი ეს მანაც უნდა ვსთქვათ, რომ, სედნადებისა არ იყო, ყოველთვის უცვლელად წხე ბიან და წმინა ისე უნდა მიმოიხსენებოდეს, თითქმე თანდუ ბული სულ არა ჭქონიყო.

შემომეფეს, შემომეფადა, შემოვიყვან, შემოვიყვანოს. . . .

აღვაშენებ, აღვაშენებდი, აღმიშენებია. . . .

ამ კანონის გამოისობით ერთი მიმოიხსენა უნდა მოა ვიყვანოთ კიდევ, რომელიც თავისთავად დიად კანონიუ რია, მაგრამ სოკიერთს ახლანდელ მთხვევლებს კი ძალიან უჭირვებს საქმეს:

აღვიარებ, აღვიარებ; აღვიარებდი, აღვიარებდი, აღვიარებდა; აღვიარე, აღვიარე, აღვიარე; აღვიარო, აღვიარო, აღვიაროს; აღმიარებია, აღვიარებია, აღვიარებია; აღვიარებდე, აღვიარებდე, აღვიარებდეს; აღვიარებინოს, აღვიარებინოს, აღვიარებინოს; აღვიარე, ნუ აღვიარებ, არაღვიაროს.

გერუნდი: «აღსარება».

გერუნდივი: «აღსარებო».

სუპინი: «აღსარებად, აღსარებლად».

მიმდებარე, ახლანდელი: აღსარებელი, — (რომელიც სათქმელი იყო და არისცა); — «აღსარებელი», — (რომელსაც უნდა ეთქვას, ან უნდა სთქვას); «აღსარებელი», — (რომელსაც უთქვამს და ამბობს).

გავლილი: «აღსარებული» (თქმული).

მოძავალი: სააღსარებო, «აღსარებადი».

ჟროი კანონი კიდევ და დავაბოლოვოთ კიდევ ამდენი
ფმნასკედ საუბარნი; — სჯულისმდინ კი სუ ჩაჭყეკებითო, ანა
ვინ გვითხრას; — ზოგი თვითან თქვენ იკვლიეთ, ჩემო
სიცოცხლე შვილებო; ზოგი სხვათ იკვლიონ, ვინც სიყვას
რულსა ჭგობნობდეს თავისი აღმზრდელისა და ფესკედ
დამყენებელი დედა ენისს.

ჴშინად მოხდება ორი ფმნის განუშორებლად ტრიალი
მაგალითად:

მინდა ვსწერო;

მინდოდა მეწერა;

მდომებოდა — ვსწერდი;

თუ მოვინდომე — დავსწერ;

რომ მომენდომებინა — დავსწერდი.

ჴმ გვარადვე უღელს შეებმინა:

მწადს, მსურს, ვფიქრობ, განვიზრახავ — ვსწერო.

«მოწადინე, მოსურნე, მდომელი» — წერისა, «ფათავებ
ფმნასკედ წერასა და ვარცა ფმნასკედ გამთავებელი წე-
რისა».

თავი IV.

ზ მ ნ ი ს ზ ე დ ა ს .

ეს ქართული სხელი ძალიან უდგება ლათინურს adverbium's.

ზმნისზედა არის მეოთხე სიტყვის ნაწილი და ეწოდება ლექსთა მათ:

«რომელნი აღნიშნვენ ადგილსა, ანუ დროსა, ანუ სხესა მოქმედებისა, გინა მდგომარებისა» (ლათინური გრამმატიკის განმარტებით).

«რომელნი მიჭყევიან ზმნასა აზრისა მისისა განსაბუჯითებლად» (ფრანგული გრამმატიკით).

«რომელნი გამოსთქმენ ვითარებასა, ანუ გარემოებასს სხვა ვითარებისა ანუ მოქმედებისა» (რუსულით).

«რომელნი გვიჩვენებენ გარემოებასა, დროსა, ადგილსა და წოდებასს (ქართული, დაგ. ჩუბინოვის).

«რომელნი აჩვენებენ (ვის?) მოქმედებისა ანუ ვნებისა ვითარებასა, წოდებასს, დროსა და ადგილსა» (ქართ. ზღაპ. იოსელი).

«ზმნისზედაა არს ნაწილი სიტყვისა, რომელიცა გვართა, მოქმედებათა და ვნებათა აზრათა დაჭნიშნავს» (ანტონ ქათაღ.)

ჩვენ რაღა ვთქვით?

სწორეთ ზმნას დაჭყევა ფუნქციულად ეს სიტყვისა

საწილი, რომ მოქმედება აჩის გამოსარკვევი, თუ მდგომარეობა, ცხადად გამოიჩვენებოდეს:

«იქ» მივალ; «აქ» მოდის; «ხვალა ვნასავ; «გუშინ» ვიყავ; «მხიარულად» მიდიოდა; — «უეჭველად» იტყვის; სასხელი «ზმნად» იქცა, ზმნა ჯერ «სასხელად» და შერე ისევ «ზმნისხელად».

ძრავალია ამგვარი ლექსი და გრამმატიკოსნი აქაც ცდილობენ ყველას ისე მოუყარონ თავი, რომ გარეთ აღარც ერთი აღარ დაჩხეს. — ჴმისთვის ზოგი რვადს ჰყოფს ზმნისხელად; ზოგი თორმეტად; — ზოგი, რომ გორც ჩვენი ჰსტივტემული რაფ. ერისთავი, ჩვიდმეტადს; — მაგრამ — რამდენაიწადაც მოქმედება ან მდგომარეობა განვითარდება, ეს სისწორით მამინ ითქმის, რომ დესაც სისწორით ჯერ იმას შევიტყობთ, თვითან მდგომარეობა და მოქმედება რამდენი აჩის, — და ამისს გამოსარკვევას ვინ დაადგება, თუ ეს არ გადავთქვით, რომ ყოველი სასხელი ზმნად იქცევა?

ძამ ეს ვიკმაროთ სათქმელად, რომ «ზმნისხელა გამოსარკვევით გვიჩვენებს ზმნის მნიშვნელობას».

ღსლა მოვიყვანოთ, რაც რომ მოგვაგონდეს, ზმნისხელა «პირველსახე» რაც თავისთავად აჩის «ზმნისხელა» და არა გადმოკეთებული:

1. ჩვენებითნი:

აქ, იქ, მანდ, აქეთ, იქით, მანდეთ; ასე (და არა ესე), აგრე; ისე; შინ, შიგნით, გარე, გარეთ, ქვემოდ, ზემოდ; ჩემსავით, შენსავით, ამასავით, მაგასავით, იმასავით; ჩემებრ, შენებრ...

2. წოდებებითნი:

თითოთითოდ, ათობით, ასრბით; ათსად, ათიათასად; წევილად; მრჩობლად. ბევრად, მრავლად, მრავალჯამიერად; ცოცად, ნაკლებად, ამდენად, მაგდენად, იმდენად; კენცად, ლუწად, რამდენად, რაოდენად.

3. დროითნი:

დღეს, ხვალ, გუშინ, გუშინწინ; გუშინდულად, დღევანდულად; წუხელის, წელან, გუშინლამ; წუხანდულად, წელანდულად; ზეგ, მაზეგ; სახვალიოდ, საზეგიოდ; წლეულ, შარშან, მერმის, საგაისოდ, გაისობას.

4. ვითარებებითნი:

რათა, როგორ, ვითარ, რანაირად, რაფრად; კარგად, ავად; ღამაზად, მშვენიერად, თეთრად, ფერადფერადად; მკვირცხლად, მარღად, სწრაფად, სასწრაფოდ, საჩქაროდ, საგანგებოდ, საიასალოდ.

5. დამტკიცებითნი:

ღიად, ოღობნაც, მართლა, მართლად, სწორედ, ბეჭითად, ქვემარიტად, ზედმიწევნით.

6. გადათქმითნი:

არა, არას დროს; არაოდეს, არასოდეს, ვერა, ვერასდროს; ვერაოდეს; სულაც არა, სრულიად არა; — სრულიად ვერა; — არაფრად, ვერაფრად.

7. გადაქცევითნი:

ქვად, წყლად, ღრუბლად, ორთქლად, ნამად, ღამად; ნადირად, ფრინველად, აღამიანად, კაცად, პეტრედ, ქალად, სალომედ; წიგ-

ნად; ქალღაღად; კითხვად, წერად, თხზვად, თარგმნად, ძილად, მღვიძარებად, ჟღერად, ღვთობად, წოდებად, . . . გადამოქმედებობად, გადმომდგომარებობად, — ლათინურად, ინგლისურად, ჩვენებურად, მათებურად.

ძოგორცა ვჭნედავთ ზმნისზედა უფრო სშირად დაბოლოვდება «დათ.» — კანონის წინააღმდეგობა კი სრულუბით აწა იქნებაწა, რომ ეს ასო ხანდახან «თად» და «თაად» იქცევოდეს; — მეტადრე მაშინ, როდესაც მიმდევრო სიტყვა ისეთი ასოებით იწყება, რომ იმათთან «დ» ყურს ეხროთირობოდეს. — **ქ**ანდახან საჭიროც არის ესა, რომ ან სიტყვის უკმეხობა ან მოგვივიდეს, ან კაკაფონია ან შემოგვეპაროს, ესე იგი: ერთხანისხმის გახშირება.

ქა რომ ესეები გვეცოდინება, რამდენათაც უნდა იყოფებოდეს ზმნისზედა, სულერთია, აღმანდკი მოსწავლეს ან გაუჭირდეს საქმე.

ჩაგრამ, სხვა რომ აწა იყოს რა, — სვინიდისის დასამაშვილებლად მანც მოვიყვანოთ, როგორც ჭყოფენ ზმნისზედას ჩვენი სიტყვისმეტყველნი.

1. ადგილობრივად;
2. რადენობრივად
3. რიცხვითად,
4. სშირობითად,
5. შემკრებლობითად;
6. განკერძობითად,
7. ჩვენებითად,
8. წესებითად,

9. დამტკიცებითად,
10. უკუთქმითად,
11. საწადად,
12. შემჩნობლებითად,
13. მუუდრებითად,
14. უთანამდებობითად,
15. კითხვითად,
16. საიჭვოდ და
17. მსწრაფლობითად.

ღღვილად შეიძლება ერთი ამდენი კიდევ დაემატოს.

1. განფითარებითად,
2. განზვიადებითად,
3. განწობლებითად,
4. განმსჯელობითად,
5. მკრესელობითად,
6. მკელობლობითად,
7. საფნებელობითად,
8. მართლმკვეთელობითად,
9. შეწამებითად,
10. მართლმხედველობითად,
11. დასახელებითად,
12. დასაქმებითად,
13. დაბოლოებებითად,
14. განქიქებითად,
15. გარესკნელობითად,

16. თაგხედობითად და

17. ათათასასათას ნაირობითად.

ჩაგრამ რა გამოვიდა: დიამც იუოს — მეწყეობაში თორა მეტი ბრუნვა ოთხის მაგიერად, ან უღლვილებში ათი და ოცი მიმხვრან ორისა და სამის მაგიერად.

ძველს დროში იცოდნენ, სწავლას დიდად აძნელებდნენ, რომ მეცნიერთა რიცხვი თუ გამრავლდა, მეცნიერებას პატივი აეუკება; — ხეენს დროშიაც კი გვახსოვს ამგვარი ქველმოქმედება თვითან მასწავლებელთ მათავეებისა; მაგრამ მე ხევი შვილებისათვისა ვსწერ და ნეტავი, თქვენი სიტყვებით, იმდენს შევიძლებდე, რომ ამ გრამმატიკასაც ერთი ათად შევამოკლებდე და იმის სწავლასაც უოველს ქართველს ერთი ათად უფრო გავუადვილებდე; — თორემ ან რაგორ შეიძლება მოსთვალოს კაცმა, რა და რა გვარია არის ზმნის ზედა, — და ან, რომ შეიძლებოდეს კიდევ, რა საჭიროა?

სიტყვა არ არის ისეთი, რომ ზმნისზედად არ გადაიქცეოდეს. —

ძიადი დ ასთვალეთ ანლა, რამდენიათქო.

თავი V.

თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი.

ეს მეხუთე სიტყვის ნაწილი, თანდებული, დაკრეკვა ურველს იმ სიტყვას, რომელიც ან წინმიუძღვის ლექსსა და ან თან მიჭყვება, რომ იმისი მიმართულება დაგვანახვოს.

(ემ სიტყვის ნაწილს ზუება შანშოვანი და თვითან ღნტონ ღათალიგოზიც ხანდახან ანთრონს უწოდებენ (ზრპოთ); მაგრამ ანთრონი, ე. ი. ისეთი სიტყვა, რომელიც სხვა ენებში აწესებით სახელს ან წინ უძღვის, ან თან მისდევს უფრო სქესის გასაწხევად, როგორც მაგალითად: der, di, das; — le, la, les; the, და სხვ. — ჩვენს ენაში არ არის, — რადგან არა ფრისთვის არ არის გამოხადებო.)

ემ მიზეზით ჯერ ორ რიგად იყოფება თანდებული:

მიმძლოლად და მიმყოლად.

შირველი რიგის თანდებულები, რიცხვით თხუთმეტი, ზმნის მიმხვრანშივე გავიდანით; მაგრამ არის კიდევ იმავე რიგისა რამდენიმე, რომელიც იქ არ შეგვხვდრია:

აი, ამ შირველი რიგის თანდებულები:

ა, აღ, გა, და, მი, ლო, შე, ჩა; ამა, აღმა, ამო, აღმო, გამო, ღამო, მიმო, შემო, ჩამო; — ზე, წა, უ, უ — დ, თვინიერ.

შეორე რიგის თანდებულები არიან სამგვარნი. თავის თავად უველა თანდებული ისე უტვლეელი არის, როგორც

ზმნისზედა; მაგრამ ესენი სასჯელებს შეეთხოვიან ბრუნვე-
ბის გარეშე, — და ეს არის მიზეზი სამშობილად დაყოფისა:

1. ზირველი რიგის თანდებულები მისდევენ სასჯელ-
ბითს ბრუნვასა:

თი, თ, თურთ,

მაგალითი:

ივანეთი, კატით, კატითურთ.

ჩან ნათესავობითსაც მისდვენ:

მაგალითი:

ამისით, იმისით, თავისით, იმისითურთ.

2. მეორე რიგის თანდებულნი მიჭყეებინან ბრუნვას
უფრო ნათესავობითსა:

გან, გამო, მებრ, ებრ, დმი, თვის, მიმართ, მომართ:

მაგალითი:

კატისგან, კატისგამო, კატისამებრ, კატისებრ, კაცი-
სადმი, კატისთვის, «კატისა მიმართ», «კატისა მომართ».

ჩმავე ბრუნვას მოითხოვს მიმძღვლელთაგანი თვინიერ:

თვინიერ კატისა.

და მიცემითს მიჭყეებინან:

მაგალითი.

მთას აქეთ, მთას იქით; ამ მთას გარდა; სახლს გარეთ; ამას
უწინ, ამას წინათ, ჭერქვევით, ჭერქვეშ, ამას მერმე, იმასუკან,

სახლში (შემოკლებით, რადგან სახლსში, მარანსში, კალ-
თასში-არითქმის.) კოკაში, კოკასშიგან, ამაზე, ამაზედ, ამასა-
ზედა, იმასთან, იმასთანა, ამასავით, იმასავით. . .

ტუ ერთ-ერთი ამ თანდებულთაგანი პირველს რიგში
გადავიდა, მაშინ, სამწიგნობრო კილას განონთამებრ,
მიცემითის მაგიერად ნათესავებითს მოითხოვს:

მაგალითი:

«გაქდა» ამისა, «წინეთ» ამისა, «ქვეშე» ჭერისა; «მერ-
მეთ» იმისა და სხვ.

ჭაკრამ სამწიგნობრო კილას განონებისას აქ მე საუ-
ბაჩს არ გაგიგებქლებთ, — რადგან მეჩე ვაპირებთ ამა-
ზედ ლაშარაკსა.

ძერ აწმყო, მეჩე ნამყო და მეჩე მეორადაი.

წმას კი ვასწენებ აქა, რომ სამწიგნობრო კილასში თან-
დებული ხშირად შიგ შუა სიტყვასიაც ჩაეკვეტება ხოლმე;
მაგალ:

მიწავიდოდდი, — რომ მივიდოდდი

მიხდენწავიდოდა, — რა რომ მივიდოდა; ამგვარი
დექსთმოყვანილობა გასაკონათ დიად საამოა, მაგრამ ახ-
ლანდელს სასაუბრო ენას სულ ადარ ეთვისება.

შმავე მიცემით ბრუნვას უძღვიან პირველი რიგის თან-
დებულები.

რეკანაცა ვთქვით, რომ თანდებული თავისთავად არ
იცვლება, არც ბრუნვითა და არც მიმოხვრითა; — მაგრამ
თუ თანდებული ისე შეუერთდა რომელსამე სიტყვას, რომ

აზრის გამოუცვლელად მოცილება აღარ შეიძლება, მასინ, როგორც შეერთსორცბული, იმ სიტუაციის ცვლილებას კი ვეღარ დააბრკოლებს;

მაგალითი:

პირველთაგანი, პირველთაგანისა, თავანსა, — თავანმა;
ხელქვეითი, — თისა, — თსა, — თმა: —
ცასქვეშეთი, — თისა, — თსა, — თმა; —
შენებრი, — რისა, — რსა, — რმა.

ღმ თანდებულებში აზრის ერთი, რომელიც ცალკე უნდა მოვიყვანოთ, ამიტომ რომ, თავისნება მისსურვივით, ხან ერთ ბრუნვას მისდევს, ხან მეორეს: ესაზრის თანდებული «ფით».

ღა სიტუაც «ი» თ დაბოლოვდება, იმას მისდევს სახეობითში და სხვას ევქლას მიცემითში:

კაცივით, ნაღირივით, გმირივით, ცხენივით, ქალღღივით...
პეტრესავით, კლდესავით, — მთვარესავით, ოქროსავით; —

ღმ თანდებულებს უნდა დავმატოთ კიდევ სამი ქარსოული სიტუაც, რომელიც აზრის ბოლოს მოექცევან:

1. მეთქი, როდესაც განასლებით ვამბობ ჩემსავ სიტუაცებს:

რომ გითხარ, ღავწერ მეთქი, აი, ღავსწერე კიდევ.

2. თქო, როდესაც 1. პირი მეორეს სიტუაცს აბარებს მესამესთან:

«თუ გიყვარღვ ეგწიგნი მალე დამიწერეთქო.

და ვ. ო, წოდესაც მოუბარე მესამე პიროს ნაღაპარსა
კეეს მოგვითხრობს:

«დრო რომ მქონიყო, უთუოთ ღავსწერდო.

თავი VI.

ყ ა გ შ ი რ ი.

ყავშირი ისეთს სიტყვასა ჭქვია, რომელიც შეატებს,
დააკავშირებს ორს ან რამდენსამე სიტყვასა, თუ აზრსა,

მაგალითად:

«**ქ**ალი და კაცი»; «ქალიცა, ჯატიცა, გოგონცა და ბი
ჭიცა».

პეტრემ კალამი აიღო და პავლეს წიგნი მისწერა.

ყავშირიც ორ რიგად იყოფა:

ერთ რიგს მოჭყეების მარტივი ჭავშირები, მოკლე,
ერთ ან ორ მარცვულთან სიტყვები;

მაგალით:

და, ცა, ნუ, ნუნუ, აკი, რადგან, რახან, რარომ, რაკი, როგორც,
ვითამ, მაშ, როცა, თუ, თუმცა, არ, ვერ, არც, ვერც; — ან, ანა-
რად; გინდ, გინდა, თუგინდა, თუნდა, თორემ, ოღონდ; ხომ,
მაგრამ...

ჩუქრე ზიგს მოჭყევიბიან ლთულე კავშირები, — დამაკავშირებელი აზრები;

მაგალით:

ვინაიღვან, ამაღრომე, ამიგომრომ, იმისთვის, ამისთვის რომ; ამნაირად, ამგვარად; სადაც, როგორც, არასდროს, არაოდეს; როდესაც, ამასიქით; თურომ, თუ არა და, — თუგინდრომ ასე რომ (არა ესე), ისე რომ, კიდევე, კიდეცა, კიდევაც, მაინც, მაინცა და მაინც, მაინც კი, მანამ, მანამდინ, მანამდისინ, მანამდისინაც; ნუთუ; ნუუკვე;

ყვერი ზმნისზედა და თანდებულიც იხმარება ხელმეკავშირად.

თავი VII.

შ რ ი ს დ ე ბ უ ლ ი.

შორისდებული იმ ხმას და იმ სიტყვასა ჰქვია, რასაც კაცი უნებლიედ წამოიძახებს მწუხარებით, სიხარულით, მრისხანებით და სხვა ამგვარი გრძნობით.

აჰ, ოჰ, ეჰ, იჰ, უჰ, ვაჰ, ვეჰ, ვაჲ, ვაჲშენ! არიქა! ეეჰუ! — გიშვიშ! აჰაჰა! სსს! სუ, რუ! ნეცა! ოჰ, ოჰ, ოჰ! ჰა, ჰა, ჰა! ერიჰა! ზარაქალა!!

შოკრისდებულად ზოგი ზნისზედა იხმარება, ზოგი თანდებული, ზოგი კავშირითა, და ზოგი ზმნაცა.

ჩქარა, ჩქარა! მალე, მალე! ნუ-ნუ! ავაპა! ზე, ზე! ნუიქ, ნუიქ! მიშველეთ!!

ზრის ერთი შოკრისდებული; რომელიც თითქო სიტყვას გვიმტყუნებს, რომ ქართულს ენაში მდედრობითად და მამრობითად გასაჩხევი სიტყვები არ არის. სიტყვები არ არის მართლან არც ერთს სიტყვის ნაწილში, ამ მეშვიადეს გარდა; — აქ კი არის ერთი, რომელსაც კაცი არ იტყვის და ქალი კი: «ქა»!

შოკრისდებული, რომელსაც ზმნისზედა, თანდებული და კავშირი, არც დაბრუნდება, არც მიმოიხვეწის; მაგრამ, თანდებულისა არიყოს, თუ სხვა სიტყვას შეუერთსოცდა, მაშინ კი იმასთან იტრიალებს;

მაგალით.

სულ ვაჟ ვაჟს აძახებდნენ.

— არიქასა ყვიროდნენ.

იმათმა ბარაქლამ დაგვაყრუვა.

5 ლეკ. 1881. შაბ.

შემოკლებული ლექსიკონი

სიტყვებისა, რაც ძვირათღას იხმარება ქართულს
ლაზარაკსა და წერაში; — ან რაც სხვა ენებიდან
არის შემოტანილი.

ახანოზი, ებანოზი — შავი ხე.

ახვა — *ახ* — ჰარკი, ჰატარა ხურჯინი.

ახედი — *ამად* — amadou — ხის სოკო.

ახეხარი — მოუფლელი ვენახი.

ახრეშუმი — *خراش* — ჭიჭნაური, ყაჭის ნართი.

ახუნა — გამოშტერებული, ჩერხეტი.

ახჯარი — *ახ* — აღმაგი, რკინისპერანგი.

აგარი — *آگرد* — ველი, მამული, სოფელი.

აგარაკი — *آغاراک* — დაბა, სხნავი მიწა.

აგნისანი — ხე მშვენიერი და უნაყოფო.

ზვანაკი — *शलავას* — ვიკასტი, თული.

ვეჯი — *يوخ* — *вещь* — ნივთი, ნივთიულობა.

ველი, ველიანი — ფერფლი, სანავე.

ვეჟანდი = უზანგო *اورنگو*.

ვექსონი — *ჯვავ* — *auctor* — მომქმედი, შემთხვეელი.

ვინამატი — *ოწინაწი* — ბერკეტი, ამწევი ძელი.

ვინი — *عزير* ძვირფასი, სათუთი, სატრფო.

ვინამატი (nombre d'or), თვლისთავი.

ვეიასტება — მოუცილებლობა, ვერმეცილებს, თანადგენება
აუღლიება.

ვეილა — სსმა, ჯვანა.

ვერა — *αχα* — კლდოვანი, ფრიალა კიდე, ნახილი, სი-
მაგრე.

ველამი — დროშა, ბაიჩალი.

ველქსირი — გამონახალი, ელქსირი.

ველი — ქიმიურად სითხე, გაწყალებული.

ველიქოთი — ანეულობა, შფოთი.

ველიტრიონი, ხამანწავი — *le huitre* — უსტრიცა.

ველმაცერადი — იჩიბი.

ველა — რიგის სსხნავი.

ველქატი — გლახა, საბრალა.

ველლოანი — მიმხვედრი.

ველყი *عق* — ყიფი, თავმოძრონი, მედიდური.

ველავი *ավբավ* — ხმა, მოთქმა მოთხრობა.

ველბრანი — *انباران* — მესურსათე.

ამბოკარი — მარტოხელი კაცი.

ამბრას — სუნელი, სუნი ამბრისა.

ამბუსი — საქმიო ჭურჭელი, перота, ხუფი.

ამპარტავანი — *ამპარტავან* — ამაჟი.

ამპიწი — *ambitiosus* — ყიფი, თავმოძვნი.

ამეთვისტო — *аметиств*.

ამრეზილი — *morose* — მოწყენილი, მოჭმუსული, ცხვირ-
ჩამოშვებული.

ამქმელი — ბებია, მშობიარეს მომვლელი.

ამხანაგი — *امخانه* — ტოლი, შემწე, მეგობარი.

ანაზდეულად — იჩქითად, მუის, მსოფვად, მსწრათელ, იმ-
წამსვე, მუნთქვესვე.

ანარჩია — *anarrhea* — სისხლის ავარდნა; ფღვის გაბრუ-
ნება, მიქცევა, მოდენა ეპირჩია — მობრუნება;
მოქცევა.

ანგარიში — *انگريش* — თვლა.

ანდაზა — *انداز* — მაგალითი, იგავი, თქმულაბა.

ანდეძი — *ان درز* — უკანასკნელი ალთქმა.

ანკვირა — *anchora* — ღუზა, якорь.

ანზარუთი — საქმიო მასალა.

ანტი — ცოცხალი, ფხიზელი, ცელქი.

აოშვა — გადახვნა.

აპრიალება — შეხურება, შეფიცება.

არკა — *Арка* — მარქი, მარსი, ჭიმჭიმელი.

არტორნი — *Артуров* — სიტყვის ნაწილი მარცვალი, თან-
დებული, — არტიკლი.

ანმადანი — შორეული ძღვენი.

ანჯასხი — *انچاسخ* — შაფიქვა, მადნეული.

ასთაკვი — *astacus* — ზღვისკიბო, კირჩხიბი, ჭომარი.

ასო, ასონი; — ასოასოდ დაყოფა, ასოასოდ ამოკითხვა.

ასპარეზი — *اسپر* — შინდორი, სტადიონი, სახენი ადგილი.

აუარებელი — სათქმელად შეუძლებელი.

აუგი, აუგანი — სირცხვილი, საცცხვინელი.

აუთიონი, აუქიონი — სამართი, *руль*.

აუორიაქება — აკლება, ახრება.

აურა, — იაღქნის შესაბამი ტილო, *парусь*.

აურადიტი — ვენერა.

აუსკა — თხელი კანი.

აღაპი — *ἀγάπη* — *agape* — ქელება

აღბორება — განრისხება, მძვინვარება.

აღლუმი — აღზიდვა, დახედვა, გადახედვა.

აღმსაარებელი — მწწამებელი, საწმუნეების, სიმაართლის მთქმელი.

აღძვრილება — ახსნა, გამოცხადება.

აშკარა — *اشكارا* — ცხადი.

აშკი — შავთული.

ახორვა — ერთიერთმანერთზედ მიყრა.

ახმასი — *احماق* — უშნო მაღალი, დიდი.

ახოვანი — მოხდენილი ტანადი, ღონიერი.

ახორი — *اخر* — ბაგა.

აჟა — თხონა, ვედრება.

აჯანღებს, — უება — აშოფოთებს, არევა.
აჯიდოსანი — მანდილოსანი;

ბაბრი — ჯიქი.

ბადალი — მაგიერი.

ბაგრედი — براق — ბაირაღი, საეკლესიო დროშა.

ბაგმე, ბაგმეკი — სანათი, საკმეველი, საკმევი.

ბათალი — პირუტყვთ მკურნალი.

ბათილი, გაფაბათილე, — გაფაუქმე, ძალა წავართვი.

ბალოთა, — შესაკრავი, застёжка, agrafe.

ბაღბა — შოღოქი.

ბაღლაში — ფაღლაში — φληγμα — мокрота.

ბანაკი — բանակ — დროებითსადგომი.

ბანოვანი — بانو — ქალი ჰატიოსანი

ბარქა — بار — გურთხევა, დაღოცვა.

ბარი — بر — დაბლობი, მთა და ბარი.

ბარტყულა — ბერისთავსხური, клобукъ, froc.

ბარქაში — ღრმა თეფში.

ბარჯი — კეტაკავი, ჯონკავი. —

ბაქი, ფახი — დამუქრებს სიტყვით შეშინებს.

ბაშმალი — بشمل ხარკი სულზედ გადასახადი.

ბაჭატი — ბაჭია.

ბგერა — რეკა, წკარუნებს, ცემა.

ბედვეი — განსლებული ძველი.

ბედითი — ცუდი, საძაგი.

ბეჭრი — 10,000. —

ბეთალმანი — წინდი, სვამაგიერო.

ბელლარი — გაყვანილი წყალი.

ბემი — βήμα — ბიჯი; амфитеатръ.

ბენძლი — უმუშევარი ილეკტრო, необработанный металл.

ბერილი — გამოყვანილი, — обработанный.

ბერკეტი — აზარმაცი, ოწინარი. —

ბელურა — чижикъ, serin.

ბეწვის თეზაფი — волосный скипидаръ.

ბეჭვა — ჩაბეჭვა, — ქსელის ჩამაგრება.

ბზარი — გაბზარული, განაბზარი, გამსქდარი.

ბიზი — ჩასმული ძელი, ჩარჭმული. . .

ბირკა — ბალახი, репейникъ.

ბირთვი — სიმრგვლე, ბურთი.

ბიჟიკი, ბიჟინა — ირმის შვილი.

ბლაგვი — } ჩლუნგი, ულესი.
ბლიგვი — }

ბლარჯი — უღვეველი, გაუღვიებელი.

ბოწვერა — ხავსი.

ბობლანო — საკრავი, დაირა.

ბოკანო — მარტოხელი, ამბოკარი, ტაბარუკი.

ბოდიში — შენახება.

ბოზი რიუ — მემრუშე.

ბოიკი — ორის წლის მოზვერი.

ბოკვერი, ბოხვერი — ლომის შვილი.

ბოლი, ბოლად — ერთიანი, ერთიანად, *ОПТОМЪ*.

ბოლოტის წყალი — სჯიმიო მსსლას.

ბოლოქი — *كَلْب* — *ПОЛКЪ*, დასტი, მწყობრი.

ბონდი — *pons* — გაბმუფი ხიდი.

ბონა — *ბიბრძე* — დიდი ჩრდილას ქარი.

ბონგა, ბონგვა — მძვინვარება, მრისხანება.

ბონა, ბონაკი, ბონასისარმატი, სჯიმიო მსსლას ბლას
ხეული.

ბონგნეული — გაშმაგებული, გაცეცხლებული.

ბონი, ბური, ბურუსი — მშრალი ნისლი.

ბონოტი *بوریا* — ქეციანი.

ბონძიკი — ბკმა, ბკენა

ბონჯალი — ვადა, ჰემანის დრო, — ჟამი.

ბონჯლი, ბონჯლიანი — გონძიანი, ჯირკიანი.

ბონტანი — მტილი.

ბონქლომი — სკეტავი, სკეტო.

ბობო — ხალხის გროვა, ჯართა სიმრავლე.

ბბე — მშენიერტანადი.

ბბდვინვა — ღრიალი, ყვირილი.

ბბე — მტვერი.

ბბმა, ბბენა, — ბონძიკი, წაბონძიკება.

ბბენი — ტყვია.

ბბენი — ჯალა, *ОЛОВО*.

ბბუჟა, ბბუჟა — თრება, დათრება.

ბბვილი — ჭრილობა, წყლული.

ბბვბე — უმანვილო, გონებასაკლები.

ბუგრი — მხატვალი, მკვლევარი.

ბუმიბა — ბრძოლა — უუმბარა, ბომბა.

ბუნაგი — დიდი მხეცის სადგომი.

ბუნიობა — დღე და ღამის გასწორება, არდადეგი; — равно-
денствие, equinoxe.

ბუჩანი — თვლელა.

ბუჩნა — ღვინის ქინქლა.

ბუჩუსი — მდაბლობის ღრუბელი.

ბუსტული — ~~ბუსტა~~ — ბუსტა, ფსტა.

ბუსუსი — წმინდა ბაღანი.

ბუტკო — სახლგამონასკული, bouton, зародышь.

ბულა — ხარი.

ბული — მრთელი, ღამი, მშვიდარი.

ბუძგი — ძაწობის შვილი.

ბუწუწი — დაუფარცხელი თმა.

ბუხუსი — ღორისა და ღამის რისხვის სმა.

გაადამიანებს — კაცად გამოიყვანს.

გაადვილებს — სიძნელეს მიუღებს.

გაამაოებს — დაუფერებელ — უოფს.

გაამკარავებს — განცხადებულ ჭეოფს.

გაბამს — ქსელს დაჭყენს; საუბარს გააგრძელებს.

გაბანრული — გალანძღული, დატინებული.

გაგლისპებული, გამდგარი.

გადმომჩქერი — წყალი მალეღამ ძინს რომ ეგვეთება.

გაჭალავი — სარეცელი, საკაცე.

- გავალ — დასაქრული საჭმელები.
გათოშვილი — შენაწივი.
გამკილაფი — დამცინებელი.
გამკრესელი — ამკლები, გამცარცვაფი.
გალექებული — ძალიან მთვრალი.
გალხობა — დადნობა.
გამანაგი — ერთის დღის ნახნაფი.
გამობუტკვა — თვალბის ახილვა.
გამოქნილი — გამოკეთებული, დარბილებული.
გამტიერება — გამელაუტება.
გამსტრობა — ჭაშუშობა, დათვალეერება.
გამქისებული — განადირებული.
გამყიფება — გამოშრობა, გამოფუტურება.
გამცემელი — მოლადატე.
გამცემი — ჰურადი, უხფი.
გამჭირვალი | ნიფთიერება, რომელშიაც სინათლე გადის,
გამჭვირი | გასჭვირს.
განგოზილი — შეღებილი, შელესილი.
განგურდევა — გვერდის აქტევა, განდრევა.
განზაფება — გახსნა წყალში. . . .
განთქმა — ხმის დაგდება, ხმის გავრცელება,
განკვართვა — ტანთ გახდა.
განკუთვნიო — განსაკუთრებით, საკუთრად.
განპატიყება — სასჯელის გადაწეუტა.
განქიქება — შერცხვენს.
განჩემება — შეჩვენება, გაგდება, დაკარგვა.

განძება — გაგდება.

განძვინება — მხეტნური განრისხება.

განწონა — ტანში მახვილის გატარება.

გარდახვევა — გზის აქცევა; ჭირის გადადება.

გარდახვევნა — სიუფარულით მოხვევა, წილ ყოფნა.

გარემოქცევით — გამობრუნებით.

გარესკნელი — გარეგანი შესახედაობა, — *внѣшній*.

გარეშეუწერელი — განუსაზღვრებელი, თვალაუწვდენელი, —
неограниченный.

გარეწარი — უხალისო, უნდომი, დაუდევარი.

გარინდული — დასუსტებული, დაუღონოვებული.

გარისი — გარეული, ველური.

გარსი — ნაჭუჭი, ქუთუთო.

გასაგნვა — ნიშანში ამოღება, ნიშნი სდადება.

გაფშეკა — გამაგრება, გახშობა, აბურცვა.

გაქარჯვა — დაწეწვა.

გაქელვა — ფეხქვე შხაგდება და ზედსიარული.

გაქიშხება — ყინში ჩადგომა, წინააღმდეგობა.

გაქურთხვა — გაფტქვნა.

გაყმობა — გაყმაწვილება.

გაცბუნება — გაოცება, გაკვირვება.

გაძვერა, გაიძვერა — მოხერხებული, ხერხიანი მატურნი,
ინტრიგანი.

გაწბილება — შერცხვენა.

გაწთობა, — რკინის გაწთობა, გაფოლადება.

გაჯახნირება — გაუხეიროვება.

გაჯიქება — სიბრყვე.

განურვა — კარისა.

გაძრახ — განგებ.

გეგმია — სახლის პლანი, ფასადი.

გეზად — გასწვრივ, ბარებაზად.

გელა — ცეცხლ-სარევი რკინა.

გემსი, გვიმსი — ტანის ჩიქი.

გერგილიანი — მარდი, მოხეჩხებული.

გერმა — ფრინფლის თევთიკი, ბუმბული.

გერმა — შუქი, დანისლული, МАТОВЫЙ.

გვანდრაკი, გვალაგი — ხემოდახი.

გვანდრუტი — უუთი.

გვანჯილა — ССЛИТРА.

გვირახი — ხეყელი, ტონნელი.

გვირისტი — კერვისრიგი.

გიშვა, გაგეშილი — გაწვრთნილი ძაღლი.

გიდელი — წნული სკიფრი.

გიობა — ლანძვას, ცუდად ხსენება, გმობა.

გილიაქმათი — ბრძნული თიხა.

გიუი — შმაგი, ხელი, სულელი, ცოფი; ნაღვლიანი, რეგ-

ვენი, ტეტერი, შლეგი, შტერი, ფეთიანი, შეთიანი.

გირაგი — საქაჯავი.

გოგირდი — сѣра.

გლანჯი — თამბაქო.

გლისპი — ჯიუტი, ანხელი; გაკრეჭილი.

გნომი — γυαμη — ბუნებით ნიჭიერი.

გოგუთი — თოფუნი, — გუჩნი, — კვერთხი.

გოდლედი — კედლის ბურჯები, *contreforce*:

გოდოლი — მალაღი კოძი.

გომიზი, გომიუსი, — *gomme, résine*.

გოგნა — წახვევა.

გრდემლი, ზინდანი — ზოდი, *наковальня*.

გრემი თვალები — ჭრელბუქი თვალები.

გრეჭი — ბერძენი, *грекъ, гречинъ*.

გროვა — კრება, ხალხი, ჯარი, ჯოგი.

გრძნება — ჯადოება.

გრძნეული — მოჯადოებუდი.

გრძნობა — შეტუება.

გრჯლა — დიდი ტოტი; იმასსეთი — ბოჩჯლი, მუ-
რე რტო, მწვერვალი, კეწეწი, კუნწუხი.

გუდანაბადი — *ранецъ*.

გუდასტვირი — *вольшка*.

გუთანი — ერქვანი.

გულაგი — მათრასა.

გულადლება — ყურისგდება.

გულაძინილი — უსწორ-მასწორი.

გულისობა — ჯავრობა.

გულისმისყოფა — შეტუება, გაგება.

გულისყური — მესხიერება.

გულმანკიერი — ძვირის დამხრამი.

გუმურა — შამანი, — წყლიანი ღვინო.

გუნდი — ჯარი, 6,000 კაცი.

X გუნდრუკი — თეთრი საგმეველი, ладанъ.

X გუშაგი — كوشك — гарнизоль.

დაბალთული — ძალიან წვრილად დაკოდლი.

დაბალითება — ხელისშეწყობა.

დაბრგვილება, დაბრევილება — დაჩლუნგება, დაუღონო-
ვება.

დაბრკოლება — ხელის შეშლა.

დაბლაგუნა — მჭრელის დაჩლუნგება.

დაბლარი — ვენახი სარებიანი.

დაბუდდება თვალებისა — ბევრი ტირილი.

დათბუნება — შეკეთება, დაკკრება.

დაიბაზმურეს — ძალიან დაბარბაცდნენ.

დაისი, დაისითლოცვა — დამის ლოცვა, всеобщая.

დაშბურა, — დაფი, ტაშბურა, тамбуръ.

დამერვა — კრავებისა და ცხვრების შეკრვა.

დამთხე — მომხრახხე, თანახმა.

დამი, დამის მოხდა — ორთქლი, დაორთქლება.

დამრეტი, დასაშვები — დაღმართი, დასაქანებელი.

დამუდრვა — ფრინველების დაღამება.

დამშალული — თითქმის დაშლილი, ადვილი სამტვრევი.

დანავსული — მოჯადოებული, გრძნებით შეკრული.

დანაკისკუდო — ფინიკი, ლეღვი.

დანამასტიკა — მასტიკა, შეხელილი საწებავი.

დანაყური — დანაწური.

დანდური, მყავე ბალახი; ქლიავი.

(+)

Handwritten notes at the bottom of the page, including a circled plus sign and various illegible text.

დაოკება — გამოოკება; მოვლა, შენახვა.

დაწაბა — საფარი ფიცარი. *Смаглица*

დაწანი — გამსქდარი კლდე.

დაწანდო — კურკა ტკბილი ჭერამი.

დაწაჭა — ყანაული, გუშაგი, მეცხვანე.

დაწილი, ებგური — მალღით მოდაწაჭე.

ტალა — მგზავრთ ღამით მოდაწაჭე.

ხუმილი, ხვასტაგი — სახლის ან საქონლისა.

დეტი — დღისით შორიღამ.

დაწიშკანა — *МЫШЬЯКЪ*.

დაწქმა, დაწარქვამ — დაწათარებ.

დაწქმევა დაწარქმევა — სახელს დავსდებ.

დასლობა — განრისხება.

დასტანაგები — ქალთ სამკლავე.

დასწრება — დავესწარ.

დასწრობა — დავასწრე, დავასწარ.

დატეევა — გაშევა, თავის დანებება.

დატეენა — დატეე, მოვათავსე.

დაუდგრომელი — ერთს რასმე რომ ვერ უმუდებეს.

დაუდგარი — ერთს ადგილს რომ ვერ დარჩება.

დაუდგარი — მაწანწალა, ჩამოსახრჩობი.

დაუინება — გაბეაბრება.

დაუუნდება — დამშვიდება.

დაჩინება — შევაჭრება.

დაჩვრეტილი — თითქო დახვრეტილი.

დაწალიკება — დამწკრივება.

დაწბილება — შერცხვენს.

დაწანება — ქალთან დაწოლა.

დაწნება — ფეხით დაწურვა.

დახივდა — ნაცრისფერი დაეფვა.

დგვიფინა — ღვინო წყალ დასხმული ტკბილისა.

დელი — წრევან — შარშან, — გუშინ, — დღევან, — წუხან.

დერგი — ჭურთ უმცირესი ქილა.

დენთი — თოფის წამალი სწრაფი.

დვირე, დირე — ძელი.

ღია — ცთომილი, ზევსი, მუშთარი, კიმკიმელი, იუზია ტერი.

არეა, ჭიმჭიმელი, შარსი.

აფროდიტი, მეღტავრა, ვენერა.

ერმი, ცერვანო, ოტარდი, შერკურე.

ზოჭალი, კრონოს, ალბანტრო, სია ტუჩნი.

მთავარე, ჭინანო.

მზე, კოჭიმელი.

ღიადი — ძალიან დიდი.

დიკტატორი — (ძველებურად) ორთა სამთავროთა მთავარი, (ახლანდურად) თვით-მბრძანებელი.

დილეგი — სპეციალური.

დინგი — ცხვირი, ხორთუმი.

დოსტაქანი — دوستانی — დიდი სტაქანი.

დოსტაქარი — دوستاری — ხირურგი.

დრანჯობა — ურტყვი სიძვისმოყვარება.
დრასტიკი — ძალიან მჭრელი, უმკვეთელესი.
დუგლუგი — კონდახი თოფისა.
დუგუნი — საწათხე, სახირქე.
დუბა, დუქსი — ჭერტოგი.
დუნე — მოშლილი, მოშეებული.
დუჟი — ნერწყვი, დობლი.
დურაკი — საწველი ჭურჭელი.
დურბინდი — ჯოგრი, შორსათვალი.
დუშალიკი — მეძღვნის სახუქარი.
დუხჭირი — ძალიან გონჯი, ცუდი სახის.

ეხანი, დაფი, საკრავი.
ეგირი — კოთხუჯი.
ევადობა — შეურაცხება, ავად მიხნევა, ვერსრულობა.
ევანი — გუთნის ღვედი.
ეზოტა — შექნის.
ეთანატრა — გულს დააკლდა.
ემულტოდა — ექადოდა.
ენკენია — საყდრის კურთხევა.
ეპირრია — épirrhéa — ზღვის გამობრუნება, მოვარდნა,
მოდენა; — მოდენა, მოვარდნა სითხელესი. რომელი-
სამე, ანარარია — გაბრუნება.
ერგასი — 50, — ნახევარ ასი.
ერთხუნებიანი — მონოფიზიტი.
ერმი, ცერვანო, მერკური, ოტარინი.

ერქვანი: ოქოქა, 2 ხარისა.

ხარნა, 4 —

ჯილჯა 8 და 10. —

ერქვანი — გუთნეული.

ეტიკი — გზის მცოდნე.

ეტლი — ცთომილი, ჰლანეტა.

ეტრტი — ტუაფის ქაღალდი, ჰერგამენი.

ეული — უფული, ნაქონი ვისიმე.

ეწდივა — სასმელი დაესსა.

ვალაღი — მოთქმით ტირილი.

ვარაყი — ქანდა, დაოქროვილი.

ვარსკვლავ-მორბედი — ტატანი, მეთეორი.

ვატრისაგებ — ვატრუგებ, სიტუვას ვუტრუგებ.

ვარჯიში — სეფური, მოქმედებისა რისამე სწავლა, შე-
ჩვევა.

ვასხებითი — საერთმანერთო, ურთიერთაწინაობითი.

ვაქესატებ — ვაუფულივებ, ვაღარიბებ.

ვაშა-ვაშა — ბრაფო, ბრაფო; ნეტანეტა!

ვეჟანა — მტრედის ფერი.

ვერაგი — მსაკვარი, მაცთური.

ვითამ — რეტა.

ვიმჯნი } უარ-გჭყოფ, ხელს ვიღებ, განვაგდებ.
ვიჯმნი }

ვინძი — ვინ რა.

ვკლემ — ვარცხვენ.

ვრკაია — თხელი, წყალ ფარული ქვა, კლდე.

ვაგის ჰირი — გარბების ჰირობა.

ვაგტემული — მამხრე, შემოწიგებული.

ვაკვა — ჰირთერობა, ჰირმოთნეობა.

ვაღვანი — ფეხებში შესაყრელი ხუნდი, — თაბალა ასხ.

ვაშბანი — შრომანი, ჯონჯოლი.

ვანგი — ნეკრი, ანაბი.

ვარგანხდილი — თავსარდაცემული, შეშინებული.

ვარინგია — უფითელი ყვავილი.

ვართუში — თავსახურავი.

ვაჯიყობრუსი — მწვანე შაბი.

ვაჯი ყულყანდი — წითელი შაბი.

ვედადსხმა — მიხდომა, თავს დაცემა, თავდასხმა.

ვედამდეგი — ინსპექტორი.

ვედმიწვენით — სათუძვლიანად, ბეჯითად.

ვეესი — Σενც — იუპიტერი, მუშთარი, დია, კიმკიმელი.

ვეიდალი — რკინის საცმელი.

ვენაჰირი — поверхность.

ვესთაბუნებითი — свѣрхъ-естественный.

ვესთავესი — вышній.

ვესთამჩენი — უიფი, ამაყი, высокомерный.

ვეჭარი } მედიდური, ამხარტავანი, величавый, гордый.

ვევაგი, შევაგი — ჩამოწოლილი, обвалъ, завалъ.

ზვარაკი, კურო, მოზვერი — ТЪЛЕЦЪ.

ზევლა — წარმოდგენა, მიბაძვა.

ზევერი, — ხარკი, გარდასასაღი, ბაჟი.

ზევადი — საქმის გადიდება.

ზევი — გამომხვევება და მზადება დიდი.

ზიწინი, ზიწინი, — საქმიან მასალა.

ზიზა — თევზის ქონი.

ზოდიაქო; თორმეტნი ზოდიაქონი არიან:

ვერი — მარტი,

სასწორი — სექტემბერი.

კურო — აპრილი,

ღრინაკელი — ოქტომბერი.

მარხბივი — მაისი,

მშვილდოსანი — ნოემბერი.

კირჩხიბი — ივნისი,

თხისრქა — დეკემბერი.

ლომი — ივლისი,

მერწყული — იანვარი.

ქალწული — აგვისტო, თევზნი — თებერვალი.

ზოზინი — ყოყმანით მოქმედება.

ზოზინა — ამბავის გაუბედავად თქმა.

ზოზბა, — დიდი, მსხვილი.

ზოსტერი — ქამარი.

ზოჭალი — სჯ. კრონოს; ალბასტრო, სატურნი.

ზოზნა: მამალი — ხარი.

დედალი — ფური.

შვილი — ხბო.

ნასუქი ხბო — ზვარაკი, ყოყორაკი.

სახარე წლამდის — ბოხოლა.

საფურე — მოცედი.

სახარე მეტისა — მოზვერი.

საფურე — დეკეული; დიაკეული.

2. წლის მოზვერი — ბოიკი.

საკლავად ნასუქი — უსნი.

საკიდარი ხარი — აზავერი.

გამოუყვებრავი — კურა, ბუღა.

მისი უმცროსი — კურაკი.

შეწირული — სვანა.

ზუზია — სწრაფად მაკვდინებელი გესლი.

ზუთი — სამხედრო თავსახურავი, შლეში.

ზღვე — ქვის იატაკი, ან ხისა.

ზღურბლი — კარის ქუსლის დასადგმელი ადგილი.

თაბასარა — დანიგვზული მხალი.

თაგალა — უბეწო ქათიბი.

თაფა — ბოდიში, დათმობა.

თაფაქალა — верхоглядь, dandin.

თაფლარიგი — მომსადებით დაჭერა საქმისა.

თაფხედი — ბრეფი, სუფელი.

თათანი — შეტუქსვა.

თათვა — ძლიერი დატუქსვა.

თაღათინი — ქართულად ნატა, გამოქნილი ტყავი. პუნილ
სარისკი

თამბაქო — გლარჯი.

თარეში — მარბიელი.

თარხანი — თავისუფალი.

თასყიდი — ქიმიურად თავს მოკვებულად, თავს მიკრული.

თაღლითი — უაღბო სამკობი.

თაყდირი — ქიმიურად დაშრებული.

თახვის ყაირი — бобровая струя.

თეგი, მოთევა.

თენათვისწელი — крепкая водка.

თერქებენთინი — терпентинь.

თეთრყინმიწი — თეთრწითურად

თეჯირი — მისათერქებელი შინმა.

თვალსახინა — თვალთ დასასახავი.

თვალმანკიერი — შურინი.

თვალხენეში — თვალბორცოტი.

თვალ უწდომი — თვალგადუფლებელი.

თიადრის — სსეულებს, ძარღვების სიმსივნე.

თინათინი — შუქი, — მზის შუქი.

თიფთიკი — თხისური, თხის ბუმბულის მადი.

თოთო, თონთლო — ცხილი, თონლო.

თონლო — ცხილად მოხარული.

თუთია — თუნუქს — цинкь.

თქეში, თქოში, თქარი — წვრილი წვიმა.

თხევლა — ბადეობა.

თხიერი, თხიერაკი — ტიკი, ტიკტორს (სომხური).

თხრამლი — ბაყლი.

იაჯკიალი — აქა იქ ღრუბელი.

იაჯქანი — ხომალდის სვეტი.

იასაული — მანდატური.
იასპი — яшма.
ივლონა — тропикъ рака.
იგვრდივი — поперечный.
იოივა — εοικη — ოსეობა.
იკლიკანტურა — მიხვეულ-მოხვეული.
ილეკტრა — металл.
ილეკტრონი — электричество.
ინახი — სავალომი — სასხლომი.
იობელიონი — юбилей.
ირიბი — ურიბი.
იჩქითი — უცეფი, მოულოდნელი.

კაბადონი — თურქლის გვერდი.
კაბდო — სავარცხავი ფიცარი.
კაკეშანი — სანადგელი ფიქრი; ზრუნვა; წუხილი.
კაკნატელა — სავარცხნებელი, хрящъ.
კალაქვა — поташъ.
კალმასობა { ზურის მოკრეფა.
                  { მუხირობა — ღვინისა.
კამბეჩისშვილი, ჯერ — ღოღო,
                                  მერე — ზაქი,
                                  მერე — შიშაკი.
კანაფი — ექსუნჯი.
კანდელი — (chandelle) სანათი.

განკლედობა — სსხელის ბრუნვა, მეჩყეობა.

გაზი — ამონაკვეთი რტო, მოგრძე მოკვეთილი.

გარდალა — ჩაღხანა.

გაფიო — ცხადი სიტყვის გამომჩინება.

გაწანი — ეკლის დობე შატარა.

გბოდე — კლდოვანი ნაპირი.

გდემა — მოლოდინის შიში.

გდემა — სინტხვილის მოჩიდება.

გელი — სსსუქი, შატივი, ნესვი.

გელობა — კოჭლობა.

გენარი — კეთილსახსახვი, მოხდენილი.

გენტრო — χεντρον — შუა წერტილი, ცენტრი, ცქიტი.

გერატო — გამოუყვერავი დარი, караты.

გერშილობა — შირუტყვების გასვლა.

მაკინტალობა — დიდრონისა.

გესი — ნავის ბოძი.

გვეთა — ჭრა; დასწავლა, დასაქმება.

გვეთა — შეგონება, სიტყვის გატარება.

გვეთა — გასაკეთებლად ალება.

გვეთა — დეცემა.

გიდეგანი — განაპირი.

გიდეგნობა — крайность

გიღვა — ძაგება, გინება.

გილოკავად — გაკვრით, გავლით.

კოლტი — ჯოგი დრონისა.

კონი, კონოსი — χωνος — წვერი, კონუსი.

კანქილი — ჭიაფრის ჭია, кошениль.

კარკადილ — ხუთიქი.

კარომი — ჰატარა ტუე, перелѣсокъ.

კაცონი — დაგრეგებული შეშა.

კრეტსაბმელი — ფარდა.

კრესა — ცარცვა, რბევა.

კრია — ხშირქვიანი მიწა.

კრკო — საფრანა.

კრუსუნი — მტკივნეული, მწუნარების ხმა.

კრუტი — ვრუნი.

კუტი — საპყარი, ფესთუვარგი.

კუძტი — شست მწერალი.

კუჭეჭა — გაზასი.

კტენა, ქშენა — ფშვინვა.

ლავიწი — მკერდის ძვალი.

ლანგარი — სპილენძეული დიდი თეფში.

ლანაკვა — ცაცია, მარცხენხელა.

ლანინაკი — სათრევი.

ლანოსტაკი — ქიმიურად შეზავებული საღებავი.

ლევისი — თხელი დარბლი.

ლეიბი — ქვეშადაფენი.

ლეინი, ლანინი — ბამბის სამოსელი.

ლეკვერთხი — წვიფსაკრავი.

ლეჟერი — ხედი ავი შეშა.

ლექი — ძალიან მთვრალი.

ლეში — მძღვრი.

ლიბარდა, ლიბარდაკი — албарда.

ლიბრი — ხალურჯებუდი.

ლიზდი — უზდელი, ბრიყვი, მბედავი.

ლითონი — წისქვილისქვა.

— მადანი.

ლილითარი — ნილითი. Селулила.

ლირბი, ლირთი — უსირცხვილი.

ლიქნა — დაყვავება.

ლართინი — ქვის თიფარი.

ლურბმა — მდინარე ღრმა და მღორე.

ლურტი — უსახკარო და უქონელი კაცი, ბო-
განო, бобыль.

ლურკუმა — მადალი სათლავი.

მაკობა — წერთ შემბა, სამწიგნობრო ჰოლემიკა.

მაფი — ماف — მტრელისთუკი.

მაგვილაკი — სიტყვა მანყინარი.

მაკინტალაბა — გადაბმა დიდთა პირუტყუთა.

კერშილობა ჰატარათა,

ხერბა — ცხვრებისა.

მალამო — სალბუნი.

მალიგორად — ზომით, შეთანასწორებით.

მანდილასანი — მანდილამოსხმული, ჩადრმოსხმული.

მარქა — ქალების თათბირი, ლხინი.

მარგიმუშკი — თაგვისწამალი.

მართვე — ბარტვი.

მარისი — რისი — მარსი, ცთომილი.

მარმაში — ბადეთ ნაქსოვი, кисей.

მარლი — თვალთეთრი.

მასხარა — ხუმარი. (Maschera).

მასკნე — ვაზის ან სვიის წვერები, УШКИ.

მასუკან — მას შეკმეთ.

მატაროცი — უთქმელის წამთქმელი.

მატრაკვეცი — მხეველის მხევალი.

მაფრამა — ماشرف — გულაგი.

მაქანარი — ფლატო ხევის შირი.

მაქვსიერი — მქონე, მქონებელი.

მადარა — მადანი.

მადრიბელი مغرب — აღმოსავლეთელი.

მადრიბული — აღმოსავლეთური.

მაშრიყელი — مشرق — დასავლეთელი.

მაშრიყული — დასავლეთური.

მაშარაფი — ნაშარაბი.

მაშა — ტკეცი, მაყაში, ჟღუნი.

მარჩხი — თვალჭრელი.

მაწაკი — თმა უერთა საფარი, ღუღამბარი.

მაწაწური — ჭურის ამოსახრცელი.

მაწიერი — დიდხანს სამეოფნი, რომ გასძლებდეს.

მახე: ხუნდი, დიდი ნადირისათვის.

ისხერტი, — თავს დასაცემი.

ირეჭი — ფეხით მადლა შემკიდველი.

128 ხე (2)

176

საიფუხო — ფენით დამჭერი.

ილინჯა — გალასსავით.

აკანათი — ფრინფლისათვის.

ზოტიკო — მწყერისათვის.

სატკრედი — ტრედისათვის.

გულყო — ეელსგადასაცმელი.

სარეგვაფი — ესეც თავსდასაცემი.

მახვიმადი — სასებისკვრე ფეხილი.

მახინობელი — ხუმაჩი.

მაჯღაჯუნა — ძილში გულსმოწოლა, кошмаръ.

მგამა, რამგამა, რამგლის — მეზრუნება, რა მენადვლება.

მგბარჩი — მოხარშული, ნახარში.

მგბოლვარე — მღუღარე, ნადუღარჩი.

მგოსანი — მესტვირე, флейтистъ.

მგრაგნელი — ფოთლის შემჭმელი.

მგვარდელ — აქეთ იქით.

მდღეგარჩი — საყოველღეო საზრდელ.

მებოძირი, ნებოძირი — გზაშესახვევი, перекрестокъ.

მეკანე — შემაწყობელი.

მევალე — ვალის გამცემი.

მოვალე — ამღები.

მეველე — მინდვრის მცველი.

მევეზე — მეზღაპრე.

მეთანადრება — გულსმაკლდება.

მეიდანნი — ميران — მერე, ფორე.

მემაჯანი — მაძახუნებული.

- მენაკი — კიბე, სკალა, სავრადუსე, მასტაბი.
მენჯი — კაცის თქო.
მეზრინება — მნებაჲს.
მეჩქანი — ხის გული.
მერეეობა — გრამმატიკულად სახელის ბრუნვა.
მესლიკე — შეთევზე.
მესხვეი — განსხვავებული.
მეუუნდრეკე — მოთამაშე, მტეკვაფი, ПЛЯСУНЬ.
მექმე — მოქმედი, მქმნელი.
მექონოთი — пьедесталь.
მეფესეულად, მეფესაშინა — ანაზდეულად, იჩქითად, უეტრად.
მეჩანგე — арфистъ.
მეძაფი — უქმრო ბოზი.
მეხვაიშნე — მომხრე, მომხმარე.
მეჯლიში — مجلس — ნადიმი.
მეჯურმუტე — მეკობრე, მზარაფი.
მზრახვი — ტუდად მსსენებელი.
მზრახველი — მჩქეველი.
მთხრებელი: — მღვიმე, ხნარცვი, ღრმო, ხარო, ჭა, ჯურ-
ღმული.
მიდმო — ყოველგან.
მიზდი — ქინა, ხელფასი.
მიზდური — მიზდის ამღები.
მიიქვა — მიიკონა, მიიღო.
მიმასი — კაცი საკვირველებათ მოთამაშე, ФОКУСНИКЪ.
მიმოსტვანვა — მინჯდამოხედვა.

- მიმოსწვილვა — ცუდი გამოძიება.
მიმოსხვრა — გრამმატიკულად ზმნის ტრიალი.
მიმღობა — გრამმატიკულად — სსხელზმნა.
მისაგებელი — სსმაგეერო.
მიფანიერება — სწრაფად დამალვა.
მიქცევა ზღვისა — ანარჩისა.
მიღმა — შორიასლო.
მიცს, მიძს — მაქს, მეუთუნის ქმნა.
მიწყიფ — ყოველთვის, მარადის.
მკედი — მომსხო ძაფი.
მკოდოვანი — ფრიად გლასაკი.
მკრესელი — საღოთო მზარავი, СВЯТОТЕЦЬ.
მკსინვარე — მაწყინრად აშლილი.
მკსინვარება — წყენით განრისხება.
მკვეთრ — მაშინვე.
მკვირცხე — სასურველი, სათხო, საამო.
მკვირცხელი — ფეხით მარდათ მაგალი.
მლიფი — გალეული.
მმურკნელი — მრეცხელი.
მმურკნელობით — შესქელებულივით.
მნათე — სასანთლე, ტარასტა. (Староста церковный).
მოხაყვა — მოკეცით ჯდომა.
მოგუობა — магія.
მოდასე — დასისწევრი.
მოფლენილი — მორჭმული — ძლიერი, სსხელოვანი.
მოდინე — მოჯამაგირე.

მართინთლფა — ფერობით მოტყუება.

მოკამათე — რაყიფი, ქიშპი, მოპირდაპირე.

მოლეკა — მოყომრალა, მონაცრისფრე.

მონასიმედ — КСТАТИ.

მოტგვი — ჟრმის თვლისშუა კუნძი.

მოტეწა — ხელფასისა ღება.

მოტვა — დამოტვა, წვეტიანის დარტვაღება.

მოტხმა — მშვილდის მოწიღვა.

მოტხმული — მოტეული, მოწიღული.

მოტი — სმვილასნა ასე მამრი.

მოტწმა — გასაქონლანება.

მოსაზრვა, — ზრება მოთქრება.

მოსაჯული — მოდავე.

მოსმური — მსმელი.

მოსპალვა — (spoliation), ამოწევეტი, — ამოტვრა.

მოსპალვა — } დანაცა.

მოქენება — მოტხვნა.

მოქლანი, ბოქლამი — საკეტი.

მოქილი — მოწნექილი, მორბილებული.

მოყალე — მებეგე.

მოყვარული — რომელსაც უყვარს, მოსწონს ვინმე, რამე.

მოყინება — ავის სახელის განთქმა.

მოქტევა ზღვისა — გამობრუნება, კპირნა.

მოქტევი — მბრუნავი.

მოწიფული — მოსწრებული.

მონღე — მხიარული თვალით და გულთ.

მონღედ — მხიარულად, მონჯულედ.

მონღო — მონჯრილო.

მონო — ხის ღოპოს წყალი.

მონგეჭა — შეძინება, შოვნა.

მონჯარი — მდინარის მონაქონი ხეები.

მონე, მონეობა — მონჯევი, გამარჯვება.

მონეში — წახლისთევი.

მონჯეული — ნახივი.

მონჯევი, მონეში — გადუდნობი მადნეული.

მონჯეში — უმცროსი, ბოლო შობილი.

მონადი, მცხედი — დილის და საღამოს მარკებელი
წვიმა.

მონად — ადრე, მალე.

მონტოვარი — აქმაგი, ჯამეში; შვიანი.

მონე — სძისა და საჭმლის მონჯიარე.

მონეტევი — დამთრგუნეული.

მონელი — ბოსტანი, ხილნარი, წალკოტი, ბაღი, ვე-
ნახი.

მონენარი — უგემო, прѣсный.

მონენარი — შეყელილი, შესქელებული.

მონეტე — მწუთხე, მლაშე.

მონდახილი — барельефъ.

მონდრეგი — უგრძობელი, извергъ.

მონჯათარი — ხორცისწილი.

მონჯნური თვლა — გეომეტრიული შროგრესია.

მუნთქვესვე — მაშინვე.

მუყუყი ხორცის წნილი.

მურსას, მორჭვილი — თვლებით მოჭედილი.

მურღასანგი — МЪДНАЯ ОКИСЬ, ВЕНИЦЕЙСКАЯ ЯРЬ.

მუსიკა — სახიობა, მუსიკა.

მუყათი —

მუშათი — საბელზედ მოთამაშე, ჭამბაჭი.

მქირდნელი — მკიცხავი.

მეირტე, მუვირტე — საზინდარი.

მშვანი — დიდკობილოვანი.

მხნიბავი — გრძნებით შემკრავი.

მცვიდანი — დაუგვეთელად საჭურისი.

მძაფრი — შეუწყალებელი.

მძვინვარე — მსეტური.

მწალტე — უბამური მწარე და მომყავო.

მწვავე — ПРЯНЫЙ.

მწვერვალე — край, вершина, ბოლო.

მწვისე — კაცი ტანით სრული.

მწისე — უსაკო, მცირე.

მწდე — ღვინის დამსხმელი.

მწდეველი — მსმელი.

მწიკვლი, თებო, გემო, ჭუჭყი, ჩირქი, უწმინდური.

მწუთხე, მტუტე — მლანე.

მწულობი — რაზმი, ჭარი, მხედრობა.

მჭახე — მოძმარებელი ღვინო.

მჭახი — ისრითი.

მჭიდრე — ვიწრო რამ ადგილი.

მჭიდროდ — მაკრია.

მჭირსიელ — მოჭირვებით.

მხე — ტკბილ-მყავე.

მხიე, მუიე — ნაცრისფერი.

მხცოფანი — წვერთეთრი ბერიკაცი.

ნაბრძვილი — ჭრილობის ნიშანი, шрамъ.

ნაკვრალი — დაუთესლად მოსული.

ნაფარდობა — რბენა, სტომა, თამაშობა.

ნაკვთი — მოყვანილობით მოშენიერი.

ნამაქიანად — დამჯერებლად, მჭკვრმეტყველად.

ნამი — სისველე, ცვარი, ტენი.

ნამუსი — პირის წყალი.

ნაპრალი — განასეთქი.

ნარაჯი — დაშაქრული, შენახული ზილი.

ნართევი — დამატებული.

ნასი — ვერ-კეთილი.

ნატერფალი — კვალი.

ნატიფი — ნაზუქი.

ნატიფი სახლი — ლამაზი სახლი.

ნაქვთი — სახე, შესედულობა, მოყვანილობა.

ნაქვსი — ნავის სვეტი, МАУТА.

ნაქურჩალი — ხანვისა და ნიფრის ქერქი.

ნაღარა — სამბიკი, ღუმბული.

Колитомъ, აბ
კობსიოზი

ნაყრღუნება — გაუმადლობა.

ნაწევარი — дробь арифметическая.

ნაჭი — წენკო, წენკო.

ნახლი — ძვირფასი ნაქსოვი.

ნები, ნებეული — ხელის გული, ხელის გულისა.

ნევრი — νεური — ძარღვები, нервы.

ნერბი — დედალი ცხვარი.

ნერბვა — ცხვრების კერძილობა.

ნეთვვა — ხმელი ყინვა ძნელი.

ნეჭა — სუფთა ჭილაბი.

ნიანგი — ხვითქი, კორკოდლილა.

ნიკველი — ღორის ცხვირი.

ნირი — ტაქტა, такса.

ნიშადური — нашатырь.

ნიშატი — ხასიათი, ზნე, нравъ.

ნიშატიანი — მხიარული.

ნოყიერი — შემრგო, питательный.

ნოკვა — თხოვნა, ვედრება.

ნოსაღია — ძაღუა, ბიცოლა, ბიძისცოლი.

ობა — ელის ხანაკი, უბინადრო ხალხის დროებითი საშა
ყოფი.

ოგი — ძირქვეში, ჰოდდონნიკი.

ოგრა — შორვა.

ოგური — ერთმანერთთან შეხვეული პირუტყვი.

ოდგი — წინა ხარბიმის ქვესაფენი.

ომბოხი — გაკეთებული ფეხი.

ომირი, ემირი — *امير* — ПОСОЛЪ.

ონკანი — კრანი.

ორთქლი — ბუდი, ონშივარჩი, დაში.

ორცხოველი — ЗЕМНОВОДНОЕ ЖИВОТНОЕ.

ორძილი, — ღობა, — ღოფანი — მცენარე, მცენარებს,
მცენარე, прозябение.

ორჯოფოფანი — ორზოფანი.

ოსტინაგი — ეკონომი.

ოსტრია, — ტრიადი — უსტრია (huitres).

ოფიკალი — ოფიცერი, აფიცარი.

ოფიჭო — სარცხი, სარცხელი.

ოქოქს — აჩანა.

ოშე — ღვინის ამოსაღები კვანი.

ოწინარი, — აზარმაცი, — ძელი დიდქეების ამლები და
ოსტატამდინ ამწევი.

ონშივარჩი — ორთქლი, ბუდი, დაში.

ჰაქრობა — ხასი, დისპუტი.

ჰასუხი — *حاسب* — სიტყვის მიგება.

ჰატივი *طابق*.

ჰაწაწკინა, ჰაწაწკუნა, ჰაწია — ძალიან ჰატარა.

ჰეჟო, ჰერი, ჰერული — ზღვის ქაფი.

ჰერიჰატოელი — перипатетикъ.

ჰინაქსი — სათაფური, оглавление.

ზირადი — თავისი, საკუთარი.

ზირად-ზირადი, თერად-თერად — სხვა და სხვა რიგი.

ზირველსახე — первообразный.

ზირისწყალი — ნამუსი, სინიღისი.

ზირქარცი — თერმინდილი.

ზირქუში — წარბშეკრული, УГРЮМЫЙ.

ზოხიერი — სიმსუქნიანი.

ზოხა — proba — შინჯვა, საშინჯი, ნიმუში.

ზოხის მმართველი — კორექტორი.

ზოფლეს — παραβλημα — წინდათენა, ძნელი გამოსატყ
ნობი.

ზოტასია — παρατασια — წინსიტყვაობა.

ზისი — ψυχή — სული.

ჟალი — იისთერი.

ჟამი — დრო.

ჟამი, ჟამიანობა, ჟამობა — ჭირი.

ჟანგი — ржавчина.

ჟანგარო — мѣдная окись.

ჟინთვა — ვსება.

ჟინჟილი — ანთებული, თითქო ტეტელ მოკიდებული.

ჟრინტელი, ჟრუნტელი, ჟრჟოლა, ტანში სიმცინისა
დავლა.

ჩანმი — رمز მწეობრი, წეობილი ჯარი.

ჩანდი — рейтарь, рыцарь, — მხედარი, — უღონოთ
შემწე, სულგრძელებით მოქმედი.

ჩანნი, — აჩაყი, — იყი.

ჩანტი — ცხენის იარაღი, ალვირედი.

ჩაძი — ჩაცა, ჩაიტა.

ჩემა — ყოველივე, რაც მზალა, სველი, ან ნელდი.

ჩემა — უხედი ცხენი.

ჩემაკი — ჭაკი.

ჩეცა — ვითამ, ვითამც.

ჩეწა — შეძენა, შოვნა.

ჩვალი — ბრინჯაო, ბრონზა; სპილენძი და კალა ერთად.

ჩვილი — Большая Медведица.

ჩთვა — კმანა, — კანმვა.

ჩთული — ჩართული, შერთული, შეწყობილი.

ჩიდე — თავსახურავი, чалма.

ჩიოში — შერყვნილი. ყაობი.

ჩისვა — ცხვართ ჰარსვა.

ჩიხი, ჩიხიანი — დამუქრება, — სანარკელი.

ჩკენა, ჩკინება — ჭიდაობა, შეჭიდება.

ჩუბი — ნათხალი, მეოთხედი, ჩარქი.

ჩუკა — შეწყობილი, გადაბმული.

ჩქა — چو — рога.

ჩწყვა — ზომის, ან წონის შეტყობა.

ჩწყვა — წელის შეშვება, — დასხმა.

ჩწყმა, ვაწყვამ — ბადის დაგება, მახისდაგება.

სააუგო — სარცხვინელი.

სახასრობელი — შესარცხვინი, დასარცხვინი.

საბრი — сабырь.

საბრკომბელი — დამაბრკოლებელი.

საგანგირო — ქარხანა, ზაფხული, ფაბრიკა.

საგბოლისი — ბაზრის სამზარეულო.

სეგვეშელი — დასასჯელი.

საგარცხელა — пилы рубя.

საგარძელი — კრესლო.

საზომი — სწორეთ შესადაკებელი.

საზორავი — დასაწვავი.

საზორველი — შესაწირავი.

საზრი — გონებით მოძინჯვა, მოფიქრება.

სათუთი — უტუქსრად ზრდილი.

სათხეველი — სასროლი ბადე.

საკართული — წვივსაკრავი.

საკარცული — ზატარა სკამლოგინი.

საკისარი — აზარმაცის წვერის სამაგრებელი.

საკუხი — მოსასხამი, ტოლმა, ტაღმა, დურა.

სალამანდრო, — თაღნი: თეთრი, ყვითელი და მოქველი.

სალათი — ტაბუტუნი.

სალიგული — მაგარი გული, უგრძობი, უწყალო.

სალმობა — სატკივარი.

სალზინგი — ბუკის ხმა.

სალტა — დასამაგრებელი შემოსაკრავი.

სალუქობა — წმინდათ ყოფნა, სისუფთავე.

სამზერელი — სპეკტაკლი.

სამოგვე — ტყავისაჩქმე.

- სამსალა — წამალი მაკვდინებელი.
სამუმლე — ჩამოსალარებელი, ПОЛОГЪ.
სამუქათო, სამუქეთო — საქმის სახსრუხო, შესათეკრი.
სამწიკვლე — აბანოს ქისა.
სანდალოზი — ლაქი, ЛАКЪ.
სანთური — ГУСЛИ.
სანიჭარი — ქორწილის შესწევარი.
სანუგვარი — სასურველი, მშვენიერი, ნარნარი.
საოხე — საქირავო, სალალო.
საოცრება — საკვირველება, დიდი სიმდიდრე.
საოხი — სახმარი, მოსახმარი.
საპუარი — უთეხო.
სარგილი — კოლოტის (სატკბილე ტიგის) ჩხირი.
სართი — საცვალებელ დასამატი.
სარკინოზი — სარაცინი.
სარკმელი — ფანჯარა.
საროთი — აისოფიოს კენჭი, მოზაიკა.
საროსკიპე — საროსბიკე; — სკიპო, — სბიკო.
სასალიკო — სათეგზავო.
სასალუქო — საკოხტავო, ЩЕГОЛЬСКОЙ.
სასრევი (სალესავი ქვა): ხმლისა, ნამგლისა, ცელისა.
ხოლანანა: სამართებლისა.
მაქური — დანისა. (1 მუხ: ხობილ)
ხარტი — ცულისა, წაღლისა, ნაჯახისა.
აფუარი — მრგვალი და მბრუნავი.
მასათი, ბასრი, — მაქურის მსგავსი.

მკაშხე

სასტიკი (სომხ.) უწყალო, შეუბრალებელი.

სასუმლობა — შვილობილობა.

სატები — საჩრდილობელი.

სატეხი — საჭურეთელი ძელისა.

სატუხელი — ფარულად კეთილისა ბოროტად გადაქცევა, შეცვლა.

სატუფრება — წლითი წლად განახლება.

საფანელი — ზედ მოსაყრელი ფქვილი.

საფარდული — სავაჭრო, ვაჭრობა, ფარდობა.

საფარდული — სავაჭრობა, ბაზარი.

საქივარი, საქირდალი, საქიქელი, — საკიცხავი, სარცხვინელი.

საქმითსწავლა — პრაკტიკა.

საღარი — შუბლ თეთრი ცხენი.

საფენელი, საყუნელი — სამართებელი.

საყრდნობელი — დასასვენებელი.

საძალი — მოსაძლევი.

საჩქეპე — უმის ქალის გათხოვების გარდასახადი.

სატიქველი — სამოციქულო.

საწდე — საღვინე.

საწილი — მეორე უღელი ხარი.

საწკეპი — მესამე.

საწმისი — მატყელი.

საჭინახელი — გასამრჯელო.

სახადი — სნება, ტიფი.

სახარბიელი — საინტერესო¹.

¹ იხილე სულ ბოლოს.

სახლმოსახლეობა — მეურნეობა, ХОЗЯЙСТВО.

სახმილი — ანთებული დიდი ტეტელი.

სახრვა, სახრობა — ОБАЯНИЕ.

სახუნდარი, საყუდარი — საფარი, სამალავი.

საჯი — ურთელი.

სვინიდისი — ძაღვი — ნამუსი.

სევედა — მძიმე ფიქრი, შავი ნაღველი.

სილფე — გაბედულება, თავსებობა, დაუდევრობა.

სიბედითე — ცუდკაცობა, ფულიდობა.

სიგვესე — დიდი მზაკვრობა.

სითხე — ЖИДКОСТЬ.

სილირბე — თავსებობა.

სიმკაცრე — სიფთხილე.

სიმკოდონე — დიდი სავსება.

სიმეორაღე: ბინისლი — კაცისა და ტანისა მოსის სუნი.

ფსუტი — ამის უღარესი.

შმორი — ნოტიობისა და ღვინისა.

ხრწი — საჭმლისა, ალისაგან.

ტრუსი — მატყლის წვისა.

ნატისუსალი — ხამბისა და ჩვრისა.

სიმტკანრე — უგემოვნობა, ПРЪНОСТЬ.

სინგური — სააქიმიო მასალა.

სინსილა, სიმსილა, —

სირვა — სქელი ერობ კვერცხი.

სირი — ჩიტი.

სირმა — რქოს თმა.

სიღრდა, სიღრდანი — ღრთობა და გარყენილობა.

სიუმილი — შიშშილი.

სიცბილი — შიშინვაკება, გაშმაგებული გულმოსულობა.

სიჭარტლე — შრავალმოუბნობა.

სინარკე — სიძნელე.

სინენეშე (სომხური) — ნორკება.

სკამი: სელი, სვარძელი, მეწი, საყდარი, ტახტი.

სკვითი — СКВОТЪ.

სკირა — თიხის კედელი.

სკიპტრა — ფაენი.

სკიჯი — ჩამინი, შეფიცებული ყურძენი.

სკორე: ფრინველისა — სკინთლი.

თევზისა — ტურტლი.

მცურავისა — ცურტლი.

ცხვრისა — დენგრა.

თხისა — კურკლი.

საქონლისა — ნესვი, კელი.

ღორისა — ჩხრინკელი.

ძაღლისა და მხეცისა — მჩორე.

ტრედისა — ნაედომი.

მშრალი — წივა და ფუნე.

სოისო — ბატების გარეკის სმა.

სომი — შინაღთუნი, ხუთი აბაზი.

სორეტი, სრუტი — ПРОЛИВЪ.

სოქალი, სპეკალი — თვალი ჰატორსანი.

სოდო — დიდი ქათამი.

სწასსლადრი, სწასსპეტი — მხედართმთავარო.

სწერე — თარო; სარკმელი შესადებელი.

სწეტაკი (სომხ.) თეთრი.

სტაგი — რუს სათავე.

სტევი — აქლემის მატყელი.

სტერეომეტრია — სხეულთა ზომის.

სტერეონი — სიზრქე, толща, масса.

სტოლი — გემთა კრება, флотъ.

სულა — შაქრის ლერწამი.

სუნაგი — გაუმადლარი.

სურინჯი — საქმიო მასალა.

სფერა — σφαιρα — ბურთი, сфера.

სქიმა — σχημα — ნაკვეთი.

სხარტი — სამწეყარა ჯონი, კაბედი.

სხარტული — ჩქარი, სწრაფი.

ტაბარი — ნაჯახი.

ტაბარუკი — ბოგანი, ამბოკანი, მარტოხელი.

ტაბასტი — სისხლის დენა.

ტაბუნი — მუნღისთავი.

ტაკუკი — მომცრო საღვინე.

ტარატურა — таратора, ჩქარმორუბარი ვერ კეთილად.

ტარადანა — стерлядь.

ტარხუნა — ტეგან, эстрагонъ.

ტატანა — блудящие огни.

ტბორე — გუბე, ავი გუბე.

ტეოი — ქუსლი, ფეხის გული.

ტეხრა — დიდი ყინვა.

ტიკი (სომხ.) თხიკი.

ტლე — სიტხიანის სადები წამალი. —

ტლუბიჭი — უბინდრო, ნონიხ.

ტომი — τóμος — გვარი, მოდგმა.

ტორღალი — წატლება.

ტოფობა, ტულაობა — თევზების ჰეპლვა.

ტრალი — საკვირველი მზარავი.

ტრამალი — დიდი მინდორი.

ტრიზა — ცხენის ფეხით ტალახის შესხმა.

ტულაობა, — ტოფობა — თევზების ჰეპლვა.

ტურნება — подстергать.

ტუნი, ტუნუნი — ღორის ხმაურობა.

ტეება — თავს-დაცემა.

ტეფია — ბეჭენი.

ტელაპი — ტეემლის ან შინდის ფქვილშეკრული გათხკ
ლებული და გამშრალი მუაფე თათარა.

ტელეა — ცომისავად ზელა.

უბი — უკრავოდ მეწველი.

უბლიმი — გულქვა, უწყალო, შეუბრალებელი.

უბლიმი — უსირცხვილო.

უდებობა — მცონარება, უარმაცობა.

უდიარობა — დაუთმობლობა.

უდიერი — ძალდატანებითი.

უდიერქმნა — ძალდატანება.

უზარეს — უკმის.

უთნო — უფულად უკეთური.

უკდექელი — незазорный.

უკმესი — საწყენი სიტყვის მიგება.

უკუთქმა — გადათქმა, უარი.

უკუნი — ბნელი, წყვდიადი.

ულუფა — საზრდო; რეჰიკი; გაკვეთილი.

უმეშვეობითი — საშუალობითი, საშუალი.

უნჯუფა — მეტად თბილი სახლი.

უნჩიანი — უფრო შესაფერი, უფრო სათნო.

ურიბი, ირიბი.

უსუზი — (исонъ?) სუნნელი ბაღასი.

უსუსური — სუსტი, უღონო.

უსხი — მსუქანი საკლავი ზროსა.

უტევანი, სტადიონი — стадія, 43, ბიჯი.

უფოველი } — გაუღვივებელი, უცოლო, опрѣшнокъ.
უფუვარი }

ულაღი — ძნელსავლელი.

უშტი: ათი 10.

ასი 100.

ათასი 1000.

ბევრი 10,000.

ბევრისბევრი 100,000.

უშქარი 1,000,000,

უშტი 10,000,000.

უშტისუშტი 100,000,000.

უცნაური ნესტვი — пòры.

უჭინტარი — დაუცადებლად, ზედისედ.

უჭუარი — უჭმუნველი, უწუხარი.

უხვამა — მიესამა.

უხიაკი — ჯიუტი, თავისნება.

უჯმნა — გაიცალა.

ფადილი — სიტყვით ხელზე დახვევა.

ფაკლა — სანათი, факель.

ფალუსტაკი — თაფლზელილი, ტკბილი საჭმელი, ჭალვა.

ფანარი — ლიფლიფი, фонарь.

ფანტვა } — ბნევა.

ფანჯარა — სარკმელი, ლანძვი, არდაბაგი.

ფარგალი — ცირკული.

ფარნა — ფერდთეთრი ზრუნა.

ფარჩი — მომცრო საღვინე.

ფარჩხატი — შორიშორ წყობილი.

ფამატი — ჭაკი კვიცი.

ფეთმაგი — წვიფსახვევი.

ფითილა, ფილთა — ჰატრუქი, — фитиль.

ფილთამეხი — мортира.

ფინიკი — დანაკისკული, ვალანოს ხურმა.

ფირფიტა — ძაფის სახვევი ჰატარა ფიტარი.

- ფისტა — ბუსტუდი, ФИСТАШКИ.
ფიქრი — საგონებელი; აზრი, განზრახვა, გულისთქმა.
ფლატე — ფოტორო.
ფლიდი — უსირცხვილო; უნამუსო, ჰადლეტი.
ფლისკინა — სიმაგრის იმრგვლივი თხრილი.
ფოლადი — ბასრი, булатъ.
ფოლაქი — მადნეული ღილი, ПУГОВИЦЫ.
ფოლორცი — შუკა, ქუჩა.
ფოლხვე, ფონფლე, ფონე — მოშვებული, ღუნე.
ფორი — მოედანი, ФОРУМЪ.
ფორო — πύρις — ПОРЫ.
ფორიაქი — აკლება, ახრება, грабежъ.
ფოტორო — ფლატე.
ფრიალო — მეტად ციცაბი.
ფრთედი — მოშენებული, ФЛИГЕЛЬ.
ფურთვინა — буря на морѣ.
ფურთხი — დიდი ღუყი.
ფუცფუცი.
ფუშრუკი — ფქვილის შეჭამადი.
ფხურა — თმების გლეჯა.

ქაბრანოვანი — ძლიან დიდი ჰური.
ქამანდარი — ჩუბინი, მარჯვე მსროლელი.
ქამარი — ზოსტერი.
ქანქანა — მთხრელი, თხრილის გამყვანი. (- ხნეხნე რი
ქანქარა — МАЯТНИКЪ.

ქანქარი — ტალანტი.

ქანჩი — гайка.

ქარგმა — χάρραγμα — წერაში სიტყვის შემოკლება.

ქარაფი — დიდი კლდე.

ქარაფშუტა.

ქარვასლა — ფუნდუკი.

ქარტი — თმაწითელი, РЫЖИЙ.

ქარტა — χαρτι — хартия, карта. *ხუტა*

ქაფი — ჰერი.

ქაფქირი — ქიტი.

ქაფური — камфара.

ქაშანური — ჭურჭელი.

ქაშთაჯი — აბი, ПИЛЮЛЯ.

ქედმაღლობა — ბრიყული ამხარტავნობა.

ქედფიცხელი — კისეკმაგარი, უჩხი.

ქეშად, ქეშად — ბარბარულად, ПАРАМЕЛЬНО.

ქეშიკი — მცველი.

ქეხუდანი — მსაკვარი, მცხიერი.

ქეხურობა — უძლებებაზედ (უწმინდურობაზედ) მკტი.

ქვითინი, ქვითქვითი — გულამოჯდომით ტირილი.

ქვისლნი — ორთა დათა ქმარნი შილნი — ორთა ძმათა
ცოლნი.

ქილა — დერგი, უმცირესი ჭური.

ქილაკი — ფოხალი.

ქილიკობა — მასხარაობა.

ქიმი — химия.

ქირა — მიზდი, ხელფასი.

ქისპი, ქისტი — خشت — ჯიუტი.

ქმნადი — საქმნელი, მულობადი.

ქნარი — ჩანგი, საკრავი.

ქოთება — აწევადრევა, ხეთქება.

ქორეპისკოპოზი — უსამწყსო ეპისკოპოზი.

ქორიკოზი — მმართველი, მეფის მაგიერი.

ქორი — სახლზე სახლი.

ქოსა, ქოსაკი — ზოზოლიკა, უწვერო (ზოზლკა).

ქოჩანდი — გარემორტემა, блокада.

ქრისტეს სისხლა — ჩილიდონია, სააქიმო მასადა.

ქულბაქი — ბაზარი.

ქურანი — მუქი ცხენი.

ქურა — მუფთი, муфта.

ქურუმი — მოგვი, волхвъ, жрецъ.

ქუქუნაკი — მოსასხამი, епанча.

ქურქი — მოსასხამი ბეწვეული.

ღადარი — დაუნდობელი.

ღანძილი — ჯიშკილა.

ღელვაგვემული }
ღელვოლი } обуреваемый.

ღველოფი, ღვიროფი — ღვიე ნაკვერჩხალი, შეგროვებულა.

ღვრინჭილა — ჩივილის სათამაშო.

ღვლარქინილი }
— ჭ — } მიგრეს-მოგრესილი.

ღოდიალი — უღონოდ სიარული.

ღუსა, გუსა — كرن — ЯКОРЬ,

ღული — ხეჩხვიით ნამკალი.

ყაბი — ჭურჭელი.

ყადავანად — აურსაურად, ბრეყულ მთქმელობით.

ყანარი — სტრატული. (?)

ყაღბი قلب — რიღი.

ყარული — დარჯა.

ყაყმინი — ЧАЮГА.

ყბედი — ჭარტალი, დაუცხრომელი მოლანჯარაკე.

ყვიყილი — ლურჯ ისფერ საშუალი.

ყიშტი — სავაჭროთა ხარკი, ბაყი.

ყორე — კედელი, ღობე.

ყუითუკი — ბუმბულის ლეიბი.

ყულანანი — საყედაშე.

ყურთმაჯი — ღია სასელოები.

შაბი — КВАСЦЫ.

შაბიანანი — МѢДНАЯ ОКИСЬ.

შავგვრინანი — მოშავო თერის კატი თუ ქალი.

შათირი, შიკრიკი — ჩქარა მავალი, СКОРОХОДЪ.

შამანი — წყალანარევი ტკბილის ღვინო.

შარავი — წყლულ ნადენი.

წალა — წყალივით.

წუთხი — სისხლანარევი, მკვდართა.

ჟუჟღი — ცოცხლთა.

შალაღი — სქელი და ძალიან მყრალი.

თხრამღი — მუწუგის სქელი ჩირქი.

შაწტი — გრქნიღი.

შებრძვიღება — წელუღის შეგვრა.

შებლაღვა — შესისხლიანება.

შეგბობა — შედუღება, შეკავშირება, შეკოწიწება.

შეკეთება — ცეცხლში შეშის მიმატება.

შეკერტება — თვალის შეჩერება.

შეკვეთა — სიტყვის გატარება.

შენაკვეთი — შეჭრიღი.

შეტაბუტა — ჩქარა და უგვაროდ მოუბარბი.

შეშაძარღვი — сухожиліе.

შეხმუხი — ჭკვიანსა და ხელს საშუაღი.

შიება — საწყენად მიღება.

შითი — მატყლის ძაღვი.

შიკრიკი, შათიწი — ჩქარმავაღი.

შიღი — მახლის ცოღი.

ქვისღი — ცოლისდისქმარბი.

შიშაღი ვერძი, მონგერი.

შიშლიღი — შეცხვარეს საკლავი.

შიშთვიღი — დახრჩობა, სახრჩობელა.

შლეტი }
შმაგბ } გადარეული, გაცოფებული.

შორსახეღი — ტელესკოპი.

შლეუ — ჭკუა ნაკლები.

შნიში — დეიდაშვილი, მამიდაშვილი.

შუგა — ქოღვა.

შუგა — قوس — ფოლორტი, უბანი, ქუჩა.

შუმი — ანმუჯი — უწყლო ღვინო.

შურთნი, რაჭო, ურუნი — ფრინველი, ჯიხვის რამ სდეეს.

შურისგება, შურისძიება — ჯავრის ამოყრა.

შულღი — სიტყვით ბრძოლა.

ჩახალასი, მუხარადი — шлемъ, шйшакъ.

ჩახუგვა — გადაწვა.

ჩადუნა — გვიძრა.

ჩათლასი — დაუღონოებული.

ჩალახულა — всякая дрянь въ водѣ.

ჩალათა, ჩალთა — იარაღის ბუდე.

ჩალიკა — ცაცია, სელმარცხენა.

ჩალხანა — კარდალა.

ჩამიჩი, სკიჯი — შეფიცებული ყურძენი.

ჩანჩქერი — წყალი კლდეზედ გადმომდინარე.

ჩარბი — არწივთა, ქორთა, შავარდენთ ნისკარტი.

ჩაუქი — ცქვიტი, მარდრ და შემძლე.

ჩახი, ცახი — былинка.

ჩექმა — حكا — შოკვი.

ჩინური — ჭურჭელი.

ჩირქი — გემსი, ბაყლი, მწიკვლი.

ჩიგორი — სიპიქვა, круглякъ.

ჩირვირი — სპილას ხორთუმი.

ჩლივი, ჩლე — ლხე-მოუბარი.
ჩიელიდონია, — ქრისტეს სისხლს.
ჩონჩხი — ფეხის ზურგი.
ჩიქურთმა, ჩუქურთმა — სკულპტურა.
ჩუბინი — ნიშნის მარჯვედ ამომღებნი.
ჩხიბი — გრძნებით შესაკრავი.
ჩხმატი — მყავე მასარი.

ცალგნითი, ცალმხრივი — односторонний.
ცალმოგვი — однодворець.
ცარცი — თეთრი შიწა, შელი, МЪЛЬ.
ცახი, ჩახი — былинка.
ცთომილი, კტლი — ჰლანეტი.
ცეზად — наискось,
ცეკდანი — неспособный къ сожителству.
ციაგი — მზის სხვივი; — ცისფერი.
ცისადცისად — მთვარეზედ კვეთება.
ცისიერი — ზეციერი, небесный.
ცისიერი — метеоръ.
ციფრა — صفر — цифра.
ციღვი — საკეცი დანა.
ცლაგვა — ერთს სიტყვასედე დაუდგომლობა.
ცრიატი — ღრუბლიანი, ცივი დღე.
ცუნდრუკი — ჩურჩული, თვალით ნიშნება.
ცქვრინა — ზატარა ზუთხი.

ცხიმა: კარაქი, კობო, ჩუმი, ქონი, ცუელი, ღუმა, ჭენჭი,
ზიზი, ზეთი.

ცხოველნერგი — животнорастѣніе.

ცხრა — ციფება:

ენამეროს — ყოველდღისა.

აფიკაროს —

ლეგია — დღეგამოშვებით.

ეტრატეოს — ორიდღის გამოშვებით.

ძახუნი — მხვდალი, დაშინებული.

ძეწა — შეკოწიწება.

ძვინად — წინააღმდეგად, გამოჯაფრებით.

ძვინვა — დიდად გაჯაფრება, განჩისხება.

ძმაცვა — მტერთათვის ბოროტი ღონის ძიების გამოცხ-
ჩევა, — ძვირის ზრახვა.

ძნად — ძნელად.

ძნობა — ხმისშეწყობა.

ძოღან — სამოთხ დღეს უწინ და შარშანდელს აქეთ.

ძოწი — მარჯანი, მარჯნის ფერკი.

წავარნი — კლდის ბილიკი.

წათხი — მლაშე.

წალკოტი — ხილის ბაღი.

წარამურა — ცუდი მოუბარკი.

წარათვი — წვრილი მოგძე ტყე.

წარხმა — ციხე ქალაქთაღება.

წაწა — საწებელი.

წბილი — უგვანი, უკადრისი.

წდევა — ღვინის დასხმა.

წდოლა — მძლავრთაგან აურს და გადასახლება.

წერწეტი — ტანწვრილი.

წიადი — გალთა, უბე.

წიდოვანი — სისხლისმდენი.

წინაუკმო — *наоборот*.

წიქანა — წითელი ზრახა.

წიწიბური, წინწიბური.

წიწიბო — წიფლის ხილი.

წიწილაკი — ჰატარა წიწილა; გაჰასი.

წიწვინა — ჰაწაწა, ჰაწაწვინა.

წვნიკი — ძალიან წვრილი.

წმასნა — მეტად შეგრუნს.

წმასი — უძმრო წნილი.

წმასხა — ქსოვა, მიბმამობმა.

წოქო — თოხლო კვერცხი.

წელისანი — მოხდენილი, მშვენიერი.

წელისსაქანელი — ზოდიაქო.

წურწურეა.

ჭავლი — სხვათა ნაწნავი თმა.

ჭანმაგი — წვერთეთრი მრთელი ბერიკაცი.

ჭანტალი — დაუცხრომელი მღალაზარაკე, უბედი.

ჭანმაგი — მხე, შემძლე ბერიკაცი.

ჭვირვა, სჭვირს, გასჭვირს.

*საბოლოო
რუსული ზეგან
თავი რუსული
საბოლოო
M. შილი (სხვა)
1886*

ჭინახული — ჭინახული; ჰურის მოსავალი.
ჭიჭიბო, ჭინჭიბური.
ჭოგრი, ჭოგრიტი — მოცხმხედი, ტელესკოპი.
ჭოროხი — მდინარისაგან ქვიშა შეუკრილი.

ხადილი — ჰატიყობა, მსხპინძლობა.
ხათხათი — გულამოჯდომით სიცილი.
ხალასი — დაწმენდილი მადნეული.
ხალფათი — خلخ.
ხალისი — خلص.
ხამანწაკი, — აღიტრიონი, устрица.
ხანაგი — богадельня.
ხანდაკი — თხრილი.
ხანსლვა — ხანქაროდ და ავად შეწვა.
ხარაბუხი — жиром.
ხარშვა — გობა.
ხარჭა — concubine.
ხასა — حاص.
ხაივი — ძალიან მაღალი ბოხი ხმა.
ხედვითი — умозрительный, теоретический.
ხეიბარი — დაშავებული კაცი.
ხელდასხმა — наложить руку.
ხენკში (სომხ.) დამხალი.
ხერთვისი — перешеекь.
ხეტება — უსაგნოდ, უაზროდ სიარული.
ხეტი — ბრიყვი, უსდელი.

ხვაშიადი — *حواش* — სიადუმლო.

ხვითქი — კორკოდილო. *خواتون*,

ხვითქლი, — ქათვი, რთელი.

ხხედი — წაბლისფერი, ქურანი.

ხიბლვა — შეგონება.

ხიზანი — ლტოლვილი.

ხინკალი — დუმისშაში.

ხისტაკი — ჩასაკერებელი ნაჭერი.

ხისტი — ფიცხი.

ხიშტაკი — სახლის ძირი.

ხმევა — ხმარება.

ხმილვა — ღამისთევა.

ხმორდლო — წელისგან ჩაფლავებული ადგილი.

ხონი — დიდი ტაბაკი.

ხოტა, ხოტბა — *خايط* — დიდი ქება.

ხნარცვი — *проваль*.

ხნაკი — *гарь*.

ხრაკვა — *поджаривать*.

ხრიაკი, კრიახი — ქვიანი, კლდიანი ადგილი.

ხრუკვა — *сжиться*.

ხუთო — ქვა გესლთ მკურნალი.

ხურაობა — აღრევა ცხენთა, ჯორთა, აქლემთა, სხილოთა...

ხურუში — *вождевшие*.

ჯაბანი — ძაბუნი, მოშიშარი.

ჯავრი — *جاو* სრუნვა, წუხილი.

ჟადაგო — ჟიუტი, უგვანი, უშვერი.

ჟადეგი, ჟადოქარი — შეჟადოვე.

ჟამა — جم — сумма.

ჟამაგირი — جماكى.

ჟამი — جام.

ჟანი — جان.

ჟარი — جارو.

ჟარიმა — جرم.

ჟაფა — جفا.

ჟაშუში — جاسوس — მსტოფარი; აეშაგი.

ჟაჟა — წვალება — пытка.

ჟერანი — ქურციკი.

ჟერხინება, — რვიხინე, — რიხინა, благоволение.

ჟინიბი — მარქათა ცხენი.

ჟიქი — ბრეფი.

ჟიქურ — პირ და პირ.

ჟიშკილა — ღანძილი.

ჟმნა — ხელის აღება, გმობა, განგდება.

ჟმუხი — მოდაბლად და მსნე კაცი.

ჟომარდი — ქველი.

ჭაკროვანი — اكراد — მშვენიერი.

ჭელი — ნახუნახელი.

— იდრა.

— იდრაულიკა.

- იდროგრაფია.
- იმნოსი.
- იპატოსი — კონსული.
- იპეზობლას.
- იპოთეტიკა.
- იპონიმიკოსი.
- იპოსტასი.
- იპოსტოლი.
- იპოტოპი — ათბიძანი.
- იპოკრატეზი.
- ისტერიკა.
- ისტორია.

- სახმილი — ცეცხლთა საგზებელი კაცთა დასაწვავად.
- სახმილი — ცეცხლთა საგზებელი ახანოს გასახურებელი.
- თუნი — კეცის ჭურჭელთა გამოსაწვავი.
  - თაკარი — ჭიქათ დასადნობელი და შესაქნელი.
  - ღუმელი — ფურნე ჰურის საცხობი.
  - თორნი — ღრმად ჰურის ჩასაკრავი.
  - აკუთა — ქვაბთა ქვეშ შესაკეთებელი.
  - ბრძმედი — ილეკროთ (მადნეულთ) დასადნობელი.

ვასეშტის განმარტებანი.

- 1) აზვა — სული 4 გვარი: 1. შიბაყი, ე. ი. ჭივას; 2. ნიშადური; 3. შირნიესი. — 4. ქიბრითი, ე. ი. გოგირდი.
- 2) აზჟასპი 7: 1. შავი; 2. ყვითელი; 3. შაბი; 4. ჟა-
ლაყანდუს; 5. ყალაყანდუ; 6. ყალაყათარ ღ 7. შაჯი
სურსი.
- 3) ბორაკი — მასალა 7. გვარი: 1. ნანი; 2. მადრიბი;
3. ყათრანი; 4. სოქრომჭედლო; 5. თანაქარე;
6. შარვანდი და 7. წითელი.
- 4) თვალი — ძვირფასი კენჭი 12: 1. ამეთვისტო, წი-
თელი და იისფერი; 2. ანთრაკი, ნაკვერცხლის
ფერი; 3. აკატი აიანალჭური და იამანი; 4. ბიფ-
რილი, ზღვისა და ცისფერი; 5. იასპი, მონითანი
და ჭრელი; 6. ლიგვირი, ლურჯი; 7. ოქროსქვა,
ყვითელი იაგუნდი და თილა; 8. ტოპაზიონი,
თეთრი იაგუნდი; 9. სამანაკდე, ზურმუხტი;
10. საფირონი, ლურჯი იაგუნდი; 11. სარდიონი,
სისხლისფერი და 12. ფრცხნლი, მონითანი, ინ-
დოეთშია. ამთ გარდა: ხრიზოლითი. — ლალსა
ჭკავს, ჭიქას და აღმოსავლეთის დუმბასი, რას
მელარს თილიანფერი.
- 5) მარილი 11: 1. ტკბილი; 2. მწარე; 3. თაბარზადი;
4. ანდარანი; 5. ნავთისა; 6. ინდისა; 7. ჩიხე-

თისა, 8. კაღისა, 9. შარდისა; 10. კირისა და
11. ნაცრისა.

6) ქვა — 13. გვარი: 1. შარყიშუშა, მუხისსატეხი;
2. მაუნისა; 3. რუს-რკინის ლითონი; 4. თუთია-
შაბიაშანი; 5. ლაჟვარდი; 6. საჭრანჟი-ზირნიეხი;
7. ფირუზი; 8. შადანაჟი; 9. შაქი; 10. ქალი-
ან სურმა; 11. თალხი; 12. ჯასინი და 13. ხორ-
ჯაჯიშვი.

7) ჯასადი 7. გვარი: ოქრო; ვერცხლი; ნახ — სპი-
ლენძი; ადიდ — რკინა; კალა; ტუფია და ხარჩინი.

დაბეჭდვისა.

დაბეჭდვისა.

ებოდე
ებოდეო.

ვსწერ
ვსწერ
წერინებოდე
წერინებოდენ.

სწერინებოდე
სწერინებოდეო.

დაწერებოდე.

და
დამწერინებოდა.

დასწერინებოდე.

ებოდე

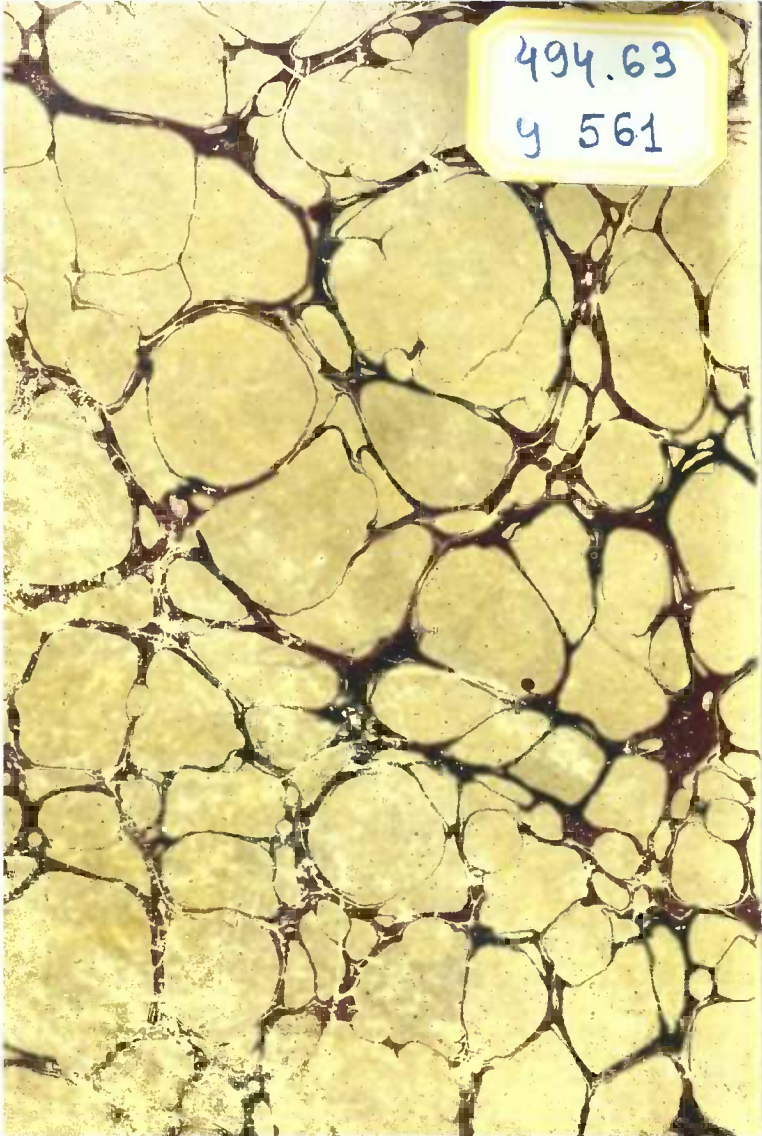
მწერ
წერინებოდე

ბეჭდინებოდე

No.	Name	1910										1911										1912										1913																	
		Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
1	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

Handwritten notes and signatures at the bottom of the page, including a signature on the right side.

The image shows a close-up of a book cover or endpaper with a marbled paper pattern. The pattern consists of irregular, rounded shapes in shades of yellow and cream, separated by dark brown or black veins. In the upper right corner, there is a small, rectangular yellow label with rounded corners. The label contains two lines of handwritten text in blue ink. The first line reads '494.63' and the second line reads 'y 561'. The label is slightly tilted and has a thin black border.

494.63

y 561